

56746-B.

BÁBAMESTERSÉGET TÁRGYAZÓ
KATHECHISMUS

A Z A Z

KÉRDÉSEKBE, ÉS FELELETEKBE FOGLALT
O K T A T Á S,

mellyet

az együgyűbb, és falusi Bábaasszonyok-
nak, nem különben minden renden lé-
vő Asszonyoknak, és falusi Bábás-
kodó Seborvosoknak a' számára, köz
haszonra kidolgozott, és elkészített.

Peterka József Sebestyén

A' Szabad Mesterségeknek, az Orvosi Tudomány-
nak Doctora, és a' Nemes Kis Kún Megyé-
nek Rendes Physicusasa által.

P e s t e n,

Nyomtatott Trattner János Tamás' betűivel.

1 8 1 4.

**„Ut Doctorum Officium est docerè; sic audientiam
praebere se dociles: Alioquin neutrum sane altero suffi-
ciet. Et sicut frustra sparseris semina, nisi illa prae-
mollitus foverit sulcus: Ita scientia coalescere nequit,
nisi sociata tradentis, accipientisque concordia.“** Quin-
tilian. Lib. II. Cap. IX.

M e l t ó s á g o s

R á p é n i

Stöszel József Úrnak,

Cs. K. Tanácsos, Arany Sarkantyús

Vitéz, és a' Nemes Jász, és két Kún

Nádor Ispányi Fő Kapitányának,

N e m k ü l ö n b e n

A' Tekéntetes, N e m e s J á s z, és két K ú n

egyesült

D i s t r i c t u s o k n a k

úgy mint a' közjót lelkesítő Tiszt Uraknak

örökös tiszteletből

a j á n l j a

a' **S z e r z ő.**

a *

Előzö B e s z é d.

Az emberitársaság tökéletesedését tsak úgy lehet reményleni, ha annak tagjai, léttünknek különböző czéllyaihozképest, annak boldogításán, egyesített erővel törekeshnek. — Szent kötelessége minden polgárnak oda fordítani figyelmetességét, hogy a' társaság boldogítása, tagjainak tehetősége által felsegállést nyerjen, egyszer'smind annak akadályai foganatos részvétellel elhárítassanak.

Orvosi tisztemmel egybe kaptsolt kötelességemnek esmértem, az Elöljárói Ha-

talmak figyelmetességet feléleszteni éppen azon része eránt a' társaságnak, melly a' népesedés szaporodása által első fenékövét teszi a' társasági boldogság nevelésének; mert a' csínos Nemzeteknél tagadhatatlan fenék igazsággá vált az, hogy csak az emberiszámnak szaporodása által juthat a' társaság a' tökéletesedésnek ama' magossabb pontyára; mellyről azt a' népeltenség, a' vadonyságnak lelketlen kiterjedésü, zordon, parlagos, és műveletlen pusztaságába számkivetés gyanánt szállítja alá, — A' népesedés szaporodásával sokasodnak a' mivelőkezek, és a' költsönös szükségnek nevedése a' leghathatósabb ösztön, és serkentés gyanánt szolgál a' boldogságot szomjúhozó polgároknak czélyok elérésére, melly őket egyedül a' serény, és fáradhatatlan munkasság által vezeti arra,

Sok akadályai vagynak az emberi társaság szaporodása foganatosabb előmenetelésítésének, de a' mellyek közül némelyek csak az Ész Világának felderülésével, és a' gyáva Előítéleteknek elszélesztések-

kel háritathatnak el. Örökös dísz, és magasztaltatást érdemel ama' Czirkassiai szép Hölgynek maga, és gyermekei ábrázatyok ekességének megtartására vágyadó találmanya, melly a' himlőoltásnak feltalálása mellett a' testi szépséget, a' természeti épséget, és milliommoknak életeteket megtartotta; — az ékes arcza megörzésével szépségét fenntartani vágyadó egy asszonynak Hívságra magyarázott találmanya, több hasznot szerzett az emberi Nemzetnek, mint tizenennyoltz századok alatt, minden Apátza klastromoknak lételekkel megegyező ájtatos eltökélletségek!

Orvosi figyelmetességem a' népesedés szaporodásának egy nevezetes akadályát lelte a' tudatlan szülőannyák körül foglaltoskodó még tudatlanabb Bábáknak lételekben. — A' tudatlanság áttalylában minden tekintetre nézve örökké metéllye volt az emberi társaságnak; de ha figyelembe vesszük azt, mennyire veszedelmes legyen azon szempillantatban a' tudatlanság, a' hól annak egy gyermek szülő ismét tudatlan, gyámoltalan, 's beteg ál-

lapotban fetrengő anyára, és egy különben okos ápolgást, egyszer'smind gondos, úgy szintén tanult mesterséget kívánó ember kéznek oltalma nélkül szűkölködő csöcsömös gyermekre nézve, melly mind untalan, a' veszendőség veszedelmének kitétetve marad, olly szembetünő és nyilvánvaló befolyása vagyon.

A' természet védelem nélkül hagyta az embert, nem úgy mint az állatokat: ezen természeti fogyatkozásnak a' léte első szempillantásától kezdve emberiségedelemre van szüksége; ezen segedelem pedig annál fontossabb, mennél okosabb kezekre bízattatik.

Jelen munkámnak, mint orvosi figyelmetességem, egyszer'smind tsekély hazafi fáradozásom zsengejének czélyát én is abban kívántam helyheztetni, hogy jelen Könyvetskében Honnyi nyelvönken előadott oktatásaim által mind értelmesebb Bábákat készítek, mind az anyákat, és a' szülőanyák körül foglalatoskodókat a' segedelem nyújtásra megtanítsam.

Czéлом elérésére törekedő ebbéli szándékom, melly nemes Elősegélést nyert a'

Nemes Jász, és két Kún Kerületnek nagy Érdemü Képviselőinél, azon Nemes Kerületek Tiszti Magisztrátusának foganatos részvételével! Ugyan azon tisztelet, és érzékeny háladatosság, melly az érdem megismerésének tsalhatatlan tanúja, 's késérője szokott lenni, viszont való kötelességemmé teszi, hogy jelen oktatásimnak közre lett bocsátásával ezúttal érdemlett említést tegyek. Ugyan is:

Tizedik esztendője, a' miólta én a' Nemes Kis Kún Kerületnek Járásbéli rendes Physicussa vagyok; mihelyest az előre bocsátatott tárgy magára vonta Orvosi figyelmettségemet, hivatalos kötelességem szerint bójelentettem azt a' tisztelt Nemes Kerületek Köz Gyülekezetének. — (*) Az

---

(*) 1808-ban Januáriusnak 27-ikén, és másuttal is, a' Nép egésze fenntartásának eszközeiről, különösen Kis Kún Megye részéről, jobb lábravaló állitása módgyárúl, a' Nemes Kerületeknek köz gyülekezetre Orvos Tiszti Jelentésemet bóküldvén, ugyan a' folyó esztendő Februáriusnak 20-ikén tartatott Köz Gyülekezetben felolvastatott,

emberiség javára törekedő igyekezetem, a' mennyiben azt a' polgáritársaság boldogí-

---

és a' mint az akkori Jedzőkönyvnek 384-ik számból kitetszik, Nádor - Ispányi Tábla Bíró Bozoki András, és Sinkovits Mihály, All Jedző Mihálykovits József, Számadó Petes János Urak, Deputatio formában kinevezettek a' végre, hogy e' tárgyban előadódott gondolkozásomat bővebben fejteném ki. Nem is vala sikeretlen elő addsom; mert ugyan abban az esztendőben Aprilisnek 5-ikén őszve ülván N. Deputatio, szóról szóra ekképen fejeszte ki magát, úgymint: „Tudósítása azon Magistrátualis Deputationnak, melly a' f. e. 384-ik és 404-ik számok alatt Kis Kún Megyebéli Orvos Peterka József Úrnak két rendbeli Jelentéseire kiküldtetett, mellyben említett Orvos Úr részszerént azon rendszabásokat, mellyeknek szoros megtartásokra a' három Districtusok közönségeiben rendes Conventio mellett szogáló Seborvosokat ex Publico kötelezni kellének, adgya elő, részszerént egy olly kidolgozott munkájárúl téssen említést, mellyet a' tudatlan Bábáknak sőt az egész Közönségnek számára az ekkoráig átallyában uralkodó hibáknak megorvoslása, és ez által az emberiség közhasznának előmozdítása végett készített. Jelentő Doctor Úrnak ebbéli figyelmet érdemlő előadásait, úgy szintén a' Jász és Nagy Kún Megyebéli Orvos Uraknak sub duplici stria ide zárt Orvososi észre-

tásának tárgyává kívántam tenni, legyen azok emberszerető résztvételöknek jutal-

vételeiket is szemvizsgállás alá vévén, következőben terjeszti a' Tekintetes Districtusok eleibe alázatos tudósítását; u. m.

1-ör Szükségtelennek tartya ezen Deputatio kiterjeszkedni mind azon Orvosi rendtartásoknak előhordására, mellyek akár az egészség fenntartására megkívántató regulákat, akár a' köztársaságban előemberek között uralkodó hibáknak, és visszaéléseknek megorvoslása módgyait foglalják magokban; mert az affélék a' Politia Medicát tárgyzó könyvekben meg vagynak írva, és azokhoz képest mind Nemes Magyar Hazánkban a' közönséges intézetek általában, mind különösen Megyéink környülállásaihoz képest a' Tekintetes Districtusoknak e' tárgyban költ több rendbeli intézetei bővebb világosítást adnak, olly annyira, hogy sokkal inkább szükségesnek tartya ezen Deputatio a' már e' tárgyban kiadott rendelkezések meg tartását az illő előjárók által tellyesítésben hozatni, mint uljabaknak előhozása eránt gondoskodni, ugyan azért, taupán azt tartya köteleességének ezuttal a' Tekintetes Districtusok eleibe terjesztetni; minémü figyelmet érdemelnek fentebb említett Doctor Peterka Úrnak bemutatott Orvosi munkái, mellyek leginkább azt láttatnak magokban foglalni, miként kellessék a' leg szükségesebb Or-

ma; kik azt, a' közhaszonra nézve fogatossá tették, és Nemes adakozásokkal

---

vosi rendelkezéseket azok által kivált tellyesítetni, kiknek az legközelebb való kötelességek, és a' kiknek egyenes befolyások nélkül a' leg buzgóbb Orvosnak iparkodásai is haszontalanok, és sikeretlenek.

2-szor Ezen előre bocsájtattakhoz képest többször említett Orvos Úrnak a' 384-ik szám alatt előadott munkája, miben állyon t. i. a' Seborvosok kötelességek, és miképen kellessen őket kötelességeknek szoros tellyesítésére kötelezni, minden kifogás nélkül méltó, hogy a' Tekéntetes Districtusok által jóvá hagyattasson, és annak szoros megtartása eszközöltessen; mert könnyű által látni, melly kevésbé iparkodgyon az ollyat Seborvos hivatalának tellyesítésében 's tehetségeinek tökéletesítéseiben, ki elhiti magával, hogy tsekélly orvos tudománya mellett tudatlansága által okozott leg tetemessebb hibákról sem tartozik senkinek számot adni, innét szokott következni, hogy függetlenségek miatt el bízván magokat, olly nyavalyák gyógyításában is avatkoznak, mellyek tudományokat felülhalladván a' nyavalyákkal járó veszedelmet nevelik, és embertársaknak életét, mellynél betsessebb vagyonnya senkinek sints, vakmerő kótzkára vetik; ellenben, ha ők kötelessék lesz-

oktatásimnak közre lett botsájtatásokat eszközölték! — reám nézve a' jutalomnak

---

nek a' bemutatott tabellák szerint számot adni minden Orvosi foglalatosságaikról, ha ők tudni fogják, hogy Orvoslások módgya az orvositudománynak rend szabási szerint, a' Megyebeli Physicus által szoros vizsgálás alá vettetik, sokkal inkább iparkodnak saját előmeneteleken; vagy a' mihez magokat elégteleneknek érzik, az eránt kötelességek szerint kitanúlt Orvosokkal fognak értekezni, és az által kívánniák magokat a' felelet terhétől mentekké tenni.

3-szor. Hasonló figyelemre, és jóváhagyásra méltónak itéli a' Deputatio Doktor Peterka Urnak a' közönséges Bábák Oktatására készített Kathchismussát, mellyben igen együgyűen és megfoghatóképen előadgya mind azokat a' tanúságokat, mellyeket a' Bábáskodó személyeknek tudniok kelletik, sőt a' mellyeket egyebeknek is nagy haszonnal lehetne olvasniok; mert tudni való az, hogy semmi hibák nem olly közönségesek, és tetemessek, mint a' mellyek a' bábáknak tudatlanságok által követetnek el azon a' részén az emberitársaságnak t. i. a' szülőasztaszonyokon, kik a' veszedelmeknek leggyakrabban vagynak kitétetve, és a' legtudatlanabb kezekre, vagy is a' Bábákéra vagynak bízatra; már pedig mi lehet annál szembetűnőbb haszna a' közönséges társa-

az a' betse marad fenn, hogy olly N e m e s
T á r s a s á g n a k lehetek szolgáltyára,

---

ságnak, mint ha ezen veszedelem jó móddal el-
háríthatatik, és az eddig volt hibák a' publicum-
nak ebbéli figyelmetessége által könnyű móddal
megorvosoltathatnak; szóval a' midőn az anyák-
nak életek 's egészségek megtartása mellett ép 's
egészséges gyermekek szaporíthatnak. Mivel te-
hát ezen Bábai oktatás eránt készült munka illy
jótévő tzelből volna sokszor említett Doctor Úr
által különös szorgalmatossággal készítve, érde-
mesnek itéli azt ezen Deputáció arra, hogy vala-
mint a' Chirurgusok számára készített két Tabel-
lák, úgy ez is közönséges költségen kinyomta-
tasson, és mind a' három Megyékben a' nép kö-
zött is közönségesse tétessen. E' mellett ugyan
Doctor Úr által előadott mód azerént arra mind a'
három Megyebéli Bábák a' helybéli Chirurgusok
által megtanítassanak; melly üdvöséges czélt
hogy annál inkább elérhesse a' Publicum, az a'hoz
megkívántató, és a' tanulást elősegálló eszközök-
nek hasonlóan közönséges költségen leendő meg-
szerzések eránt is a' Deputaciónak véleménnyé
azerént szükségképen rendelést kellenék tenni.

Azonban hogy kivált az afféle Orvosi rendtar-
tásokban a' Publicum is kívánt czéllýát annál bá-
torságosabban elérhesse, és a' jó Intézetek tellye-

melly a' társasági közboldogságot esméretes Hazafi áldozat tételeivel kész minden-

---

sítésbe mennyenek, azükségképen megkivántatnak, hogy

1-ször. A' Seborvosok a' Districtuális Physicus Uraktól, mint Subalternusok egyenesen függjenek, erántok mint valóban Doctorokhoz illő tisztelettel legyenek, az eleibek adandó kötelességeiket multhatatlanúl, és Hivataloknak elvesztése alatt tellyesítsék, Tabelláikat minden kifogás nélkül elkészítve időről időre bektüldgyék, szóval belső orvosi foglalatosságokban a' Doctor Urakkal szoros egyetértésben legyenek.

2-szor. Hogy a' helybéli Birák, kiknek kötelességek lészen a' Publicumnak közhasznú intézeteit tökéletesen tellyesíteni, és minden akadályokat egész készséggel elhárítani, hasonlóan kötelesek legyenek, az egészséget tárgyazó foglalatosságokban Districtuális Physicus Uraknak mindenkor kellő segedelemmel lenni, erántok azzal a' respectussal viseltetni, a' millyent Hivataloknak hasznos volta, és átallyában minden pallérozott Nemzeteknél nyert tekintetek érdemel, minthogy őket a' Publicum, mint az egészségnek egyenes felvigyázóit, és társaságunkban a' szükség idején, valóban hasznos Individumait tartya, és fizeti. Költ J. Berényben Aprilis 5-ik napján 1808-ik

XVI Előző B e s z é d.

kor előmozdítani, öregbíteni. Költ Kis Kún Halason Május holnapnak 1-ső napján 1814-ben

A' Kiadó.

Eszterendöben 'a' Deputatio által." Kiadta Mihály Kovits József, Districtuális V. Notárius.

Melly Deputationalis Munka ugyan abban az esztendőben, és a' Deputationalis munkában feljegyzett napokban, tartatott Nemes Kerületeknek Köz Gyűlekezetek alkalmatosságával, az 515-ik szám alatt helybe hagyódván, a' jelenvaló Bába-katheshismusnak, minekutánna megcensuráltatna, kinyomtatása el is rendeltetett, és 1814-ben Böjt Más-Havának 9-ikén, ugyan a' Köz-Gyűlekezetben a' nyomtatványok száma is, 500-ra meghatározatott.

Ezen Munkában Előforduló Szak- szoknak tekintete.

E l ö z ő B e s z é d.

Lévél.

*A' Bábamesterséget megelőző kérdésekről és
feleletekről* - - - - 1

Első Szakasz.

A' Tudományos Bábamesterségről.

I. A' Természet rendén formált medenczéről.

a.) Közönségesen.

- 1.) A' medenczének tsontyairúl. - - 7
- 2.) -----, „üregeirúl - - 8.
- 3.) -----, „általmérőirúl - - 9
- 4.) -----, „magosságárúl, és
mélységérúl - - - - - 12

β.) Különösen.

A.) A' két nevezetlen tsontokrúl - - - - 14

1.) A' béltsontrókúl - - - - 14

2.) Az ülőtsontokrúl - - - - 16

3.) A' szeméremtsontokrúl - - - 18

B.) A' farksontrúl - - - - - 25

C.) A' farktsontokrúl - - - - - 25

II.) A' Természet rendintúl formált medenczéről. 27

Második Szakasz.

Az asszonyembernek lágy szülő részeirúl 29

a.) A' külsőkrúl - - - - -

β.) A' belsőkrúl - - - - - 33

b

Harmadik Szakasz.

<i>A' terhes nődrában lévő részekről.</i>	- -	38
α.) A' hártýáshójáról	- - - -	39
β.) A' nádrapogátsáról	- - - -	42
γ.) A' köldökzsinorról	- - - -	55
δ.) A' magzatvízről	- - - -	60
ε.) A' magzatról	- - - -	63

Negyedik Szakasz.

A' Bábamesterséghez Tanuló Történetekről.

α.) A' megterhesedésről közönségesen	66
β.) —————, különösen	76
1.) A' kettős magzatról	—
2.) A' megterhesedett asszonyrak új megterhesedéséről	- - - 78
3.) A' holt magzatnak terhéről	—
4.) A' has fogantatásról	- - - 79
5.) A' fattyú terheességéről	- - - 80

Ötödik Szakasz.

A' Bábaságnak Practicájáról.

α.) A' szülésről közönségesen	- 81
β.) —————, különösen	- 86
1.) A' tökéletesen természeti szülésről	- - - - -
2.) A' tökéletlen természeti szülésről	- - - - - 108

Hatodik Szakasz.

A' medencze hibáival eléforduló szülésekről

α.) A' medenczének keskenysé- gében	- - - - -
β.) —————, tágosságá- ban	- - - - - 112

Hetedik Szakasz.

A' szülő részek hibáival eléforduló szü-

lésekről - - - - - 115

α.) A' külső lágy szülő részek hibáival 115

β.) A' belső lágy szülő részek hibáival 116

Nyoltzadik Szakasz.

A' terhes nádrában találtató részek hi-

báival eléforduló szülésekről - 143

α.) A' magzat hibáival - - - - 143

β.) A' köldökzsinornak hibáival - 158

γ.) A' nádrapogátságának hibáival - 160

δ.) A' hártýáshójagnak hibáival - 162

ε.) A' magzatvíznek hibáival - - 163

Kilentzedik Szakasz.

A' szülfájdalmaknak hibáival eléforduló

szülésekről - - - - - 164

Tizedik Szakasz.

A' szülőrészek körül lévő hibáival eléfor-

duló szülésekről - - - - - 165

Tizenegyedik Szakasz.

Maga a' szülősaszszony körül lévő hibái-

val eléforduló szülésekről - - 167

Tizenkettedik Szakasz.

A' gyermek ágyasaszszonynak, és a' meg-

született gyermeknek állapot-

tyárúl, és az azokról való bá-

nás módgyárúl - - - - - 171

α.) A' gyermek ágyasaszszony ré-
szerül - - - - - 171

β.) A' megszületett gyermek részéről 174

Tizenharmadik Szakasz.

A' Dajka' választásról - - - - - 198

Tizennegyedik Szakasz.

A' terhes Asszonyinak megviszállásáról 200
Tizenötödik Szakasz.

*A' szülő, vagy gyermek Ágyasasszony
 körül holmi vissza élésekről,
 és babonás tselekedeteiről a'
 bűbáknak* - - - - - 201

α.) Szülés idején - - - - - 201

β.) A' gyermekágyban - - - - - 204

Tizenhatodik Szakasz.

*Holmi szereknek, ételnek, és italnak elké-
 szítetések módjáról* - - - - - 205

*α.) A' gyermek Ágyasasszony ré-
 széről* - - - - - 205

β.) A' kis gyermek részéről - - - - - 214

A Bábamesterséget megelőző kérdésekről és feleletekről.

---

1. Kérdés. Mit kell a Bábamesterség által érteni?

Felelet. Mind azoknak a tselekedeteknek az összeséges foglalattját, mellyek bizonyos, és az arra rendelt személyek által elkövettetnek a vége, hogy mind a szülőasszonyember, mind pedig a születendő magzat épségben és egészségben megtartassék.

2. K. Tehát mi a Bábamesterségnek az ő legfőbb tüzelyu?

F. Az, hogy az emberi Nem megtartassék, és tovább szaporíttassék.

3. K. Miképen hivattatik az olytén asszonyi személy, melly azon tselekedeteknek az összeséges foglalattját véghez viszi?

F. Bábának, vagy Bábaasszonynak.

4. K. Hát ha a' férfiui Nem foglalatoshodik azon tselekedeteknek az öszveséges foglalattyában, miképen neveztetik?

F. Bábamesternek, vagy Aconcheur-nek.

5. K. Kiket illelne természetesen ezen mester-séget folytatni?

F. A' Seborvosokat, és nem az aszszonyi Nemet.

6. K. Miért épen a' Seborvosokat?

F. Azért, mert ez a' tudomány 1.) a' Chirur-giának az az Seborvosi tudománynak egyik része; és azért minden hivatalban levő Seborvos-nak a' Chirurgiántúl bábáskodó Diplomát is kell mutatni. Sőt a' nagy városokban vagynak ollyatén, a' felsőségtől próbált férfiui bábáskodók, a' kik tsupán abbúl a' mesterségből élnek. 2.) Mert a' Seborvosnak tudni kell, hogy minémű szülő részekben vagyon a' hiba, ha valami a' természet-nek a' rendintül történik; következésképen jobban segíthet mint az aszszonyi Nem. 3.) Mert a' férfiak az aszszonyi titkokat jobban tudgyák megállani, hogy sem a' bábaaszszonyok. 4.) Mert a' férfiak alkalmasahbak, vigyázobbak a' veszedelem körül, az éjtszakázást is jobban megbírják az aszszonyi Nem felett. 5.) Mert a' férfiak nem ollyan hajlók a' babonás tanátsadásokra, mint az aszszonyi Nem, és így a' férfiak inkább alkalmasahbak a' sokféle babonáskodásoknak, a' mellyekre az együgyű nép úgy is hajló, kiirtásokra. 6.) Mert vagynak nemzetek, kiknél az aszszonyi Nemnek, illetén fontos hivatalokba avatkozni, egyátallýában meg nem engedtetik.

7. K. *Miért bábáskodnak tehát a' mi országainkban leginkább az aszszonyemberek?*

F. Azért, mert 1.) Az aszszonyi szemérem, kiváltképen a' Magyaroknál nem engedi, hogy a' férfiak bábáskodgyanak. 2.) Mert az együgyűek olyas bábáskodóaszszonyokat, kiváltképen a' törvénytelen bábákat, tudákosoknak tartanak; mint-ha az *Úr Isten* nékiek valami különös tudományt a' természet rendin kívül adott volna.

8. K. *Mint-hogy tehát a' mi országainkban az időhez képest elkerülhetetlen rossz, hogy az aszszonyi Nem bábáskodgyék, miképen lehetne annyira a' mennyire ezen rosszszat megorvosolni?*

F. Úgy, hogy tanúlatlan bábákat a' felsőség semmiképen még ne szenvedgyen, következésképen, hogy minden aszszonyi Nem, a' melly bábáskodni kíván, a' Magyar Universitáshoz igazításék, hogy ottan rendesen tanulná ki a' Bábamesterséget.

9. K. *Úgy de, ha a' Bábamesterséget kitanulta is a' rendes úton, szabad é azért nékie mindenféle szülésekben a' maga esze után járni?*

F. Tsak a' természetes szülésekben; mert ha a' szülőaszszonynak, és a' gyermeknek az állapottya természet rendin kívül vagyon, ha veszedelem főrog a' dologban, ekkor az esküvése szerint lelki esmérétesen tartozik vagy a' Megyebéfi Physicusnak, vagy más belső orvosnak, vagy ha vagyon, bábáskodó Seborvosnak héjelerenti a' dolgot, és az egyikét, vagy a' másikat, a' kit tudniillik kéznél ér, meghívni; és ha egyikre sem

tehetne szert, akkor a' mit a' szükségben lehet, jó lélekkel, azt művelje.

10. K. *Mit mondgyunk továbbá a' törvénytelen, az az exáminálatlan, és tanulatlan bábaasszonyokról, a' mellyek tudniillik az együgyűbb helyeken megszzenvedtetnek, sőt fizettetnek hivatalokért?*

F. Könnyebbnek állítom ezen kérdésnek kifejtését, hogy sem ezen emberiség ellen való vétkez szokást, tsak egynémelly legutolsó renden lévő előljárók szívéből 's elméjéből ki írtani, és őket az ellenkező értelemre figyelmetessé tenni; annyival is inkább reá bírni, hogy exáminálatlan bábaasszonyokat meg ne szenvedgyenek.

11. K. *Miben áll tehát az illetén személyek ellen való nehézség?*

F. Abban, hogy ők hivatalban lévén, képzelik magokban azt, sőt másokkal is elhítetik, hogy ők valamit tudnak, holott távol vagynak a' tudománytól. A' szülőasszonyokat vagy időnek előtte a' szüléshez való erőlkedésre kényszerítik, vagy akkor a' mikor szükséges volna az erőlkedést elnézik, vagy pedig alkalmatlanul helyheztetik a' szegény szülőasszonyt a' szülésre. Sok számtalan példából tudom, hogy némelylek két szakajtókat, mások két tette zsákot öszverakván helytelenül kínozzák a' szülőasszonyt. Mínd ezek felett a' szülés közben, és utánna is pálinkával, és borral itatják betegjeiket. Innen vagy, hogy számtalan szülőasszony néha a' gyermeké-

vel együtt időnek előtte elvesz, 's elhal, vagy testében kárt vall.

12. *K. Ki lehetne é ezen veszedelmes, és tudatlan asszonyi hivatalokat irtani?*

F. A' szokásban lévő helyeken igen nehezen. Sőt néha, sok okokra nézve ez a' dolog meg sem is történhetne.

13. *K. Legalább ha kiírtani nem lehet, hogyan lehetne javítást tenni ez illetén tudatlan személyeken?*

F. Úgy, hogy ha a' helybéli Seborvosok által, a' Physicusnak útmutatása szerint, ebben a' Kathechismusban előforduló szükséges kérdésekben, és feleletekben, bizonyos időkben (legalább egy hétbe egyszer) gyakoroltatnának, és az anglicánis visitatióban, ugyan a' Physicus által megpróbáltatnának.

14. *K. Mi haszna lehetne még ezen Kathechisációnak?*

F. Az, hogy a' bábaasszonyok mellett, még a' Seborvosok is szünetlenül magokat gyakorolnák az őket illető tudományaikban, és így egyik ösztön a' másikat követvén, a' publicum talán jobban elérhetné ohajtott czélyát.

15. *K. Mi kívántatna meg legfőképen egy bábaasszonyban hogy tudgyon?*

F. Az, hogy a' szülő részeket, és a' szüléshez megkívántató erőt, a' természetnek munkával egyetemben tökéletesen ösmérje; megkívánatik, hogy a' magzatnak fekvését, nagyságát, hollétét; a' magzatra nézve pedig, a' természetnek munkáját, 's erejét meg tudgya határozni;

és hogy a' mesterségét szerentsésen folytathassá; megkívántatik az is, hogy e' tárgyban magának különös serénységet és ügyességet szerezzen.

16. K. *Még is továbbá mi kívántatik meg egy bábaszszonyban az ő alkalmatos volta mellett?*

F. Az, hogy ő hivatalyához képest, Józán, Jámbor, és Serény, egy szóval, hogy példás életű legyen.

17. K. *Hol kell tehát az ollyatén tudatlan bábaszemélyeknél elkezdni az oktatást?*

F. A' szülő részeket érdeklő tsontok épületén, azután az oktatást folytatni kell a' szülőaszszonynak lágy szülő részeiről; mert illyen formán alkalmatosokká tételnek arra, hogy a' practica mesterségben előforduló szavakat érthessék; következésképen minémű aszszonyember részek körül forgolódnak, legalább tsak egy kis világosságot nyernek.

E L S Ő S Z A K A S Z.

A' Tudományos Bábamesterségről.

I. A' Természet rendén formált medenczéről.

a.) Közönségesen.

18. K. *Hogyan hivattatik a' szülő részeket érdeklő tsontok épülete mesterséges szóval?*

F. Medenczének.

19. *K. Miért hívattatik Medenczének?*

F. Mert mint a' medencze egy üregét formál.

20. *K. Egy forma é a' medencze mind a' két-féle Nemnél.*

F. Nem; mert különbözik a' részeknek az ő összerakotatásában is valamennyire.

21. *K. Miben áll tehát az a' különbség?*

F. Abban 1.) Hogy az aszszonyi medenczének ürege természetesen sokkal tágosabb szokott lenni a' férfinál. 2.) Hogy a' tsipő tsontok által formáló szárnyak, sokkal meszszebb esnek egymástúl, mint a' férfiaknál. 3.) Hogy a' szeméremnek karimája az aszszonyi Nemben hosszabb és tökéletesebb szokott lenni, hogy sem a' férfiaknál. 4.) Hogy a' tzomb, a' szemérem, és ülőtsontok az aszszonyi Nemben jobban el állanak egymástúl. 5.) Hogy a' kereszt, és farktsontok jobban hátra felé hajlanak az aszszonyi Nemben, hogy sem a' férfiakban. 6.) Hogy a' fartsontnak előhegye az aszszonyi Nemben távullabb esik a' szemérem tsontoktól, hogy sem a' férfiaknál.

22. *K. Miképen osztatik fel az egész medencze?*

F. Tsontokra, üregekre, általmérőkre, és az ő magosságára, és mélységére.

1.) A' medenczének tsontyairúl.

23. *K. Egy száraz medencze hányféle tsontokból áll?*

F. Háromféle tsontokból.

24. *K. Mellyek azok, nevezzed meg azokat?*

F. Ezek , úgymint 1.) A' két nevezetlen , vagy tsipötsontok. 2.) Egy far , vagy keresatsont. 3.) Egy farktsont , vagy fartsik. (*)

25. *K.* Vallyon a' tsipö tsontok még másképen nem osztatnak fel?

F. Igen is; mert a' kised gyermekekben azon tsipötsontok , mellyek a' még lett emberekben csak egy tsontból állanak , három tsontokra oszlanak el.

26. *K.* Mikhépen neveztetnek tehát azon háromféle tsontok a' kisedgyermekekben?

F. Az 1.) Oldalfélt , és a' felülálló része hivattatik *béltsontnak* , máskép *tsipötsontnak*. A' 2.) elől , *szeméremtsontnak*. A' 3.) pedig a' mellyen ülünk *ülötsontnak* , máskép *alféltsontnak* hivattatik; és a' megszörösedésig észrevehető , azután össze forranak , és egy tsontá válnak. (**)

2.) A' medenczének üregeiről.

27. *K.* Mit kell a' medenczében üregnek mondani?

F. Azt a' köztértséget , mellytől a' bemenetele és kimenetele származik.

28. *K.* Hányféle üregei vagynak a' medenczének?

F. Két természetes , és egy képzelt ürege.

29. *K.* Mellyek a' természetes üregei?

F. A' felső , és alsó nyílása a' medenczének ,

30. *K.* Mellyik a' képzelt nyílása?

(*) Ossa duo innominata, Os sacrum, et Os coccygis.

(**) Os ileum, Os pubis, Os Ischium,

F. A' középrésze a' medenczének; tudniillik az a' hely, a' melly, ha a' szeméremkarimájának közepétől, a' második és a' harmadik fattyú fartsontnak a' közepéig linea húzódna, közepére esne.

31. *K. Tehát világossabban; a' medenczének az ő üregei hogyan osztatnak fel?*

F. Bémenetelre, vagy is felső nyílásra, közép vagy képzelt üregre, és kimenetelre, vagy alsó nyílásra.

32. *K. Miképen formáltatik a' medenczének bemenetele?*

F. Felül és hátul formáltatik a' fartsontnak előhegyétől; oldalfélt a' béltsonznak középkörétől; elől pedig a' szeméremtsontoknak felső hajlásátúl,

33. *K. Miképen formáltatik a' medenczének közép ürege?*

F. Úgy, hogy ha a' szeméremkarimájának közepétől, a' második, és harmadik fattyú fartsontnak közepéig linea huzattatik, akkor az a' linea, a'hol kimutattja a' középpontot, ottan léssen a' medenczének közép ürege is.

34. *K. Miképen formáltatik a' medenczének kimenetele?*

F. Alul és Hátul formáltatik a' fartsontnak hegyétől; elől a' szeméremtsontnak alsó hajlásátúl, oldalfélt pedig az egyik ülő tsonznak hegyes kiállításátúl, az az, tsupjátúl, a' másik ülőtsontnak a' hegyes kiállásáig.

3.) A' medenczének általmérőjéről.

35. *K. Mit kell a' medencze általmérője által érteni?*

F. Azt az egyenes lineát, a' melly a' medenczének az üregein, vagy nyílásain akár keresztbe, akár pedig lefelé gondolattal, vagy eszközökkel huzattatik,

36. K. Hány általmérőket lehet felvenni, a' medenczének üregeiben?

F. A' nagy medenczébe egyet, a' kisebb medenczébe a' bemenetelbe négyet, és a' kimenetelbe négyet.

37. K. Hogyan lehet ezen általmérőket jobban meg határozni?

F. Számak, és mértékek által, mellyeket hüvelyknek az az tzoloknak hívunk.

38. K. Hány tzolos a' nagy medenczének az általmérője

F. Ha a' mértékét az egyik béltsonznak a' felső hajlásátúl, a' másik béltsonznak felső hajlására tesszük, tehát olytén medenczének az általmérője 10 — 11 tzolos szokott lenni.

39. K. Miképen osztatik fel a' kisebb medenczének az általmérője?

F. Egy nagyra, és egy kisebbre, és kétfélre hajló általmérője.

40. K. Mellyik a' nagy általmérője?

F. A' mellyik az egyik béltsonznak felső hajlásátúl a' másik béltsonznak felső hajlására huzattatik.

41. K. Hány tzolos szokott az illetén medenczének az általmérője lenni

F. Öt, és egy fertály, néha öt és fél tzolos is lehet.

42. K. Mellyik a' kisebb általmérője

F. Az, a' mellyik a' medenczének előhegyétől, a' szeméremtsontoknak felső, és középköreig huzattatik.

43. *K. Hány tzoosnak kell lenni a' jó formát medenczében?*

F. Négy, és egy fertály tzoosnak, néha négy és fél tzoos is lehet.

44. *K. Mellyek a' félrehajló általmérők a' kisebb medenczében?*

F. Azok, a' mellyek az egyik szögelettől, melyet a' kereszttsont a' béltsonnal formál, az által ellenébe álló szemérem és béltsonatoknak össze forrásáig félre hajlással és keresztbe húzattatnak.

45. *K. Hány tzoosak szoktak lenni ezek a' félre hajló általmérők?*

F. Öt és egy fertály tzoosak; néha öt, és fél tzoosak is.

46. *K. Hány tzoos lehet a' középüregnek, vagy képzelt nyílásnak az általmérője?*

F. Négy tzoos, néha kevesebb.

47. *K. Hányféle általmérőt számlálhat a' medenczének kimenetel?*

F. Egy nagyot, egy kisebbet, és két félre való általmérőt.

48. *K. Mellyik a' nagy általmérője a' medenczének kimenetelében?*

F. Ha fel tesszük, hogy a' farktsont a' születés alkalmalosságával egy tzollal hátrább nyomúl, midőn a' magzat feje a' medenczének kimenetelében keresztül hajtatik, akkor kétség kívül a' nagy általmérője a' medencze kimenetelének a' farktsont-

nak hegyétől kezdődik, és végződik a' szeméremtsontnak közép alsó hajlásán.

49. K. *Hány tzolos tehát ez az általmérő?*

F. Öt és egy fertál tzol.

50. K. *Mellyik kisebb általmérője ugyan ezen nyílásnak?*

F. Az melly az egyik ülő tsontnak a' tsupjátúl a' másik ülő tsontnak a' tsupjáig húzódik.

51. K. *Hány tzolos ez az általmérő?*

F. Négy és egy fertál tzol.

52. K. *Mellyek a' félre hajló általmérője ugyan ennek a' nyílásnak?*

F. Azok, mellyek az egyik ülőtsontnak tsupjátúl, a' farktsont hegyéig félrevaló hajlással hatnak.

53. K. *Hány tzolosak ezen általmérők egyenként?*

F. Ha a' farktsont semmiképen hátra nem hajúl, akkor négy és egy fertály tzolosak szoktak lenni.

54. K. *Vagyon é valami haszna annak, hogy a' medencze ilyen mérték alá vettetik?*

F. Igen is nagy haszna vagyon; mert ha a' bábáskodó személy ezen mértékeket tökéletesen tudja, akkor könnyen képzelheti magának a' könnyű és nehéz szüléseket, tudniillik, hogy miért történhetnek meg mind ezek az esetek.

4.) A' medenczének magosságárúl és mélységérül.

55. K. *Mit kell a' medenczének magosságán, és mélységén érteni?*

F. Ha egy egész száraz medenczét az ember maga eleibe veszen, látni fogja, hogy abban a' tsontok épülete nem egyarányos mértékűek. Ha ezen fellül az ember egy mértéket veszen, tehát találni fogja, hogy a' kereszttsontnak az előhegyétől, egészen a' farktsontnak a' hegyéig hat tzoll, a' béltsonznak középkörétől egészen az ülő tsontoknak az alsó fel emelkedésig négy tzoll, a' szemérem tsontoknak a' szélessége pedig két tzoll fog lenni.

56. K. *Mint vagynak tehát egymás iránt ezek a' tsontok a' magosság, és mélységnek mértékére nézve?*

F. Úgy, hogy a' kereszttsont, vagy is a' hátulsó része a' medenczének két tzollal magosabb a' két széleknél; és hogy a' két széle vagy is szárnya, a' medenczének ismét két tzollal magosabb hogy sem az eleje a' medentzének.

57. K. *Mennyire vagyon kivéve o' kereszttsontoknak belső színe, vagy is mennyire távozik el az ő karimás lineája az egyenes lineától?*

F. Hat, nyoltz lineát, vagy is valamivel többel egy fél tzolnál.

58. K. *Állandó szokott é lenni ezen mérték a' magosság, és mélységnek mértékére nézve?*

F. Epen nem; mert többet, kevesebbet el távozhat a' természet ettől a' mértéktől; és így ahozképest többet vagy kevesebbet hibás lehet a' medencze.

β.) *Különösen.*

A.) A' két nevezetlen tsontokrúl.

59. K. *Hol vagynak helyheztetve a' két nevezetlen tsontok?*

F. Oldalfélt, és előre a' medenczének.

60. K. *Hány nevezetlen tsontokat lehet számlálni?*

F. Kettőt, tudniillik minden oldalán a' medenczének egyet.

61. K. *Minémű formájok vagyon?*

F. Nagyon határozatlan.

1.) A' Bél tsontokrúl.

62. *Mi vagyon a' béltsontba a' megjegyzésre méltó?*

F. A' formája, fekvése, és össze kötése.

63. K. *Milyen a' formája?*

F. Ollyan majd mind egy lapáté, a' mellett vagyon két színe, és egy félholt forma karimája, vagy is bél tsont téréja.

64. K. *Mitsodás alkotású a' belső színe?*

F. Valamennyire egyenes, és kivésett.

65. K. *Hát a' külső színe?*

F. Valamennyire egyenes, és boltos.

66. K. *Mit lehet még a' belső színén észrevenni?*

F. Egy felemelkedett lineát.

67. K. *Mirül emlékezetes ez a' linea?*

F. Arrúl, hogy ettül a' lineátúl különböztek meg a' nagyobb medencze a' kissebbitül.

68. K. *Még is mit lehet megjegyezni a' béltsontról?*

F. Azt, hogy ezek nevezetlen tsontok között a' legnagyobbak.

69. K. *Miképen kell az igazi fekvésének lenni a' béltsontnak?*

F. Résút, tudniillik előlről hátra felé, és kívülről be felé görbülve.

70. K. *Mitsoda részekkel, és mi által köttetnek össze a' béltsonatok?*

F. Először a' kereszt tsonttal, vékony portzógó által, és kötőkkel. Másodszor, az ülőtsonttal, és szeméremtsonttal, a' meg lett aszszony emberekben néha alig észrevehető portzógó által.

71. K. *Hol vagyon a' legfőbb összevontatás a' béltsonatoknak?*

F. A' tizomb fejének üregébe (*).

72. K. *Midőn formáltatnak ezen tsontok, alá vagynak é vettetve némelly hibáknak?*

F. Igen is.

73. K. *Mellyek a' legszokattabb hibák?*

F. Ezek: ha tudniillik keskenyebbek mint sem lenni kellene, ha nagyon össze hajlanak, ha a' hoid forma karimájok nagyon felfelé nyúlnak, ha ugyan azon karimájok nagyon hajlottak, vagy tekert formájuk, ha kissebb karimájuk hogy sem lenni kellett.

74. K. *Ezen hibás alkotásoknak vagyon é befolyása a' szülés alkalmatosságával?*

(*) Acetabulum.

F. Igen is vagyok, és anhyival nagyobb, mentül jobban el távoznak a' természetnek rejtőditül.

2.) Az ülő tsontokról.

75. K. Mit kell közönségesen megjegyezni az ülő tsontokban?

F. A' formáját, a' fekvését, és összekötését.

76. K. Mitsodás formája vagyok az ülő tsontoknak?

F. Nagyon rendetlen.

77. K. Hol vagyok a' fekvések?

F. A' bél tsont alatt, és oldalilag a' medentzében.

78. K. Hányféle színe vagyok?

F. Kettő, egy belső és egy külső.

79. K. Ez a' két szín miképen különböztetik egymástól?

F. Azzal, hogy a' külső színe ráspos, és egyenetlen, a' belső pedig egyenes és síma.

80. K. Mit lehet még észre venni az ülő tsontokba?

F. Két hegyes kiállásokat, a' mellyek befelé hajlanak.

81. K. Miért nevezetesek ezek a' két hegyes kiállások?

F. Azért, mert ide ragasztanak nevezetes két széles kötök.

82. K. Merre futnak azon kötök?

F.

F. Kerészt formába által a' kereszt tsontnak széleire, a' hová is oldalaslag erősen oda ragasztatnak.

83. K. *Mi tséllya lehetett a' természetnek ezeknek a' kötőknek formáltatásában?*

F. 1.) Az, hogy a' medentzének azon nagy hézagját be töltsék. 2.) Hogy a' magzat a' szülés alkalmatosságával hirtelen ki ne bukannyon. 3.) Hogy a' medentzében találkozó egyéb részeknek támadékjai legyenek.

84. K. *Hát ezek a' kötők nem hátráltatták a' szülést?*

F. Igen is, akkor, ha nagyon feszesek, de akkor is, ha csak keveset engednek, ha rövidek, vagy nagyon lágyak.

85. K. *Mi követhetne akkor, ha azok a' kötők nagyon feszesek, vagy ha csak keveset engednek?*

F. Az, hogy a' szülés sokára eshetne meg.

86. K. *Hát ha nagyon lágyak?*

F. Akkor ellenkezőképen, hirtelen szülés, nádra, és nádra hüvely előesés származhatna.

87. Vagyon e' még valami emlékezetre méltó az ült tsontokba?

F. Igen is vagyon, tudniillik: mind egyik felül egy lyúk.

88. K. *Miképen neveztetik ezen lyúk mesterseges szóval?*

F. Tojás forma lyuknak.

89. K. *És vagyon e' ennek a' tojás forma lyúknak valami haszna?*

F. Igen is nagy; mert a' szülés idején midőn a' magzatnak a' feje kifelé indulóban vagyon, ezen a' tájikon könnyen megszorúlhatna, de így oldalaslag azon üreségekben, meg tágulnak a' hártyák, és az inashusok.

90. *K.* Ezek az. tojás formájú lyúkak mivel záratatnak be természetesen?

F. Egy vékony, majd által látható, könnyen engedő hártyával záratatnak be, melly által érző inak, és vér edények hatnak, 's egyébbaránt is inashúsokkal vagynak körül véve.

91. *K.* Mitsodds részekkel vagynak az ülő tsontok össze kötötve?

F. A' tzomb fejének üregében a' bél tsontokkal, és a' szemérem tsontokkal.

92. *K.* Az ő alkotásokban alá vagynak e' vetetve az ülőtsontok halmi hibáknak?

F. Igen is.

93. *K.* Miben állhat a' legfőbb hibájok, a' mellyeknek be folyása lehetne a' szüléshez?

F. Abban, ha a' tzombhoz nagyon közelítenek, ha a' tsont dagadások által nagyon fel dagadnak, ha az ő állások nagyon a' kereszttsont felé esik.

3.) A' szemérem tsontokrúl.

94. *K.* Mit kell közönségesen megjedzeni a' szemérem tsontokrúl?

F. A' formáját, fekvését, és össze kötötését kell megjedzeni a' szemérem tsontokban.

95. K. Mitsoda formája vagyon a' szemérem tsontoknak?

F. Nagyon rendetlen.

96. K. Miképen osztatának fel legjobban a' szemérem tsontok?

F. Mind egyike különösen fel osztódik egy szögeletre, szárra, és testre.

97. K. Mellyik a' szemérem tsontnak a' szögelete?

F. Az, a' hol fellülről egy széles portzogó által, egyik szemérem tsont a' másikal össze kötöttek.

98. K. Hát mellyik a' szára?

F. Az a' része, a' melly az ülő tsontal kötöttek össze.

99. K. Mi következik abból, hogy a' szára az ülő tsontal össze kötöttek?

F. Az, hogy ez által a' tojás forma lyúk formáltason.

100. K. Mihez kötöttek a' szeméremtsontoknak a' teste?

F. A' tzomb fejnek üregében az ülő, és béltsontokhoz.

101. K. Hol vagyon a' szemérem tsontoknak fekvése?

F. Elölről a' medentzének a' közepén.

102. K. Még mit lehet észre venni a' szemérem tsontokba?

F. Az ő színeket,

103. K. Millyenek azok?

F. A' belső színe egyenes, sima, és kivésett, a' külső pedig tompa szögeletű; ráspos, és egyenetlen.

104. *K.* *A' szemérem tsontnak felső része különösen miképen hivattatik?*

F. Szemérem tarijának.

105. *K.* *Hát az alsó része ugyan azon tsontnak miképen hivattatik?*

F. Szemérem karimájának.

106. *K.* *Vagyon é valami haszna ennek a' szemérem karimának a' bábamesterségbe?*

F. Igen is vagyon; mert ennek a' tökéletes, vagy tökéletlen formájátúl függ a' jó vagy rossz formája a' medentzének.

107. *K.* *Mi következése lehet, ha a' szemérem karimája nagyon kitsiny, vagy szögeletes?*

F. Az, hogy olyankor a' szülő munkák nagyon nehezen mehetnek véghez.

108. *K.* *Miért?*

F. Mert a' medentze le felé nagyon keskeny.

109. *K.* *Minéműknek kell lenni a' szemérem tsontoknak az össze köttetések, a' külső szívre nézve?*

F. Olyanoknak, hogy egyenes kariját formályanak.

110. *K.* *Mi fokszi meg a' szemérem karimáját?*

F. A' szemérem hogy.

111. *K.* *Ha a' szemérem karimája hibázik, mit okozhat a' medentzének?*

F. Azt, hogy a' kisebb általmérőjébe megsűkülhet a' medentze.

112. *K. Vagyon é példa arra, hogy a' szemérem tsontoknak a' karimája be felé hajlyon?*

F. Igen is vagyon, mellyet is bé felé feszült szemérem tsontnak mondanak.

113. *K. Mitől eshet meg ez a' hiba?*

F. A' szorosán be fűzött haltsontos vállaktúl, és a' görbe meg hajlott testnek gyakori ülésétül.

114. *K. Nevőzetesek 'e a' bábamesterségben ezen hibás esetek a' szemérem karimába?*

F. Igen is, és annyival inkább, minthogy a' felső kisebb általmíróje a' medenczének, az által meg. kisebbedik,

115. *K. Mi következései lehetnek ez illetén eseteknek 's hibáknak a' szüléskor?*

F. Azok, hogy nehéz fő, és láb szüléseket okozhatnak.

116. *K. Miképen ösmérheti meg a' bába mind ezeket a' sokféle tsonthibákat?*

F. A' kéz illetéssel, az az Tousirozás által, néha pedig az arcznak meg látásával is gyanithatya ezeket a' hibákat.

B.) A' far tsontjáról.

117. *K. Miféle formája vagyon a' far, az az kereszttsontnak?*

F. Három szegletes.

118. *K. Merre vagyon fordítva annak a' szélesebb, és vastagabb része?*

F. Felfelé.

119. K. Mitsoda részével a' tsontoknak vagy
 öszve kötve a' far tsont?

F. Az utolsó ágyék gerinczel porczogó által.

120. K. Hát még mitsodással?

F. Oldaltfélt a' két nevezetlen tsontokkal.

121. K. Különösen: mi által vagy on oldalas-
 lag a' két nevezetlen tsontokkal öszve kötve?

F. Kötők által.

122. K. Tovább; még mitsoda tsontos rész-
 zel köttetik öszve a' far tsont?

F. A' fark tsontal portzogó és kötők által.

123. K. Hány féle színe vagy on a' farktsont-
 nak?

F. Kétféle: külső és belső.

124. K. Mellyik a' külső színe?

F. Az, a' mi a' hátulsó részét nézi.

125. K. Mitsodás alkotású szokott lenni a'
 külső színe?

F. A' fattyú gerintzek végén, ráspos és egye-
 netlen.

126. K. Mellyik a' belső színe?

F. Az, a' mi a' medenczének az üregét formá-
 lya, és síma.

127. K. A' kereszttsontnak ezen kétféle szí-
 nei közzül, mellyik bolthajtásos, és ki vésett?

F. A' külső bolthajtásos, és a' belső kivésett.

128. K. Mit lehet észre venni a' fartsonnak
 szélesebb, és vastagabb részén?

F. Egy bizonyos ki állását az első fattyú ge-
 rincznek,

129. K. Miképen hivatatik mesterséges szí-
 val ezen első fattyú gerincznek ki állása?

F. Medencze elő hegyének.

130. K. Mit kell érteni a' fattyú gerintzek által?

F. Azon tsontokat, a' mellyek a' far tsontot formályák. Ezeket ugy kell nézni, mint a' megmozditható hát gerintzeknek folytatásokat; mint-hogy a' formájokra nézve sokat hasonlitanak egymáshoz, tsak hogy nem mozdithatók, és azért fattyú gerinczeknek is neveztetnek.

131. K. Hát még különösen, mit lehet észre venni a' fartsontnak külső, és belső színén?

F. Azt, hogy sok által látható lyukak vagynak.

132. K. És hány lyukokat lehetne számítani azon?

F. Mind a' két felén négyet, ötöt.

133. K. Mi haszna lehet ezeknek a' lyukoknak?

F. Az, hogy azokon sok nevezetes érzőbinak, és vér edények mennek keresztül.

134. K. A' far, vagy kereszttsontnak miféle alkotása vagyon?

F. Ollyan, hogy a' külső kérge vékony, de még is kemény tsont alkotású, a' belseje pedig spongiás természetű.

135. K. El távozhat e' a' fartsont a' rendes formájátúl midőn formáltatni kezd?

F. Igen is.

136. K. Ollyatén rendetlen formáltatásnak vágyon 'e be folyása a' szüléshez?

F. Igen is nagy be folyása vagyon.

137. K. Legfőképen mitsoda rendetlen formának vagyon befolyása a' szüléshez?

F. Ha a' formája nagyon egyenes, ha nagyon befelé, vagy ki felé, ha részút, az egyik vagy másik felére hajúl.

138. *K.* *Mi történhet akkor, ha nagyon befelé nagyon a' hajlása?*

F. Az, hogy az első fatyú gerincez, vagy a' medencének előhegye többet kevesebbet ki állhat.

139. *K.* *Mi következése lehet ennek a' több kevesebb ki állásnak?*

F. Az, hogy a' medentze üregének bé menetele fellülről többet kevesebbet meg szűkül.

140. *K.* *Hát ha nagyon egyenes a' fartsontnak a' formája, mi következhet abból?*

F. Az, hogy a' medencze üregének bé menetele fellülről nagyon meg tágosodik, a' közép üreg pedig rendkívül meg szűkül.

141. *K.* *És még ennek a' hibának is befolyása lehet a' szülésnek?*

F. Igen is; mert a' magzatnak a' feje a' közép üregbe meg akadhat a' szülés idején.

142. *K.* *Mi történhet akkor ha a' fartsont részút az egyik, vagy a' másik felére hajúl?*

F. Akkor a' medentze félre való állást nyer.

143. *K.* *Hát ez a' hiba okozhat e' valami rossz következt a' szülésnek az idején?*

F. Ha a' kereszt a' vagy fartsont egyébaránt természetesen vagyon formálva, az a' hiba magában nem okozhat rossz következt a' szülés idején.

144. *K.* *Miféle személyek leg főképen vannak ez alá a' hiba alá vetetve?*

F. A' görbe hátú személyek, és azok is a' kik az egyik vagy másik részére a' testnek görbére nőttek.

145. *K. Mellyek a' legrosszabb hibák a' fartsontba?*

F. Azok, ha a' fatyú gerintzek tsont ki nővésekkel, vagy más hibákkal, a' természetűl úgy formáltatnak, hogy a' medentzének az ürege egészen a' természet rendin túl meg kissébedik, és meg keskenyedik.

146. *K. Miféle személyek vagynak leg főképen ez alá a' hiba alá vetetve?*

F. Azok tudniillik, a' kik fiatal kórokban Anglus betegségbe (*) voltak, és leg inkább azok, a' kik oltyatén betegségben sinlődtek, hogy tsak salivatio, az az nyál futással lehetett meg oryosolni.

C.) A' fark tsontról.

147. *K. Mit értesz a' fark tsont által?*

F. Azon kis tsontotskát, melly a' kereszttsontnak az alsó végéhez vagyon ragasztva.

148. *K. Hány tsontokból vagyon össze szerkesztetve a' fark tsont?*

F. Négy kis tsontotskából, mellyek az oktan álatokban sokszor igen számossak.

149. *K. Miféle formája vagyon a' farktsontnak?*

F. Ollyan mint a' far tsonté tudniillik három szögeletes.

(*) Rachitis.

150. K. *Hányféle szine vagyon?*

F. Kettő, tudniillik: külső, és belső.

K. 151. *Mellyik része erősebb, és szélesebb?*

F. Az a' része, a' melly a' kereszttsontnak alsó högyével vagyon össze kötve.

152. K. *Mivel különböztetik meg a' farktsont a' keresztontól?*

F. Azzal, hogy sem a' külső, sem pedig a' belső színén semmi lyukakat nem látni, és hogy a' részetskéi portzogo, és kötők által össze szerkesztetve lévén, hajlok.

153. K. *A' farktsontnak hajlósága meg vagyon 'e minden aszszonyemberben?*

F. Nintsen meg; mert néha úgy meg keményedik és a' kereszttsontal úgy össze forr, hogy sem ide, sem oda nem hajulható.

154. K. *Vagyon 'e befolyása ez illetén hibának a' szülés idején?*

F. Igen is vagyon. Egyébaránt tűrhető hiba, ha a' medenczének az üregei másfelül jó nagyok.

155. K. *Mennyire szokott ez a' farktsont a' magzatnak a' feje által menésében hátra hojulni?*

F. Többnyire egy ujnyi vagy is egy tzolnyi távolságra.

156. K. *Gyakorta szokott e' meg keményedni, és hajulhatatlanná lenni ez a' farktsont?*

F. Nem igen gyakorta; mert a' kemény szék' vagy is emészet által maíd naponként gyakoroltatik az ő hajlósága,

II. A' Természet rendéntül formált medenczéről.

157. K. Mit kell érteni egy a' természet rendkívül formált medencze által?

F. Qllyatén medenczét, a' melly az ő tsontyaira, mértékére, magoságára, mélységére nézve a' természetesen formált medenczétül el távozik.

158. K. Miképen neveztetik ezen állapotya a' medenczének még másképen?

F. Beteges, hibás medenczének, a' természet rendintül való állapottya a' medenczének.

159. K. Miben áll a' beteges állapottya a' medenczének tsontyaiba?

F. Abban, hogy több kevesebb részei azon tsontoknak bizonyos tsont betegségek által ugy meg vesztegetethetnek, hogy azok több kevesebb változást szenvedhetnek, meg romolhatnak, (*) ki nyölhetnek, (**) fel emelkedhetnek, (***) meg fenesedhetnek, (****) 's a. t.

160. K. Miben áll a' hibás állapottya a' medenczének?

F. Abban, ha a' medencze az egyik, vagy több kevesebb általmérőkben, az üregekben, ma-

(*) Fragilitas. (**) Exostosis. (***) Tophus.
(****) Caries.

goságában, vagy mélységében a' természeti egyarányúságot meg nem tartja.

161. *K. Miben áll a' természet rendintúl való állapotja a' medenczének?*

F. Abban, ha a' medencze olyan formátlan, hogy minden tekintetben természetesen mondani nem lehet, és a' mellynek az üregéből semmiféle meg ért magzat köröszül nem mehet.

162. *K. Egy igen tágos medencze mit okozhat a' szülés alkalmatosságával?*

F. A' hirtelen való szülés mellet, nádra, nádra hüvely, huyos hojag, vég hurka előesést okozhat. És mind ezeken túl, ha a' vigyázatlanság hozzája járúl, a' szülés alkalmatosságával még a' nádrát is ki huzhatja a' bába mássával együtt.

163. *K. Mit kell egy nagyon keskeny medentze által érteni?*

F. Azt az állapotját a' medentzének, a' mellyben akár a' bemenetelésben, akár a' közép üregében, akár pedig a' kimenetelésben nintsen meg a' kellő mértéke; és így midőn az általmérők keskenyebbek, 's a' nyílások kitsinyek.

164. *K. Szükséges 'e egy bábának a' medentzéről való tanítáásokat jól tudni?*

F. Igen is szükséges, sőt az egész tudományának ez a' fundamentoma; mert a' hibás medentze által sokszor hosszszas, nehéz, és veszedelemes szülések történhetnek.

MÁSODIK SZAKASZ.

Az aszszonyembernek lágy szülő részeiről.

165. K. *Az aszszonyembennak lágy szülő részei miképen osztatnak fel?*

F. Külsőkre és belsőkre. A' külsők szemmel láthatók, de nem a' belsők;

166. K. *Hát a' belső szülőrészek továbbá hogyan osztatnak fel?*

F. Kemény, és lágy szülő részekre. A' kemény szülő részek által értetődnek a' medencze tsontyai, a' mellyekről lássad a' medenczéről való tanítást; a' lágy szülőrészek által pedig, a' külső, és belső lágy szülőrészeket kell érteni.

a). *A' külsőkről.*

167. K. *Mel melyek az aszszonyembernek külső szülő részei?*

F. Ezek. 1.) A' szemérem hegy. 2.) A' két nagy ajakak. 3.) A' két kis ajakak. 4.) A' vesző. 5.) A' vizelő tső. 6.) Az ajakoknak kötője. 7.) A' nádra hüvelynek nyílása. 8.) A' szűzhártya. 9.) A' közép hús.

168. K. *Mi értetődik a' szemérem hegy által?*

F. A' szemérem testen lévő szőrös dombotska.

169. K. *Mi értetődik a' két nagyajakak által?*

F. Azon szemérem hegynék a' közép húsig való folytatás, melly szinte szőrrel, és valamenyire hosszabbal, barnásabb bőrrel a' többinél vagyon béhoritva.

170. K. *Mi értetődik a' két kisajakak által?*

F. Azon kakas taréj forma vörnyeges és bőrs fótotskák, mellyek felülről a' két nagy ajakak allatt találtatnak, és a' veszszőnek az előbörít formályák.

171. K. *Mi haszna lehet a' két kisajaknak?*

F. Némellyeknek az ő vélekedések szerint az a' haszna lehet, hogy a' vizelletnek szét futását mérsékellyék; mert ezek nélkül az aszszonyi Nem a' vizelés idején, mindég az egész álfeleket és a' tzombjaikat vizesitenék még. A' leg főbb haszna még is abban áll, hogy a' szülés alkalmatosságával a' nádra hüvelynek tágosításán segítsen, mint-hogy, midőn a' gyermeknek a' feje kimenőben vagyon, többnyire mindég elenyészik, és tsak a' szülés után egynehány napra ismét látható.

172. K. *Mi értetődik a' veszsző által?*

F. Azon elrejtet kis testetske, a' melly a' nagy ajakaknak a' nyilasában a' felső szegelet és egy dombotska alatt vagyon elrejtve. Ezt másképen tsiklánkoztatónak vagy szemérem nyelvettskének is hívják.

173. K. *Miféle tulajdonságai lehetnek ennek a' tsiklánkoztatónak?*

F. Külömbféle a' férfiui veszszőhöz képest, tsak hogy vizellő tsöve nintsen. Fel mered a' kö-

zösködés alkalmatosságával, és gerjeszti a szerelem tüzét. Az ő hossza különbféle szokott lenni, és mentül hosszabb, annál paráznábbak szoktak lenni az ollyatén aszszonyemberek, el annyira, hogy még férfiúi módra is vissza élnek az ollyatén tsiklánkoztatóval.

174. K. *Mi értetődik a' vizellő tső által?*

F. Az a' tső, a' melly a' vizelletet a' hugyos holyagból ki viszi, és a' melly a' nádra hüvelynek nyílása felett, és a' tsiklánkoztató alatt egy kerek nyílás által magát kimutattya.

175. K. *Mit kell megjodzenünk a' vizellőtsőről a' terhesség, vagy szülés alkalmatosságával?*

F. Azt, hogy ollyankor a' vizellő tső hátra szokott húzodni, és a' vizelletnek az ő járása fel akadni, el annyira néha, hogy Catheter nevű eszközzel kellessen azt meg indítani.

176. K. *Mi értetődik a' nádra hüvelynek a' nyílása által?*

F. Az a' nyílás, a' melly a' két kis ajakak között, és a' vizellő tső alatt vagyon, és egészen a' nádraig be szolgál.

177. K. *Mit kell a' szüz hártya által érteni?*

F. Azt az hártját, a' melly a' szüz leányoknak az nádra hüvelnek a' nyílásán találtatik.

178. K. *Mit kell az ajakaknak kötője által érteni?*

F. Azt a' keresztül álló börrántzot, a' melly a' két nagy ajakakat öszve foglalja.

179. K. *Mi értetődik a' közép hús által?*

F. Az a' része a' szemérem testnek, melly a' nádra hüvelynek nyílása, és a' vég hurka között vagyon.

180. K. *Megszakadhat é a' közép hús a' szülés alkalmatosságával?*

F. Igen is meg, kiváltképen a' hirtelen való ezülésekben. De a' mellyet bizonyos kézi fortélyok által megelőzni lehet.

181. K. *Mi adhattya még magát elé a' megjedzésre az aszszonyembernek külső szülő részeiben?*

F. Az: 1.) Hogy a' szemérem hegy alatt végeztetnek a' két gömbölyű nádra kötők, és némelly aszszonyemberben a' terhességnek az elején úgy megfeszülnek, hogy ottan igen nagy fájdalmat okoznak. 2.) Hogy azon dombotska, a' melly alatt a' veszsző el vagyon rejtekezve, a' *veszsző előbőrén*ek (*) neveztetik. Ennek az a' haszna, hogy a' veszszőt be fedgye. 3.) Hogy a' szüz hártjának elvesztése, vagy jelenlétele nem bizonyos jele sem a' meg szeplősítésnek, sem pedig a' szüzességnek; mert találtattak már ollyatén tsötsömösök, a' kikben a' szüz hártja nem volt meg, és találtattak ollyan leányok is, a' mellyek azon hártját a' genyetes matera, a' vagy gyulladás által elvesztették, és mások el-

---

*) Praeputium.

lenben azon részeknek betegségei által az elveszett szűz hártyát megnyerték. 4.) Hogy azon nagy ajakaknak a' kötője mesterséges szóval a' *nagy ajakuk zabolájának* is (*) neveztetik. Ezen zabolának elszakadása, jele, hogy egy némelly aszszonyember már szült lett légyen gyermeket. A' midőn ezen nagy ajakaknak zabolája még egész, akkor alatta egy három szögeletű forma lyukotskát egészen a' közép húsik lehet észre venni, és *hujókás forma lyukotskának* (**) hivattatik. Ez nevezetes lyuk némelly megfranczosodott aszszonyembereknél; mert ottan vagyon a' fészke legfőképen a' frantzós fekélyeknek; és ez is az oka, ha a' férfiak megvesztegetetnek ollyas aszszonyemberektől, hogy az előbőr alatt lévő zabolá körül kapják el előszer is a' frantzós fekélyeket.

β.) A' belsőkről.

182. K. *Mellyek az aszszony embernek belső lágy szülő-részei?*

F. Ezek: 1.) A' nádra hüvely. 2.) A' nádra. 3.) A' nádra kötők. 4.) A' két nádra kürtők. 5.) A' két tojás fészkek.

183. K. *Mit kell a' nádra hüvely által érteni?*

(*) Frenulum labiorum.

(**) Fovea Scafoidea, navicularis.

F. Azt a' tsöves részét a' belső lágy szülő részekben, a' melly a' nádra hüvelynek a' nyílásátúl, a' hugyos hojag, és vég hurka között felé a' nádrának a' nyakáig megyen, és mint egy hat hüvelkni hosszúságra terjed,

184. K. *Mit kell megjedszenünk a' nádrának hüvelyéről?*

F. A' két véget, mellynek hátulsó vége a' talpja, az elő vége pedig a' nyílása.

185. K. *Mitsodás természetű a' nádra hüvely?*

F. Spongiás, bőrös, hús természetű, vagnak érző inai, vér és víz edényei, azontúl számtalan ikrás húsai.

186. K. *Mi haszna vagnon a' nádra hüvelnek?*

F. Azí, hogy a' tisztulásnak az idején a' vér folyón keresztül rajta, a' szülés alkalmatosságával pedig az, hogy a' magzat mehessen által ezen a' tágas tsöven.

187. K. *A' nádrának a' hüvelye alá vagnon e' vetetve némelly betegségeknek?*

F. Igen is.

188. K. *Miféle betegségeknek vagnon alá vetetve?*

F. Ha nagyon lágy alkotású, könnyen előesésekre adhat alkalmatosságot, de könnyen el is szakadhat, öszve törődhetik, a' gyakori vagy vigyázatlan Tuschirozás által meggyúlladhat. A' rossz féle fejér folyás, vagy a' maga megszeplősítetése által a' fene rák is belé eshet, úgy hogy

ez által, időnek előtte az aszszonyember áldozattá válnak a' halálnak.

189. K. Szükséges e' hogy a' Bábaaszszony jól ösmérje a' nádra hüvelynek az ő minéműségét?

F. Igen is szükséges; mert a' jó Bábának meg kell tudni határozni, hogy ez a' szeméremnek a része minémű változások alá vagyon vetetve az aszszonyembernek terhessége előtt, terhessége alatt, és utánna.

190. K. Mit értesz a' nádra által?

F. Azt az inashútos, és frias füge formájú testet, melly a' hugyos hójag, és a' vég hurka között a' nádra hüvely felett vagyon.

191. K. Miképen osztatik fel a' nádra?

F. Fenékre, melly a' felső és szélesebb fele; Testre, melly a' közepe; Nyakra, melly az alsó része.

192. K. A' nádrának a' nyaka iránt szükséges e' valami figyelmetesség?

F. Igen is hogy szükséges; mert ennek az ő velős ösméretétől igen sok függ, annyival is inkább, hogy ennek az ő változása a' terhességen kívül; és a' terhességben, a' szülés előtt, és a' szüléskor sok világosságot nyújt a' bábáskodó személynek.

193. K. Minémű hosszú lehet a' nyaka a' nádrának?

F. Közönségesen három fertál tzólos.

194. K. Hány lyukai vagynak a' nádra árgának?

F. Három, úgy mint a' nádra száj, és a' két oldal lyukak. A' nádra száj a' nádra nyakában keresztül álló nyílást, és egy hátulsó, és egy első ajakat formál. A' két oldal lyukak pedig a' két nádra kürtökbe mennek.

195. K. *Mit lehet még a' nádráról megjeleni?*

F. Azt, hogy a' nádra száj a' terhetlen aszszonyemberekben hosszú, hegyes, kemény, és valamennyire nyílt; a' terhes állapotban pedig lágy, kerek, és vastag. Azoknál a' kik legelsőben terhessek, a' nádra száj ajaki bezaródnak; a' kik pedig gyakran terhessek, azokban a' nádrának nyaka zárodik be.

196. K. *Mindmely részek által függesztetik fel a' nádra a' medentzének a' közepére?*

F. A' nádra kötők által.

197. K. *Mit kell a' nádra kötők által érteni?*

F. Ollyan hártvás részeket, a' mellyek a' nádrán oldalfélt fel felé a' béltöntökig nyúlnak.

198. K. *Hány félek a' nádra kötők?*

F. Két félek, úgy mint széles, és gömbölyű nádra kötők. A' széles kötők a' béltöntökhöz ragasztatnak; a' gömbölyűk pedig a' nádrának hátulsó részén erednek az ágyék gyűrűn keresztül mennek, és a' szemérem hegyben oszlanak el.

199. K. *Miből vagynak a' gömbölyű nádra kötők össze szerkeztetve?*

F. Vér edényekből, és hártvás szálakból.

200. K. *Mit kell a' nádrakürtök által érteni?*

F. Azt a' hártyás , és érzékeny tsövet, a' melly két felül a' nádra fenéknek két felső szegeletébül keskenyen ered, folytában megtágasodik, és a' vége felé ismét megkeskenyedik, a' még utóljára szívós börré változván a' tójas fészkekbe el oszlik.

201. *K. Mi haszna vagyon a' nádra kürtöknek?*

F. Az a' haszna vagyon, hogy a' tojas fészkekben a' közösülés által fel élledett tojásának nedvét magokba szívják, és giliszta forma mozgás által a' nádrába által vigyék.

202. *K. Mit kell a' két tojas fészkek által érteni?*

F. Azt a' sok apró hojagotskákat, vagy is aszszonyember tojásakát, a' mellyek két felül a' széles kötöknek kissebb lapja megett helyeztetve vagynak.

203. *K. Vagyon e még valami emlékezetre méltó dolog az aszszonyembernek belső lágy szűrészeiben?*

F. Igen is vagyon.

204. *K. Mi lehet az az emlékezetre méltó dolog?*

F. Az, hogy 1.) a' két nádra kürtök, a' prémes (*) az az giliszta, és tsövös forma végekkel a' has üregbe szabadon le tsüggenek, és a' meg

---

(*) *Fimbria.*

38 . M Á S O D I K SZAKASZ.

terhesedésnek idején a' nádra kürtökkel együtt megmerevednek, azután tsiga fark formára a' tojás fészkekhez nyomatatnak, az egyik megért hójagotskát fel fakasztyák, melly tojás fejer forma higságot a' nádra kürtök magokba be szívják, és a' nádrának üregébe viszik. 2.) Hogy azon tojások, az aszszonyemberben, tulajdon hárttyákkal az az hójagotskákkal be borítva lévén, ha a' megterhesedésnek az idején egyik vagy a' másik fel fakad, maga után bizonyos színű be nyomúlt seb helyet hágy; és a' holt testen annyi számmal találattik, a' hány meg terhesedések voltak éltében valami aszszonyembernek. 3.) Ha a' közösülés alkalmatoságával egy tojáská a' prémes végekkel fel éllasztetik, és a' tojás fejer forma higság a' tojás fészkekben marad, vagy a' nádra kürtben megreked, vagy pedig a' tojás fészkekből a' has hárttyára le esik, akkor a' magzat ugyan meg nőhet, de a' nádrában soha többé bé nem megyen.

205. K. *A' lány szülő részeken kívül mi van még a' medenczének az üregében?*

F. A' szemérem tsontok alatt a' hugyos hójag, és hátra, a' nádra háta meget a' far tsonton, és fartsikon fekszik a' vég hurka.

HARMADIK SZAKASZ.

A' terhes nádrában való részekről.

206. K. *Minémű részek találattak a' terhes nádrában?*

F. 1.) A' hártvás hójag. 2.) A' nádra pogátsa. 3.) A' köldök zsinon. 4.) A' gyermek viz, és 5.) a' magzat.

a.) A' hártvás hójagról. (*)

207. K. Mi éttetődik a' nádrában találtató hártvás hójag vagy is tojás által?

F. Az a' hártvás zsatskó, a' melly a' magzatot a' hozzája tartozandó részekkel foglalja magában.

208. K. Hányféle hártvából vagon össze szerkesztetve azon hártvás hójag?

F. Háromféle hártvából.

209. K. Mikhépen neveztetnek ezek a' háromféle hártvák?

F. Az első neveztetik külső és vastagabb hártvának, másképen rost hártvának, (**) melly a' nádrának belső színéhez nő, és az egész nádra pogátsát be borítja. A' második neveztetik közép másképen ér hártvának; hanem úgy tartják némellyek, hogy ez a' hártva inkább az oktalan állatoknál, mint sem az embereknél fordulna elő. (***) A' harmadik belső, és vékonyabb általálátha-

---

(*) Ovulum membranaceum. (**) Membrana chorion. Das Uterhäutlein der Nachgeburt, oder die zottige Haut. (***) Allantoides. Harm Häutlein, Wurst Häutlein. (Vide L. Heister Comp; Anatom. de anno 1723. p. 104. n. 141.) (G. Bertini Campani Medicinam de anno 1587. in fol. p. 65. l. c.) Lexicon Medic. Blancardi voocem Allantoides. M. F. Mauricau Hülfleistung der Schwangeren und kreisenden Weibspersonen. Nürnberg. 1687. p. 255.

zó hártyának, (*) másképen viz hártyának neveztetik.

210. K. *Ez a' külső hártya miből vagy onnan össze szerkesztve?*

F. Számtalan, és a' leg finomabb vér edényekből,

211. K. *Vagy on e' különös haszna ennek a' külső hártyának?*

F. Igen is vagy on; mert 1.) ez a' hártya formája a' nádra pogátsát; 2.) Mert ez által a' hártya által sok ékes emelésekkel (**) a' nádra pogátsa a' nadrához ragad 3.) Mert a' sok vér edényei által a' belső hártyás hójagnak a' vizét választja el.

212. K. *Mit akarnak némellyek ennek a' hártyás hójagnak a' hibás létekezéskül ki húzni?*

F. Azt, hogy ha ez a' hártyás hójag nem annak idejében, és nem a' maga helyén kapja meg az ő kellő vastagságát; vagy ha a' nádra pogátsát nem egyenlően borítja be, következésképen a' gyengébben be borult részén a' nádrát nem érdekli, hogy akkor támadna a' fattyú meg terhesedés.

213. K. *Mit kell a' belső hártyás hójag által érteni?*

F. Azt a' vékony, fényes, és által látható síma és eretlen, hártyát, a' melly egyenesen a' gyermek körül vagy on, és a' gyermek vizet foglalya magában.

(*) Membrana Amnios. Schafhäutlein.

(**) Nodosis floccis.

214. K. *Mindenkor egyforma alkotású az a' hártvás hójag?*

F. Nem; mert néha vastagabb, néha pedig vékonyabb lehet, mint sem lenni kellene.

215. K. *Vagy az a' be folyása az a' szülés alkalmatosságával olyatén hibáknak?*

F. Igen is nagyon.

216. K. *Mit sodás be folyása lehet az a' szülésben az olyatén hibáknak?*

F. Olyan, hogy ha vastagabb az olyan hártvás hójag mint sem lenni kellene, akkor az a' hártvás hójag nehezebben pattan fel; ha pedig vékonyabb mint sem lenni kellene, akkor hirtelen pattan fel ugyan azon hártvás hójag. És így az első esetben nehéz, az a' másikkban pedig hirtelen való szülést okozhatnak azon hibák.

217. K. *Mi haszna nagyon annak az a' belső hártvás hójagnak?*

F. Az, hogy az a' tojásban foglalt vizet, az a' nádra száján ki folyni ne engedje, és hogy az a' szülésnek az idején az a' nádrának az a' száját tágosítsa, és tsúszossá tegye.

218. K. *Mi nagyon még ködsönsegezen meg jegyzeni való az a' hártvás hójagról?*

F. Az, hogy eleintén az a' két hártva között kristályos tisztaságú viz találtatik, melly tsak addig tart, az a' még az a' belső hártva, az a' hamárrebb való növéseivel az a' külső felett, azt ki nem szorította, és el nem taszította.

β.) *A' nádra pogátsáruíl (*)*.

219. *K. Mit kell érteni a' nádra pogátse, vagy is a' nádrúnak a' mássa által?*

F. Egy olyan részét a' magzat tojásnak, mellynek mint egy pogáts vastagságnyi alkotása vagon.

220. *K. Miféle alkotása vagon a' nádra pogátsáruínak?*

F. A' külső tekintetre nézve húsos alkotású; vagy másoknak a' vélemények szerint ikráshúsos alkotású, de a' melly ikráshúsok szemmel nem láthatók; mindazonáltal hihetőbb, hogy a' nádra pogátse különkülönféle és tsudálatos pókháló szövét módon az élet, és köldök vér erekből vagon öszve szerkesztetve és alkatva (**)

221. *K. Minémű formája vagon a' nádra pogátsáruínak?*

F. Többnyire kerek, de néha hosszúkas formája is vagon,

222. *K. Mekkora nagyságú, minémű vastagságú, és hány fontos szokott lenni?*

F. A' nagysága többnyire nyoltz tzołos szokott lenni az általmérőjébe, a' vastagsága pedig egy tzołos; a' mértékére nézve egy fontot, másfélfontot, néha két fontot is nyom az ő nehézsége.

(*) Placenta, veteribus, Hepar uterinum. Secundinae. Mutterkuchen, die Nachgeburt, Aftergeburt.
(**) Ruysch. Thes. Anat. V. T. I.

223. K. *Miképen osztatik fel a' nádra pogátsa?*

F. Felső és alsó színre. A' felső bolthajtásos, egyenetlen, és rántzos; (*) az alsó pedig kivésott, egyenes, és pallérozott színű szokott lenni. Azonban ez a' bolthajtásos, és kivésott színe, a' terhességnek az ő különkülönféle idejéhez képest változik.

224. K. *Hová szolgálnak a' nádra pogátsának azon számtalan sok vér edényei?*

F. A' nádrának az ő vastagabb vér edényeibe, úgy tudniillik, mint a' fának a' gyökere a' földbe. A' honnan azután a' leg finomabb tápláló nedvességet magokba fel szívják.

225. K. *Miképen lehet tehát képzelní a' nádra pogátsát?*

F. Úgy mint egy fának, vagy más plántának a' gyökerét.

226. K. *Hát a' köldök szinort?*

F. Úgy mind a' plántának a' szarát,

227. K. *És a' magzatot?*

F. Mint a' fának a' gyümölsét.

228. K. *Hová szokott rendszeren ragadni a' nádra pogátsa?*

F. A' nádrának a' fenekéhez; hanem a' természet rendén kívül, a' nádrának belső színéhez is mindenfelé ragadhat, még a' nádra száját is ki nem vevén.

229. K. *Vagyon e ennek valami követhetése, ha a' nádrapogátsa nem a' nádra fenekéhez, hanem oldalifélt ragad a' nádrához?*

(*) *Tuberosa superficies.*

F. Igen is hogy vagyon; mert olyankor a nádrának félre való állást okoz az ő nehézsége által.

230. K. Mit kell még különösen a nádrapogátsának a' formájáról meg jegyezni?

F. Azt, hogy ha a' nádrapogátsának meg vagyon a' kellő kefék formája, melyly is akkor szokott még történni, ha a' nádra pogátsa a' nádrának a' fenekéhez ragad, akkor a' köldök zsinor a' nádra pogátsának a' közepéből veszi az eredetét, és a' hártvás hójagok is a' szülésnek az idején a' közepén pattannak fel.

231. K. Hát ha a' nádra pogátsa a' nádrához oldalról ragad, mi történik akkor?

F. Akkor a' nádrapogátsa többnyire hosszúka formát nyer.

232. K. Olyankor a' köldök zsinor a' közepéből veszi e az eredetét?

F. Nem; hanem az egyik, vagy a' másik végéből a' nádrapogátsának. Sőt a' hártvás hójagok is olyankor a' szülésnek az idején nem a' közepén; hanem valahol oldalaslag pattannak fel.

233. K. Mi következik abból továbbá; ha a' nádra pogátra oldalról ragad a' nádrának az ő belső szívéhez?

F. Az, hogy mentül távúllabb esik a' közép ponttól a' köldök zsinornak a' nádrapogátsába való be plántálása; annál közelebb esik a' hártvás hójagoknak az ő felpatanása a' közép psonthoz a' szélétől.

234. K. *Mit lehet észre venni abban az esetben ha a nádrapogátsa a nádra szájnak belső színehez ragad?*

F. Azt, hogy olyankor a nádrapogátsának a kerek formája ugyan meg szokott lenni, és a köldök zsinor is a közepén találta a nádrapogátsának; de az olyan terhes személly a gyakori vérfolyásoknak nagyon ki vagyon tétetve.

235. K. *Hát a hártvás hójagok iránt ollyatén esetekben, mit lehet észre venni.*

F. Azt, hogy azon hártvás hójagok a születésnek az idején nem igen szoktak magoktól fel pattani.

236. K. *Szükséges e hogy a bába a nádra pogátsának az alkotmányát jól esmérje?*

F. Igen is nagyon szükséges; mert lehetnek bizonyos és nevezetes esetek, a melyekbe, ha előre ennek az ő mivóltyát nem ősméri kárt okozhat. Úgy p. o. Abban az esetben, ha a bábának a nádrapogátsát a nádrából ki kellene fejteni, nem ősmérvén az alkotmányt, könnyen a nádrának a belső színét sérthetné meg.

237. K. *Mit okozhat tehát olyankor a tudatlan bába a szegény szülőasszonyra nézve?*

F. Igen nagy fájdalmat, a mely a szülő asszonyt a síkjításra is kényszeríti.

238. K. *Ennek a hibának lehet e következtetése?*

F. Igen is lehet; tudniillik vérfolyás, mély elájulás, gyűlladása a nádrának, és gyakorta halál lehet a következtetése.

239. K. *Érzékeny szokott e lenni a nádra pogátsa midőn hozzá nyúl a bába?*

F. Nem; mert nincsenek érző inai.

240. K. Szükséges e' mindenkor ki fejteni a' nádrapogátsát a' nádrából?

F. Nem; csak bizonyos esetekben.

241. K. Mellyek azok az esetek?

F. Azok, a' mellyekben a' nádrapogátsa egyrészül már magától kifejtődött; a' mellyekben a' bába azt veszi észre, hogy már rothadni kezd, és továbbá, a' mellyekben vérfolyás származik a' tökéletlen kifejtésétől.

242. K. Miféle nádrapogátsákban szokott ez a' hiba leggyakrabban meg történni?

F. Azokban, a' mellyek nem egyenesen a' nádra fenekéhez ragadtak.

243. K. Mellyek azok az esetek, a' mellyekben a' nádra pogátsát nem szabad ki fejteni a' nádrából?

F. Mind azok, a' mellyek után, ha meg született a' tsetsemős, vérfolyás nem következik, és a' mellyekben a' nádrapogátsa a' nádrának a' fenekéhez volt ragadva.

244. K. Minthogy már a' nádrapogátsának olyan nagy befolyása van a' szüléshez, kérdem: Mitroda a' nádrapogátsának a' meg szülése, vagy is közmondásképpen: meg levése?

F. A' természetnek tsudálatos munkája.

245. K. Ugyan olyan természeti munkával megyen véghez a' nádrapogátsának a' meg levése; mind a' magzathoz a' meg szülése?

F. Igen is, csak hogy kevesebb fájdalmakal.

246. K. Mit kell mivelní a' bábának akkor, mikor a' nádrapogátsa akar meg lenni?

E. Leg többnyire semmit, kivált az természeti szülésekben; hanem csak meg kell néki várni az idejét, hogy magátül takarodgyon el.

247. K. Mit lehet észre venni a' szülő asszonyinak a' szemérem hegye felett, ha már a' nádrapogátsa ki takarodott?

F. Bizonyos kerek keménységet.

248. K. Mit jelent ezen kerek keménység?

F. Azt, hogy a' nádra magát öszve húzza.

249. K. Ennek a' nádra meg határozott keménységnek, és öszve húzásnak, vagyon e' befolyása a' nádrapodátsának a' meg levéséhez?

F. Igen is vagyon, és ez a' leg nagyobb jele a' nádra munkás (*) erejének.

250. K. Tehát sok függ a' nádrának az a' munkás erejétől?

F. Bizonyára sok függ; mert a' nélkül a' szülésszszony halálos veszedelemben forog.

251. K. Hogyan kell ezt világosabban érteni?

F. Úgy, hogy minden lustra erejű nádrának a' gyengeség az oka, hogy elégendőképen öszve nem húzhatja magát, ez a' gyengeség azután azt is okozza, hogy a' vért edények is meg gyengülnek, és így a' vért magába meg nem állíthattya.

252. K. És mi következhetne a' nádrának olyatán hibában?

E. Az, hogy ha abban a' szempillantásban a' nádrapogátsát el akarná választani a' nádrától, tehát a' vér folyás által el kerülhetetlen halált okozhatna; vagy pedig a' nádrát meg, vagy ki fordíthatná.

(*) Activitas.

253. K. De hát ha, akár természetesen, akár a' bábának a' hibája által meg történt a' dolog, tudniillik: hogy a' nádrapogátsa el vált a' nádrátul, és vérfolyást okozott, akkor mit kell mivelni?

F. Akkor a' mesterséges munkának kell hirtelen való segedelmet nyújtani.

254. K. És miben áll az a' hirtelen való segedelom?

F. Abban, hogy külsőképen a' szemérem hegyét a' szülőasszonynak öszve szorítsa az ember, hideg borításokat rakosgasson ugyan arra a' tájékra, és hogy a' nádra pogátsa előre is okosan ki fejtse a' nádrából.

255. K. Mit akar olyankor az ember ezek által elérni?

F. Azt, hogy a' nádrát ismét az ő munkáló erejére vissza hozza, és a' vérfolyást az által meg állítsa.

256. K. Hát ha mind ezek semmit sem használnak?

F. Akkor, hogy a nádrának az ő lustasága, vagy is bádgyatsága fel serkentessen, szükséges léson a' bábának etzetes vízbe mártogatni a' kezét, és a' nádrának a' belső színét érdekléni's ugy munkasságra vissza hozni.

257. K. Már ilyen szerentsétlenségekben lehet e' még valamit művelni a' szülőasszony körül?

F. Igen is lehet. Tudniillik némellyek azt javasolják, hogy az ágyékokat, vagy a' lábakat szorossan által kell kötni, hogy az által még marad-

radgyon talami vér a' testbe, egyébbaránt szükséges lészen a' szülőaszszonyt holmi jó tápláló levesekkel is éltetni.

258. *K. Minekutánna a' magzat meg lett, mit lehet akkor mindgyárt észre venni a' szülő részekben?*

F. Gyenge vérzést a' köldök zsinorbúl, és a' nádra hüvelybül.

259. *K. A' köldök zsinort meg kel e' kötni a' magzatnak meg szülése után?*

F. Igen is meg kell, de tsak azt a' felét 'a' melly a' magzat felé vagyon. Ha kettős a' magzat, akkor a' nádrapogátsán maradott darab részt is meg kel kötni.

260. *K. Mi haszna lehet annak, ha a' nádrapogátsán maradott köldök zsinor vérzik?*

F. Az, hogy a' nádrapogátsa a' maga vére-tül meg szabadúl.

261. *K. És mi következése vagyon annak, ha a' nádrapogátsa meg szabadúl a' maga vére-tül?*

F. Az, hogy a' maga valóságába meg kissebedik, öszve huzódik, és kissebb lészen.

262. *K. Hát ebbül azután mi következik?*

F. Az, hogy a' nádra új ösztönt nyér.

263. *K. Hát abbúl, hogy a' nádra az által új ösztönt nyér, mi következik?*

F. Az, hogy a' nádra jobban öszve húzza magát.

264. *K. És mi következése vagyon utolyára a' nádrapogátsra nézve, ha a' nádrapogátsa jól öszve húzza magát?*

F. Az, hogy a' nádrapogátsa egészen elfejtődjék a' nádrának belső színétől, és a' nádrahüvelyen ki forduljon.

265. K. *Segíthet-e itten a' mesterséges kéz valamit azt, tudniillik, hogy a' nádrapogátsától hamarabb meg szabaduljon a' nádra?*

F. Semmit; hanem el kell várni azt az időt, midőn már a' nádra hüvelybe jön; akkor a' köldökzsinornak gyenge huzásával lehet azt a' mit rajta segíteni, hogy hamarabb ki forduljon.

266. K. *Még is mit lehetne kár nélkül mivelni a' szülőasszonyal, hogy a' nádrapogátsától hamarabb meg szabaduljon?*

F. Azt lehetne tenni, hogy olyankor a' szeméremhegye felett lévő kerek keménységet, a' kézzel gyengén dörzsörhetné az ember.

267. K. *Ha a' nádrapogátsa hátra maradna, és azt a' nádra el nem tolná magától, káros lehetne-e ez a' szülőasszonyra nézve?*

F. Mihelyest a' nádrapogátsa minden sérelem nélkül marad, ez az eset kárt nem okozhat a' szülőasszonynak.

268. K. *És miért nem eshet kár olyankor?*

F. Azért; mert a' nádra, a' nádrapogátsával egyideig úgy össze vagyon köttetve, mintha egy test volna, és így úgy is kell tekinteni a' kettőt, mint egy testet.

269. K. *Vagyon-e még is példa rá, hogy rossz következtetéseket okozott volna a' nádrapogátsának az ő hátra maradása?*

F. Addig még a' nádrapogátsa a' nádrával egy testet csinált, és meg nem volt sértve, semmi pél-

da nintsen reá, hogy a' nádrapogátsának az ő hátramaradása kárt okozott volna.

270. K. *Miféle körülállások alatt tehát okozhat kárt, a' nádrapogátsának az ő hátramaradása?*

F. Azok alatt, ha meg sértettetik, ha a' szülészszony erőlkedik annak a' kifelé való tolásán, ha vigyázatlanságból el szakad, és egyik darab a' másikatúl el válik.

271. K. *Mi következhet olyatén esetekben, ha a' nádrapogátsa akár mifele módon meg sértve hátra marad?*

F. Mihelyest meg sértetetik, azonnal már többé nem lehet úgy nézni, mint egy testet a' nádrával; mert attúl a' szempillantattúl fogva a' változásnak alá vagyon vettelve; és így árthat, mint idegen test.

272. K. *És miéden áll annak a' változásnak az ártalma?*

F. Abban, hogy valamint más meg sértetett része a' testnek; úgy a' nádrapogátsának a' meg sértetése is, a' levegőnek az ő meg vesztegető ereje alá vagyon vettelve; az az a' rothadásnak.

273. K. *Hamar szokott e' ez a' rothadása a' nádrapogátsának következni?*

F. Igen is; mert a' levegőnek az ő meg vesztegető erejét, az állati melegség is elősegíti.

274. K. *Mi okozhattya a' nádrapogátsának a' meg sértődését?*

F. A' bábának a' vigyázatlansága; mert ha hátra marad a' nádrapogátsa, és mindgyárt nem következik az ő esze után, mindenféle mesterséget elő veszen, csak hogy ki huzhassa. El nem érvén

tzélfját, sok rossz és szomorú következtetéseknek ádo-
kot.

275. K. *Hát a' hártvás hójagokat meg lehet e', sőt kell e' meg sérteni, hogy a' magzat azokor-
keresztül jöhessen?*

F. Igen is meg lehet, sőt meg kell sérteni; mert ezek magok után nem következtetik a' rothadást, minthogy másféle alkutásuak.

276. K. *Miképen 'kell a' természet rendén kívül való esetekben a' nádrapogátsát el választani a' nádrátul?*

F. Ekképpen; az egyik kézre fel tekeri az ember a' köldökzsinort, azután a' másik kézzel, a' köldökzsinornak az ő útmutatása szerint, a' nádra hüvelyen keresztül bé nyúl a' nádrába.

277. K. *Es mit kell azután a' nádrában művelni a' kéznek?*

F. Azt, hogy a' bába meg vizsgálja szorgalmasan, de nagy vigyázattal, hogy el vagy-on e' válva a' nádrapogátsa a' nádrátul, és hogy melyik részén a' nádrának válhat el leg könnyebben.

278. K. *Mit kell azután tovább művelni a' kéznek?*

F. Azt, hogy azután az ujjakat a' nádrában úgy kell helheztenni, hogy a' köröm részei az ujjaknak a' nádrának belső színe felé, a' puha részei, vagy is az ujjaknak a' högyei a' nádrapogátsa felé legyenek alkalmaztatva.

279. K. *Tehát mint osik meg a' nádrapogátsának az egész le fejtése?*

F. Ugy hogy a' nádrapogátsának a' széleitől el kezdvén körül járja az ember a' nádrapogátsát

nagy gyengén az ujjaival addig, a' még az egész nádrapogátsának az egész körét a' nádrátúl le szabadította, szinte olly formán, mint a' deszkához ragadt tésztát szabaditya le az ember.

280. K. *A' szélein kívül, szükséges é még a' valóságát (*) is a' nádrapogátsának fel szabadítani?*

F. Nem szükséges; mert mihellyest a' szélei fel szabadultak, a' valósága a' nádrapogátsának azonnal következni fog gyenge húzására a' köldökzsínornak.

281. K. *Mitsoda mesterséges húzásnak kell lenni a' köldökzsínoron?*

F. A' medenczének az ő állásához, és általmerőjéhez kell alkalmaztatva lenni annak a' húzásnak.

282. K. *Egyre megy é a' dolog akár az egyik akár a' másik kézzel nyúl az ember a' nádrába?*

F. Nem; mert p. o. ha a' nádrapogátsa bal felül vagyon, akkor a' jobb kézzel; ha pedig a' nádrapogátsa a' jobb felül vagyon le ragadva, akkor a' bal kézzel kellene a' nádrába nyúlni.

283. K. *Vagyon e' olyan eset, hogy a' nádrapogátsa a' nádrába úgy be vagyon fojtva, mintha zsatskóba volna, es a' köldökzsínoron kívül semmitsem tapinthatni?*

F. Vagyon igen is, és ez bizonyos görtsős őszvehuzásátúl származik a' nádrának.

284. K. *Mi formája szokott olyankor lenni a' nádrának?*

(*) Substantia.

F. Ollyan mint a' hal hójagnak.

285. K. *Ebben az esetben mit kell mivelni a' bábáskodónak?*

F. Ha nintsen vérfolyással össze kötve, a' mi ritkán szokott lenni, csak türessel kell el várni a' dolognak kimenetelét; és semmit nem kell heveskedni.

286. K. *Mit lehetne még is kár nélkül mivelni, az ollyatén szülőasszony körül?*

F. Egy két findzsa székfű herhathét adni meg innia, és a' kis hasát gyengén dörzsölgetni.

287. K. *Sokáig szokott é ez a' görte lenni az ollyatén asszonyemberekben?*

F. Nem.

288. K. *Minekutánna már a' nádrapogátsa is meg lett, még azután szokta é valami fájdalom követni a' szülő - asszony - embert?*

F. Igen is, tudniillik a' szülés után való fájdalom. (*)

289. K. *Mit értünk a' szülés után való fájdalmak által?*

F. A' természetnek azt a' tsudálatos munkáját, melly által a' nádrának üregében foglalt alutt vér, a' nádra száján, és a' nádra hüvelyen keresztül, a' nádrátúl ki felé préseltetik, hogy azután a' nádra magát könnyebben össze huzhassa, és az előbeni formájába vissza térhessen.

290. K. *Minden szülésekben egy formák szoktak é lenni a' szülés után való fájdalmak?*

(*) Dolores post partum, posthumi.

F. Nem; mert az elsőbbszer szülők ezeket a fájdalmakat ritkán érzik; ha csak nem patzal (*) testüek.

291. *K. Mitől vagon az, hogy az elsőbbszer szülőasszonyok ezt a fájdalmat nem érzik?*

F. Nagyon természetes októl származik ez; mert az olyanoknál még meg vagon a nádrának az ő rúgó ereje.

292. *K. Tehát el veszti az asszonyi Nem ezen rúgó erejét a nádrának, ha több magzatokat szül o' vildgra?*

F. Igen is el veszti; azonban sok függ a temperamentomtól, az élet módjától, és a testének az ő minémiségétől.

293. *K. Ha a' szülés után való fájdalmak, mint némellyeknél szokott lenni, a' kelletinél nagyobb mértékben volnának, lehet é valamit tágitani rajtok?*

F. Igen is; tudniillik a' bőv mértékben való herbathés, vagy leves italok által. A' has letségésben pedig leg főképen, a' gyenge fel kötés által lehet tágitani.

7.) *A' köldök zsinorról.*

294. *K. Mitsodás része a' magzatnak értődik a' köldökzsinor által?*

(*) Schlapp.

F. Az a' hártyás, bélforma, és néha majd egy ujnyi vastagságú zsinor, a' melly a' magzatnak köldökétől a' nádrapogátsának alsó és közép felére megyen.

295. *K. Miféle részekből áll a' köldökzsinor?*

F. Áll 1.) Egy bőr hüvelyből, melly a' köldökzsinort kívülről be borította, és nem egyéb, mind, a' víz hártyának az ő folytatása. (*) 2.) Egy vér érből, melly a' vért, a' nádrapogátsából a' magzatba viszi. 3.) Két élet érből, mellyek a' vért a' magzataból ismét a' nádrapogátsába vissza viszik.

296. *K. Honnan ered a' köldökzsinor?*

F. A' nádrapogátsából,

K. 297. És hol enyészik el?

F. A' magzatnak a' hasába.

K. 298. Mint vagynak egymás iránt a' köldökzsinorban lévő véredények, az ő nagyságokra nézve?

F. Úgy, hogy a' vér ér magában majd két annyi vastagságú, mint az egyik élet ér a' köldök zsinorba.

299. *K. Honnan veszi eredetét a' köldök zsinornak a' vér ere?*

F. A' nádrapogátsából,

300. *K. És hol enyészik el?*

F. A' magzatnak májában.

301. *K. Hát az élet erek honnan erednek?*

F. Két felőlről oldalaslag a' bél életerekből.

302. *K. És hol enyésznek el?*

(*) Membrana amnios.

F. A' nádrapogátsában.

303. *K.* Mit kell még a' köldök zsinornak az ő véredényeiről meg jedzanunk?

F. Azt, hogy azok az edények srófformára tekert formájuk szoktak lenni.

304. *K.* És ezen tekeredés közönségesen meg szokott e lenni a' köldök zsinornak az ő véredényeiben?

F. Nem, mert néha leg kisebb tekeredést sem lehet észre venni.

305. *K.* Mitsoda forma köldök zsinorok szoktak többet vagy kevessebbet meg tekerve lenni?

F. Azok, a' mellyek erősebbek, vastagabbak; mert annál tökéletesesebb a' srófforma tekeredések a' köldök zsinoroknak; mentül vékonyabbak pedig a' köldökzsinorok, annál jobban elenyészik a' köldök zsinoroknak a' tekeredése.

306. *K.* Mitsoda meg jegyzésre valót lehet még a köldökzsinorról mondani?

F. Azt, hogy a' köldökzsinornak az ő véredényei semmi ágakat magokból nem eresztenek; és hogy a' vér ereinek semmi tokja (*) nintsen. Továbbá: hogy a' köldökzsinor, valamint a' nádrapogátsa, érzőnek nélkül vagyon.

307. *K.* Szükséges é ezt a' bábamesterségben tudni?

F. Igen is hogy szükséges.

308. *K.* Hát mi pótolja ki a' köldökzsinornak vér ereiben a' tokot?

(*) Valvula.

K. Az abban gyakran találó bütyök, az az íz, (*) mellyet másképen ér megtsomózásnak nevezünk. (**)

309. K. *Lehetnek é ollyatén ér megtsomósodások is a köldökzsinorban; mint a tsernán kötött tsomók?*

F. Igen is lehetnek.

310. K. *Mit jelent az ollyatén tsomó?*

F. Sokat jelenthet; mert ha véletlenül a' tsomó nagyon öszve szorúl, tehát a' magzat halálos veszedelemben foroghat; minthogy a' vérnek a' forgása az által meg akadályoztatik.

311. K. *Voltak é már ollyatén esetek?*

F. Nem kevés.

312. K. *Miféle köldök zsinornál szokott meg történni ez a' dolog?*

F. A' vékony és igen hosszú köldök zsinorban.

313. K. *És mikor történhet meg ez a' megtsomósodása a' köldök zsinornak?*

F. Akkor, midőn a' magzat fordulást teszen a' meg szülésre.

314. K. *Melyik a' leg jobb és leg szokottabb hossza a' köldök zsinornak?*

F. Az, a' mellyik a' magzatnak az ő hosszával meg egyez. Mindazonáltal találtnak olyatén köldök zsinorok, a' mellyek kétszer, háromszor is

---

(*) Genieuli, s. nodi. (**) Cirros s. Varix.

hosszszabbak a' magzatnál. De ellenben vagynak olyanok is, hogy a' természet rendén kívül rövidbek, hogy sem lenni kellének; el annyira néha, hogy a' szülés alkatmatosságával a' magzatnak ki menetelet meg gátolyák, és néha a' magzatnak meg szülése előtt kéntelenségül el is kell vágni.

315. K. *Hogyan nevezetik meaterséges szóval a' rövid köldök zsinor?*

F. A' természetesen rövid köldök zsinornak.

316. K. *Vagyon e' még másféle rövid köldök zsinor?*

F. Igen is vagyon.

317. K. *Hát annak mi a' neve?*

F. Torténerbül való rövid köldök sinor.

318. K. *Honnan származik a' történetbül való rövid köldök zsinor?*

F. Az által való tekeredésbül, p. o. ha a' magzatnak a' nyakán, hasán, kezén, lábán a' más egyéb részein által tekeredik.

419. K. *Vagyon é bizonyos jele ez illetén rövid köldök zsinornak a' szülésnek az idején; tudni illik: hogy az egyik, vagy másik módon vagyon meg rövidítve?*

F. Igen is vagyon.

320. K. *Miben áll az a' különbség, vagy is jel?*

F. Abban, hogy a' természetesen rövid köldökzsinorban, a' magzat egyenesen vagyon helyheztetve a' szülésre; a' másik esetben pedig ráútt helyhézttetődik a' magzat.

321. *K. Egyre megyen é, ha a' magzat egyen-
nessen, vagy résút vagy helyheztetve a' szülésre?*

F. Nem egyre megyen.

322. *K. Tehát hogyan tudhatya meg a' bába,
hogy miképen vagy helyheztetve a' magzat?*

*F. A' szeméreinnék kézi megvizsgálása, az
az Tauschirozás által.*

δ). A' magzat vízről.

323. *K. Mit kell a' magzat víz által érteni?*

*F. Azt a' nedvességet, a' melly a' belső hár-
tyás hójagnak az üregében vagy össze gyűjtve,
és a' melly a' magzatot veszi körül.*

324. *K. Miféle természetű ez a' víz?*

*F. Egy kevésbé sárga színű, szagotlan, szelid
ízű, és nyálkás.*

325. *K. Miképen nevezetik ez a' víz mestor-
séges szóval?*

F. Valóságos magzatvíznek,

326. *K. Miért nevezetik valóságos magzat-
víznek?*

*F. Azért; mert vagy fatyú magzat víz is-
tehát hogy meglehesen különböztetni.*

327. *K. És mit értesz a' fattyú magzatvíz ál-
tal?*

*F. Ollyan vizet, a' melly nintsen a' hártyás
hójagban; vagy legalább nintsen az úgy nevezet
víz hártyában.*

328. *K. Hol vagy a' fészke ennek a' víznek?*

F. Azok a' kik a' közép hárttyát el ösmérik, azt tartják; hogy a' középhárttya, és a' vízhárttya között vagyon a' fészke.

329. *K.* *Hogyan lehet ezen kétféle vizet megkülömböztetni egymástúl?*

F. Ugy, hogy a' fattyú víz tiszta fejeér mint a' kútvíz, a' valóságos magzatvíz pedig, egy kevéssé sárga színű szokott lenni.

330. *K.* *Vagyon é valami rossz következése, ha a' fattyú víz időnek előtte el megyen a' terhes asszonyembertúl.*

F. Épen semmi sintsen; sőt a' terhes személy meg szokott reá könnyebedni.

331. *K.* *Sok szokott é lenni a' valóságos magzatvíz?*

F. A' terhességnek az idejéhez képest, változik, úgy hogy a' terhességnek az elején, leg több szokott lenni, melly azután a' terhességnek közepén, a' magzathoz képest, egyarányos mértékben vagyon; és a' terhességnek az ő végével, legkisebb mértékben találtaik. Átallyában: mentül kisebb a' magzat, annyival nagyobb mértékben találtaik ez a' víz. A' szülésnek az idején, a' midőn kifolyik, alig megyen két fontra a' nehézsége.

332. *K.* *Ha a' valóságos magzatvíz nagyobb mértékben vagyon, hogy sem lenni kellendék, árt hat é ez a' hiba az anyának, vagy a' magzatnak?*

F. Igen is, hogy árt hat, és pedig mind a' két részről. Az anyának részről annyibúl; hogy az által a' nádra elvesztheti könnyen az ő rugó

(*) erejét; minthogy mód nélkül a' sok víz által kifeszítetik. A' magzatnak részéről pedig árthat; mert olytén esetben a' magzat kellőképen nem tápláltatik, nem tápláltatván, a' magzatnak formállásában hiba eshet. Olyan p. o. ha a' magzatnak seggelúka, vagy a' vizelő tsöve össze nő 's más több a' félék.

333. K. *Hát ha ugyan azon magzatvíz kevésbbé mértékben vagyon hogy sem tenni kellene, árthat e ez a' hiba az anyának vagy a' magzatnak?*

F. Igen is árthat, de tsak az anyának, 's legelőképen a' vége felé a' terhességnek; mert kevés lévén ez a' magzatvíz, valahányszor mozdúl a' magzat, mind annyiszor a' nádrának belső színét megtaszíthatja, melly is érzékeny lévén, nagy fájdalmakat okozhat az anyának.

334. K. *És a' magzatnak nem árthat ez a' hiba?*

F. De árthat; mert hogy gyakorta görbe, és tökéletlen izekkel jön e világra a' magzat, alkalmasint az igen kevés magzatvíznek lehetne tulajdonítani.

335. K. *Mit haszna vagyon ennek a' valószínű magzatvíznek?*

F. Az, hogy 1.) A' magzatot táplálja. 2.) Hogy a' hártvás hójagot tágosan tartsa, és a' magzatot a' külső sérelmekről oltalmazza. 3.) Hogy

a' magzatnak az ő mozgásában a' terhes személyt fájdalomtól oltalmazza. 4.) Hogy a' magzat mindenfelé szabadon mozdulhasson, és a' szülés alkalmatosságával a' rendes helyheztetést megnyerhesse. 5.) Hogy a' magzatnak különkülönféle izei össze ne nyöljenek. 6.) Hogy a' szülés alatt a' hártvás tojást gyengén kitágosítsa. 7.) Hogy a' nádra hűvelyt a' szülés alkalmatosságával meg nedvesítse, síkossá tegye.

336. K. *Megromolhat e az a' valóságos magzatvíz?*

F. Igen is megromolhat. Tudniillik, ha a' magzat sokáig halva marad a' nádrában, ekkor azután megszokott rothadni, megszokott hűdösödni és megzöszülni; sőt nádra vízkorságot is okozni.

e.) A' magzatról.

337. K. *Miképen neveztetik a' magzat a' fogantatásnak első három hónapjaiban?*

F. Idétlen magzatnak (*).

338. K. *Hogyan neveztetik az idétlen, a' három hónapnak elfolyása után, egészen a' világra való jövedeleig.*

F. Magzatnak (**).

339. K. *Hát midőn a' világra jön a' magzat, miképen neveztetik?*

(*) Embrio. (**) Foetus.

F. Tsetsemösnek, másképen gyermeknek. (*)

340. K. *Mit lehet megjedzeni az ideitlen magzatról?*

F. Azt, hogy a' fogantatásnak az ő első szempillantatyátúl fogva, egész 17—20 napokig nem látható, hanem ezek után a' napok után mint egy gömbölyű taknyos higság vetetődik észre, melly rövid időre, két három napok mulva, hangyal formára változik, és egy vékony szátatskán a' vízbe úszni látszik. Egy holnapnak vagy hat heteknek elforgása után már láthatóbb, és akkor meg nő egy hüvelykni nagyságra, a' második holnapban, két annyi nagyságra nő, és úgy nevekedik naponként, még egészen a' magzat formáját meg nem nyeri.

341. K. *Vagyon é az ideitlen magzatnak lelke?*

F. Igen is vagyon.

342. K. *Honnan lehetne azt megmutatni?*

F. Onnan, hogy a' fogantatásnak az ő első szempillantatyátúl fogva, a' léleknek az ő tehetőségei úgy nevekednek a' testtel egyetemben, valamint nevekedni kelletik akkor, mikor már a' világon vagyon a' gyermek.

343. K. *Mit lehet megjedzeni a' magzatról?*

F. Azt, 1) Hogy a' meg ért magzatnak hossza 18—20 hüvelkni hosszúságú szokott lenni, és hogy többnyire a' köldök zsinornak az ő hossza

---

(*) Infans.

meg

— meg egyez a' magzatnak az ő hosszával. 2.) Hogy 6—7 fontos nehezségű természetesen. 3.) Hogy a' feje a' homloktsonttól a' nyakszirtsontik 4, az egyik fülétől a' másikig $3\frac{1}{2}$ hüvelkni szokott lenni. 4.) Hogy a' magzatnak a' feje lágya, midőn a' medenczének kimenetelében keresztül-megyen megnyúlik. 5.) Hogy a' magzat testének egész külső színe (*) tsúszos zsírral be borítva vagyon, melyet a' természet azért tselekedni lát-tatik, hogy a' magzat könnyebben által mehessen a' szülő részeken, és hogy a' gyengetestnek a' vízben való ásztatás annyi holnapoktól fogva ne árthasson.

344. K. *Miféle természeti fekvése vagyon a' nádrában?*

F. A' ferheségnek a' közepéig a' magzat ülve és kuksolva, a' fejével felfelé, és az ábrázatyával előre vagyon, a' fél idő után pedig a' fejével le felé, a' nádra szájára, és az ábrázatyával hátra a' fartsont felé áll.

(*) Superficies.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' Bábamesterséghez járuló Történetekről.

a.) *A' megterhesedésről közönségesen.*

345. *K. Mit kell a' meg terhesedés által érteni?*

F. Azt az állapotját az aszszonyembernek kell érteni, melly a' fogantatásnak első szempillantatyátul, az az attúl az időtül fogva, a' mellyben tudniillik a' férfiúval való öszvemenés alkalmatosságával az aszszonyemberben lévő tojás fészekből, egy meg ért tojáska, a' két nádra kürtöknek prémes végekkel fel fakasztatik, fel élesztetik, és azután tojás fehér nedvesség formába, a' két nádra kürtök által, a' nádrába be vitetvén, és a' férfiui maggal öszve elegyedvén, addig tart, még a' szülésnek az órája eljövend.

346. *K. Vagynak e' bizonyos jelei a' fogantatásnak?*

F. Nintsenek.

347. *K. Hát a' meg terhesedésnek vagynak e' bizonyos jelei?*

F. A' különkülönféle időhez képest, vagynak bizonyos, és bizonytalan jelei a' megterhesedésnek.

348. *K. Mellyek a' meg terhesevésnek bizonytalan jelei?*

F. Ezek: 1.) A' hószámnak elmaradása. 2.) Az okadás. 3.) A' bizonyos ételeknek és italoknak meg utálása. 4.) A' hasnak magzat mozdulása nélkül való megdagadása. 5.) A' fog, fájás, ájulozások, a' lábaknak feldagadása 's a' t. Szóval a' megterhesedésnek jelei egész az ötödik hónapnak a' végéig bizonytalanok.

349. *K. Miért neveztetnek ezek bizonytalan jeleknek?*

F. Azért; mert másféle betegségektől is okoztathatnak ezek a' tünetények, és tsak távulról köthetnek össze a' megterhesedéssel.

350. *K. Mit kell a' hószám által érteni?*

F. Egy rendes, de nem fölőseleg való vér folyást a' nádrából, melly is a' terheségen kívül kár nélkül sem el nem maradhat, sem pedig meg nem fojtódhatik.

351. *K. Mitsoda élet időben szokott a' hószám elő jönni az aszszonyi Nemben?*

F. Tizenkét, tizennégy esztendő tájban.

352. *K. Hogyan szokták a' magyar aszszonyok ezen vérzést még másképen nevezni?*

F. Tisztulásnak, Hoszámi vér menésnek, Hószámnak, Holnapszámnak, Szokott tisztulásnak, Rendes tisztulásnak.

353. *K. Mi szükséges arra, hogy a' hoszám meg induljon az aszszonyemberbe?*

F. Böverőség.

354. *K. Hát a' nádrára nézve, minek kell tulajdonítani a' tisztulást?*

F. A' nádra különös bővérűségének.

355. *K.* És ennek a' bővérűsége nem származik az egész testnek bővirűségétől?

F. Igen is attúl származik.

356. *K.* Mit jelent tehát, ha az egész testnek bővérűsége hibázik, és még is járja a' hósza az aszszoyi Nemet?

F. Beteges állapottyát jelenti a' nádrának.

357. *K.* És miben áll az a' beteges állapottya a' nádrának?

F. Abban, hogy nem csak az egész testet hanem még a' nádrát is ostromolja valami változása az egésznek. p. o. Ha a' nádrában valami idegen test tartozkodik, úgy mint a' fattyú terheség, egy darabb hátra maradt nádrapogátsa, vagy nádrafekélyek 's a' t.

358. *K.* A' meg terhedségre nézve, mi befolyása vagyon a' hószaának?

F. Az, hogy a' hósza, a' magzatnak a' táplálására fordíttatik. Különben pedig szolgál a' gyümöltözésre, és az aszszoyi nem egészségének fenn tartására.

359. *K.* Vagynak e' ollyatén esetek, hogy a' hósza elmaradhat, a' nélkül, hogy kárt okozzon az aszszonyembernek egészségében?

F. Igen is hogy vagynak ollyan esetek, tudniillik: ha az aszszonyember terhes, ha szoptató, ha nagy és súlyos betegségek után maradt el a' hósza. Egyébaránt minden más esetben a' hószaának elmaradása vagy elfojtása, nagyon ártalmas lehet az aszszonyinémnek,

360. K. Hát ha a' szoptatás közben jön elő a' hősziám, mit jelenthet?

F. Rendetlen állapotot.

361. K. Hát a' terhességben szokott e' némely aszszonyembereken lenni a' hősziám?

F. Igen is szokott; hanem olyan állapot vagy az anyára nézve, vagy pedig a' magzatra nézve ártalmas lehet.

362. K. És még is találtnak olytán aszszonyemberek, hogy az egész terhességek alatt, rajtuk nagyon a' hősziám, és leg kisebb bajuk nincsen?

F. Igaz hogy találkoznak több olyan aszszonyoszemélyek; de ezt még is mindig úgy kell nézni, mind a' természet rendéintül való dolgot; mert, ha ifjú korokban nincsen is bajok, lehet bizonyára akkor, midőn a' hősziám járása elhagyja őket.

363. K. Olyan vér e' a' hősziám vére, mint a' többi vér a' testben?

F. Igen is olyan; azonban a' tisztátalan aszszonyemberekben gyakorta bűdösen szokott el menni.

364. K. Mennyi vér szokot a' hősziám által egyszer egyszer eltakarodni?

F. Errül semmi bizonyost mondani nem lehet. Sok függ itten a' temperamentomtól, az élet módgyától a' személynek, az ég hajlásától, és az aszszonyembernek különös természetétől.

365. K. Hány napokig szokott a' hősziám lenni az aszszonyembereken?

F. Ezt is sok okokra nézve, nem lehet meghatározni; mert némelyeken 3, másokon 6, és még másokon 8 napokig szokott lenni a' hőség.

366. *K. Mit jelent az igen sokáig tartó hőség?*

F. Jelenti a' nádrának, és néha az egész testnek is gyengeséget.

367. *K. Az igen sokáig tartó hőségnek vagy-e befolyása a' fogantatáshoz, és megterhesedéshez?*

F. Igen nagy; mert olyatén személyek, a kiken ez meg szokott történni, vagy ritkán esnek teherbe, vagy ha megterhesednek is, időnek előtte idétlent szülnék.

368. *K. Mikor szokott ki maradni végképen a' hőség az aszszonyi. Nemtül?*

F. Negyven öt, vagy 50 esztendő korokban?

369. *K. Nevezetes-e az aszszonyi Nemnél az az idő pont, midőn ki marad a' hőségek?*

F. Olyan nevezetes, mint az az idő pont, a' melyben a' hőséget megnyerik ifjúságokban; mert olyankor gyakorta, kivált a' kik vissza éltek a' szerelennel ifjúságokban, fájdalmasan, és sokféle testi változásokkal töltik el az idejeiket.

370. *K. A' megterhesedésnek bizonytalan jelei közül, mellyik a' második jele?*

F. Az okádás.

371. *K. Miért bizonytalan jele a' megterhesedésnek az okádás?*

F. Azért, mert más baja is lehet olyankor az aszszonyi Nemnek; minthogy nem csak a' megterhesedéstől okáthat.

372. K. *Mellyik a' meg terhesevésnek bizonytalan jelei között a' harmadik jele?*

F. A' bizonyos ételeknek és italoknak megutálása.

373. K. *Miért bizonytalan jele ez a' meg terhesevésnek?*

F. Azért, mert ámbátor más betegségekűl is származhat ez a' megjelenés, de azon fellű származhat ez az állapot a' megfojtott, vagy megrekett hószámtűl is.

374. K. *Mire mutathat az ételeknek, vagy italoknak a' meg utálása?*

F. A' megvesztegetet gyomorra; és mint-hogy a' gyomornak az érző inai, a' nádrának az ő érző inaival nagyon öszve szolgálnak; követ-kezőképen ha egyiknek változása történik, a' másik rész is, meg érezheti a' változást, és így könnyen megtörténhet, hogy a' nádra terhesevésnek a' változásával a' gyomor is megvesztegetéhet, követ-kezőképen az ételeknek és italoknak az utálása is könnyen következhet. De minthogy ellenben ez a' gyomornak az ő megvesztegettetése más okoktűl is származhat, a' megterhesevés bizonyos jelének mondani nem lehet.

375. K. *Mellyik a' negyedik bizonytalan jele a' meg terhesevésnek?*

F. A' hasnak magzatmozdulás nélkül való feldagadása.

376. K. *Miért nem bizonyos jele ez a' meg terhesevésnek?*

F. Azért, mert a' has a' vízkorságtúl, a' fodorhainak megkeményedett ikráshúsaitúl, és az elmaradott hószámtúl is megdagadhat.

377. K. *Hát a' fogfájás, ájuldozások, a' lábaknak feldagadása, miért bizonytalan jelei a' megterhesedésnek?*

F. Azért, mert ha a' bizonyosabb jelek hozzája nem járulnak, mind ezek másféle okokból is a' terheségen kívül származhatnak.

378. K. *Mellyek tehát a' megterhesedésnek bizonyos jelei?*

F. Ezek: 1.) A' nádra szájnak elváltozása.
2.) A' hasnak bizonyos módon való feldagadása.
3.) A' magzatnak mozdulása.

870. K. *Miképen változik el a' nádra száj a' megterhesedett asszonyemberben?*

F. Úgy, hogy a' szája meglágyul, megkerekedik, és az ajaki bezárodniak.

380. K. *A' megterhesedésnek hogyan lehet bizonyos jele a' hasnak feldagadása?*

F. Úgy, ha a' szeméremtsontok felett bizonyos keménység vetetődik észre, melly a' harmadik hónapnak a' végétül fogva szüntelen nevelkedik.

381. K. *Mikor szokott a' magzatnak mozdulása észre vetetődni?*

F. Ezt bizonyosan meghatározni nem lehet. Természetesen, a' terheségnek a' közepe felé kellene észre venni a' magzatnak megmozdulását, tudniillik a' 10-ik hétre; hanem ez hol korábban, hol pedig későbbben történik meg.

382. K. Szükséges e' hogy a' terhességnek mind a' három jelei megegyezzenek egy személyben?

F. Nem szükséges, elég ha a' három közül csak egyet lehet észre venni; mert a' görbe hátú aszszonyembereknél a' szemérem tsontok felett való keménység nem vetetődik észre; ismét a' mozgás is, a' nagyon gyenge magzatokban nem igen érezhető; sőt a' meg holt magzatban a' mozdulás épen nem érezhető. Másoknál a' természet rendin kívül való terhesezésben a' nádra száj sem változik el.

383. K. Mit lehet arról a' véleményről mondani, hogy fiúval é, a' vagy lánnyal jár teherbe egy némelly aszszonyember?

F. Azt, hogy noha a' bőltsék sokféleképen magyarázzák a' dolgot; de még is azt bizonyosan tudni nem lehet.

384. K. Beszéllyed elő a' fogantatásnak, és a' meg terhesezésnek egész történetét?

F. Midőn az aszszonyember a' férfiúval, az állati ösztöntől ösztönöztetvén, közösködik, és össze megyen; legakkor az aszszonyemberben lévő tojás fészekből, egy meg ért tojáská a' két nádra kürtöknek prémes végekkel fél fakasztatik, felélesztetik, és azután tojás fehér nedvesség formába, a' két nádra kürtök által, a' nádrába be vittetik és a' férfiui maggal össze elegyitetik. Ez meg lévén a' nádrának a' szája azonnal be zárottatik úgy, hogy a' nádrába többé semmi se ki, se be ne meheszen; azonban a' nádrának belső szí-

ne is valami ki izzadott sűkeres nedvességgel (*) be borittatik, és a' hártvás hójag formáltatni kezd. Minekutánna a' hártvás hójag tökéletességre ment volna, akkor a' benne foglalt különös nedvesség, három heteknek el forgása alatt, egy hangyal forma képet formál, melly is egy vékony szárata-kán úszván, apródonként úgy meg nevededik, hogy egy holnap mulva egy hüvelknyire is meg nő; azután pedig annyira nevededik, hogy az ötödik holnapra a' nádrával, a' szeméremtsontok között, és a' köldök között, a' közepét foglalya el, és a' terhesség kívülről a' hason is meg láttasson, és a' magzat is mozogni kezdődjen. Midőn pedig a' magzat a' hatodik holnapra kel, akkor a' nádrával úgy meg nő, hogy a' nádra feneke a' köldököt maid el érő. A' hetedik holnapra, a' köldököt ki is egyenesíti, a' nyoltzadik holnapban a' köldököt meg haladgya, kilentzedikben pedig már a' szívnek gödrötskéjéhez közelit, és azonban a' nádrának a' nyaka is lassan lassan el tűnik, meg lapúl, és meg vékonyodik. Ekkor azután, a' szülés előtt egynehány napokkal, néha egy két órával, a' nádra megint le ereszkedik, (**) és a' szá-jához közelit, úgy hogy a' feneke a' nádrának a' szív gödör, és a' köldöknek közepe között állapodik meg. Mind ezek meg lévén, a' nádrának a'

(*) Lympha. (**) Subsidet abdomen.

szája is apródonként meg nyílik, és kereken nyitva marad mind addig, még a' tizedik hószámnak az ideje eljövend, a' szülés végbe nem vitetődik.

385. K. Mi járulhat még a' terhességnek az ő történetehez?

F. Az, hogy a' nádrának az ürege, mentül közelébb esik a' szüléshez; annyiival inkább megvastagodnak a' falai; ellenben a' nyaka pergamen vastagságra megvékonyodik. Továbbá: midőn a' magzat fövel le felé, és artzal hátra a' fartsont felé esik, akkor a' megterhesedett aszszonyembernek szív gödrötskéje meglapúl, és a' terheség a' szemérem hegyfelé pupóssan, a' tójas hegynek formájára, előre adgya magát, melly is jó jele a' jövődöbéli könnyü, és szerentsés szülésnek.

386. K. Mit állítsunk a' meg terhesedett aszszonyembernek az ér vágatattásáról?

F. Azt, hogy a' mennyire lehet, ha tsak a' valóságos vérnek az ő bővsége meg nem kívánja, ójja magát a' terhesszemély az érnek megvágottatásátúl; azonban ha valami aszszonyember a' szokást követni akarja, mindenkor jobb az érnek megvágottatása a' terheségnek a' közepén, vagy pedig a' végén. Ha pedig az aszszonyember a' terhének elvetelésétül (*) tart, akkor egyne-

---

(*) Abortus.

hány napokkal előbb vágasson eret, hogy sem a
harmadik hószámnak az ideje el jövend.

β.) A' megterhesedésről különösen.

1.) A' kettős magzatról.

387. K. *Egy öszvenenésből hány magzattal
terhesedhet meg az aszszonyember?*

F. Közönségesen egyel; de vagynak példák,
hogy kettővel, hárommal, sőt többel is megter-
hesedhet.

388. K. *Honnan lehet vallyon, hogy egy né-
melly aszszonyember több magzattal megterhese-
dik?*

F. Onnan, hogy egy nádrapogátságban két kü-
lönös külső, es belső hártvás hójag formáltatik.

389. K. *Miképen különböztetik meg a' kettős,
vagy több magzattal való megterhesedés, az uj-
jonnan való megterhesedéstül?*

F. Úgy, hogy a' kettős, vagy több magzat-
nak a' fogantatásában egyszerre két különös kül-
ső és belső hártvás hójag formáltatik egy nádra-
pogátságban; az újjonnan való megterhesedésben
pedig, a' megterhesedés két különös időben tör-
tént öszvenenésből, történik meg, úgy, hogy
két különös nádrapogátságban, két különös külső,
és belső hártvás hójag formáltatik. Innen vagy on-
azután, hogy az első esetben a' gyermeknek meg-
szülése egy időben történik meg; a' másik esetben
pedig függ a' szülés, a' külökülönféle időben
történt új megterhesedéstül.

390. K. *Vagynak e' bizonyos jelei a' terhességnek idején, hogy egyel, kettővel, vagy többel utaslos egy némelly asszonyomber?*

F. Nintsenek.

391. K. *Vagynak e' még is olyan jelei, a' mellyek gyanussá teszik a' kettős vagy több magzatokkal való megterhesedést, és ha vagynak mellyek azok?*

F. Igen is, vagynak. Ollyan 1.) Az igen nagy has. 2.) A' magzatoknak, mind a' két felén a' hasnak, egyszerre történt mozgása. 3.) Ha a' hasnak közepén valami gödrösülés tapasztaltatik.

392. K. *Rendes időben, szoktak e' megszületni az ollyatén magzatok?*

F. Egynehány hetekkel előbb, hogy sem a' rendes idő szokott lenni, de tsak közönségesen.

393. K. *Miképen esmérheti meg a' bábaszkodó az egyik kettősmagzatnak a' világra való jövetelét, hogy még másik is vagyon a' nádrában?*

F. Úgy, hogy ha az első meg lett, és a' has tsak félik esik le; azonban a' nádra szájban ismét új víz hójag feszül, a' melly felpattanván, a' magzatnak a' feje, vagy más része tapasztaltatik.

394. K. *Mit kell ollyankor mivelni a' bábaszkodónak az első meg lett gyermeknek le tsüggő köldökszinordával?*

F. Meg kell kötni.

2.) *A' megterhesedett aszszonynak új megterhesedéséről.*

395. K. *Miképen lehet meg ösmérni a' már terhes aszszonyembernek új megterhesedését a' szülésnek az alkalmatosságával?*

F. Úgy, ha a' terhes aszszony egy meg ért gyermeket szül, és abból a' gyermek ágyból ki épülvén, újjobban megszüli a' másik gyermeket is, két, három vagy több holnapoknak elfolyásával.

396. K. *Mikor történhet meg a' terhes aszszonynak új megterhesedése?*

F. Némelly tudósoknak a' vélemények szerint akkor, mikor két nádra vagyon egy aszszonyemberben; mások szerint pedig, ha két külön időben történt össze menésben az aszszonyembernek tojás fészkeből, mindenkor egy meg ért tojás felpattan, és az által ok adadgyon az új nádrapogátságának formáltatására.

3.) *A' holt magzatnak terhéről.*

397. K. *Hogy egy némelly aszszonyember magándl holt gyermeket hordoz, a' terheségnek az idején, meglehet é azt bizonyosan tudni?*

F. Nem lehet meg tudni.

398. K. *Vagynak é' ollyas jelek még is, a' mellyek legalább gyanussá teszik az illetén terheséget, és ha vagynak, mellyek azok a' jelek?*

F. Igen is vagynak. Ollyanok: 1.) Ha a' terhes aszszonynak a' hasa öszve esik. 2.) Ha a' terhes személynek rossz színe vagyon. 3.) Ha a' szája bűdös. 4.) Ha a' hideg kéz a' hasra tétetik, és a' magzatnak mozgását nem érzi a' terhes személy.

399. *K. Hát a' szülésnek a' kezdetén meg lehet é, és hogy lehet meg tudni; hogy holt magzat fog a' világra jönni?*

F. Meg lehet tudni; és pedig 1.) Abbúl, hogy a' kifolyó gyermek víz ollyan bűdös, mint a' tályog, és azon felül zöldes sárga színű. 2.) Hogy a' magzatnak vakszemein, és a' fontanellán semmi ér verés nem éreztetik. 3.) Ha a' fő igen lágyan marad, ha a' koponyának tsontyai igen könnyen egymáson mozognak, és a' fő meg nem hegyesedik.

400. *K. Rendes időben jön é a' világra az ollyatén magzat?*

F. Ha természet szerint jön is; még is valamennyire későbbetskén jö a' világra.

4.) *A' Has fogantatásról.*

401. *K. Mikor mondatik a' megterhasedés has fogantatásnak?*

F. Akkor, mikor az öszvemenés alkalmatóságával a' tojás fészekben egy tojás fel éled, és ottan marad; vagy ha a' nádra kürtőkben azon fel élet tojás meg akad, vagy épen a' has hárttyára le esik, és azokon a' helyeken má meg a' magzat.

402. K. *Hogyan lehet illetén fogantatást vagy terhességet meg ésmérni?*

F. Abbúl, hogy a' has a' nádrának az oldal-felén nevelkedik; azután a' fel emelkedett hasban, a' magzatnak mozgásától.

403. K. *Hogy viselje magát illyes terhességben a' bábáskodó asszony akkor, mikor a' szülésnek az órája el jövend?*

F. Azonnal bábáskodó Sebervosnak hirt adjon, és őtet meghívja.

5.) A' Fattyú Terhességről.

404. K. *Mit mondunk fattyú terhességnek, az az molárnak, másképen üszög terhességnek?*

F. Azt a' terhességet, mikor az asszonyember nem magzatot, hanem húsos golyóbist hordoz a' nádrájában, az az anya méhéjében.

405. K. *Honnan lehet meg ésmérni a' terhességnek az idején az üszög terhességet?*

F. Onnan, hogy a' terhességnek az ideje után az ollyatén terhes asszonyember a' magzatnak mozgását nem érzi, és hogy a' has még is minden szüntelen nő.

406. K. *Hát a' szülés alatt miképen tudhattya meg a' bábáskodó tapintással, hogy üszögöt, és nem magzatot fog szülni a' terhes asszony?*

F. Úgy, ha az, a' mi ki akar jönni, egyenlő, taplós tapintású.

407. K. *Mikor szokott közönségesen illetén üszög terhességtől meg szabadúlni az ollyatén asszonyember?*

F.

F. Közönségesen a' negyedik holnapban előre ment vér folyás után.

408. *K.* Szükséges e' a' bábkodónak ebben az állapotban valami különöset mivelni?

F. Nem szükséges; hanem mindent a' természetre kell bízni, és csak a' vér folyást kell leteszteteni.

ÖTÖD IK SZAKASZ.

A' Bábaságnak Praktikájáról.

a.) A' Szülésről közönségesen.

409. *K.* Közönségesen a' szüléseket hogyan lehet fel osztani?

F. Természetes, és a' természet rendén kívül való nehéz szülésekre.

410. *K.* Hát a' természetes szüléseket hogyan lehet fel osztani?

F. Tökélletes, és tökéletlen való szülésekre.

411. *K.* Milyen lehet a' természet rendén kívül való szüléseket fel osztani?

F. Könnyű, és nehéz szülésekre.

412. *K.* Hát a' természet rendén - kívül való könnyű szüléseket továbbá lehet e' fel osztani?

F. Igen is, tudniillik: magában könnyű, és mesterségesen könnyű szülésekre.

413. K. *Es a' természet rendénkívül való nehézsüléseket hogyan lehet fel osztani?*

F. Ollyanokra, a' melyekben sérthetetlen, és ollyanokra, a' melyekben sértő eszközökhöz kell nyúlni.

414. K. *Miképen neveztetik az a' szülés, a' melly a' rendes idő előtt három négy hónapokkal történik?*

F. Idétlen szülésnek (*)

415. K. *Meg szoktak é' élni az illetén magzatok?*

K. Igen ritkán. Ha a' hetedik, vagy a' nyolcadik hónapnak a' végével születik meg a' magzat, hamarább meg élhet.

416. K. *Miképen neveztetik az a' szülés, a' melly a' rendes időntől egy, két hónapal történik?*

F. El késett szülésnek (**)

417. K. *Hány órák alatt szokott a' magzatnak meg szülnie véghez monni?*

F. Három, 6, 8, 20, 30, vagy több kevesebb órák alatt.

(*) Foetus immaturus partus. (**) Partus scrotinus.

418. K. Miképen hívattatik az a' szülés, a' melly kevés órák múlva megyen véghez?

F. Tökéletesen természetes szülésnek.

419. K. Hát ha 24, 30 óráknak el follyása alatt történik meg a' szülés mi neve akkor a' szülésnek?

F. Tökéletlen természetes szülés.

420. De ha az aszszonyember még a' 30 órákontól sem, vagy ha épen nem szülhet, akkor hogyan neveztetik az a' szülés?

F. A' természet rendin kívül való szülésnek; mert olyankor a' mesterséges kéznek kell segíteni a' szülésen.

421. Mi tehát a' kötelessége olyankor a' bábáskodó aszszonyembernek?

F. Esküvése szerint az a' kötelessége, hogy mindgyárást hirt adgyon vagy a' megye Physiciannak, vagy más belsőorvosnak, vagy pedig, ha kéznél vagyon, bábáskodó Seborvosnak; és tartozik azon kívül meg is hívni őket.

422. K. Mit kell előre tudni egy bábáskodó személynek, 's miről előre gondoskodni, ha szülendő aszszonyembernek házához megyen?

F. Előre tudni és gondoskodni kell 1.) Hogy a' szülés alatt minémü eszközökre lehet szüksége. 2.) Hogy miképen kelletik a' szülőaszszonyt a' szülés előtt el készíteni. 3.) Hogy mikor és hová kellessék a' szülés alkalmatosságával a' szülő aszszonyt helyhesztetni. 4.) Tudni kell a' szülő fájdalmának az ő különbségeket. 5.) Tudni kell a' hójagos hártya víznek az ő minéműségét.

423. K. *mellyek azok az eszközök, a' mellyeket a' gyermek szülésaszony körül, a' szülésnek egész idején készen kell tartani?*

F. Ezek : 1.) Egy szülő szék. 2.) Egy klistér, vagy ha az nintsen, 's velle banni nem tud, egy klistér hójag. 3.) Egy köldök metző olló, és egy köldök kötni való galantzotska. 4.) Egy pohár tiszta viz. 5.) Egy kevés vaj, olaj, vagy más avatlan zsir. 6.) Szálmiák spiritus. 7.) Hólt tectem tinctura. (*) 8.) Székfűvirág. 9.) Mályva herbathé. 10.) Meleg viz, és meleg bor. 11.) Egy désza a' szülő szék alá. 12.) Zsámoly. 13.) Különlönféle ruha, tiszta rongy, a' szülésaszony, kis gyermek, és a' bábának a' számáira.

424. K. *Mire való a' szülő szék?*

F. Arra, hogy könnyebben szülhessen a' szülésaszony.

425. K. *Hát a' klistér?*

F. Arra, ha a' szülésaszonynak szorulása volna, tehát kéznél lehessen, mingyárt velle banni, és a' szorulásait fel szabadítani.

426. K. *És a' köldökmetsző olló, a' galantotskával mire való?*

F. Arra, hogy a' köldököt lehessen el metszeni, és a' galantotskával meg kötni.

427. K. *Hát a' pohár tiszta viz mire való?*

F. Arra, ha a' gyermek veszedelemben legyen, hogy azonnal meg lehessen köröszteni.

(*) Tinctura Castorei.

428. K. *És a' zsiradék?*

F. Hogy a' nádra vizsgálásában lehesse használni, és azután a' szeméremre való borításokhoz is hozzá adni.

429. K. *Hát a' Szálmiak spiritus, hót tetem tinctura, székfűvirág, és mályva herbathe mire valók?*

F. A' környülállásokhoz képest a' szülőaszszonynak, vagy a' gyermeknek fel élesztésére, a' szorulásoknak tágitásokra, klistérben; és a' szülőnek tisztulása alkalmatosságával, herbatélynak szükségesek.

430. K. *És a' meleg víz, és a' meleg bor?*

F. A' meleg vízben a' még született gyermek füröztetik, vagy a' szülőaszszonynak a' borításokra szükséges. A' bort szinte a' szemérem testnek borítására kell készen tartani.

431. K. *Tovább: Mire való a' dőzsa?*

F. Az a' szülőszék alá tétetetik, hogy a' szülőaszszonytól el menendő vérbe folyhasson, azután hogy a' nádrapogátsát is belé lehessen vetni.

432. K. *És a' Zsámoly?*

F. Arra a' bábaaszszony ül a' szülőaszszony előtt.

433. K. *Hát a' különkülönféle ruhák, rongyok mire valók?*

F. Mind ezeknek hasznát veszi a' bábaaszszony a' maga részéről, a' szülőaszszony, és a' kis gyermek körül. A' maga részéről; tudniillik: kezének megtörlésére, a' szülőaszszony körül; a' szeméremnek borítására; a' kis gyermek körül; annak bépolására.

434. K. *Mi értetődik a' szülésnek az ő munkája által?*

F. Az az idő pont, a' melyben a' szülöaszonyember a' szülő igyekezetet érezvén magában, a' magzatot minden részeivel a' világra szüli, az az, midőn a' nádra a' magzatot minden hezzá tartozó részeivel magától eltaszítja. (*)

B.) A' Szülésről különösen.

1.) A' tökéletesen természeti szülésről.

435. K. *Vagynak é' közönséges jelei a' már majd következő szülésnek?*

F. Igen is vagynak.

436. K. *Mellyek azok a' jelek?*

F. Ezek: tudniillik: midőn már az asszonyember a' terheségének nyoltzadik hónapját halladni kezdi, és a' terhesége mint egy a' kilentzedik hónapra fordul; ekkor a' nádra a' maga nagyságának legnagyobb mértékét el érte, a' has a' azq-mérem tsontoktól fogva egészen a' köldöknek közepéig, és a' szívnek gödrötskéig a' legnagyobb mértékbe fel vagy on dagadva, a' fattyú oldalbordák körül lévő hasnak a' vékonyai tömöttek, a' terhes személynek a' lélekzete is megrövidül.

437. K. *Mellyek az előjárdó póták a' már következő szülésnek?*

(*) Explosio.,

F. Ezek: midőn a' nádra a' maga nagyságának legnagyobb mértékét el érte, leg ottan egy két héttel, nappal, vagy órával a' szülés előtt, a' has apródonként le kezd szállani a' köldök felé, és azt kipuposítja. Ekkor azután a' fattyú oldalbordák körül lévő has vékonyainak tömörsége eltűnik, és a' terhesszemélynek a' nehéz lélekzete is felszabadul. Minthogy pedig ilyenkor a' terheség inkább előre a' szemérem felé hajúl; a' terhes asszonyember is a' járását többé nem egyenesen, hanem hátra felé görbülve teszi. Ez meg lévén, a' szeméremnek nagy ajaki, és a' lábak néha, meg kezdenek dagadni; a' nádrahüvel pedig bizonyos nyálkás nedveséget kezd magától botsátani, a' melly naponként nevezedik; a' természetnek is bizonyos ösztöne munkálkodván, mert nyomja a' teher a' vizellő hójagot, a' terhes személyt, szokásán kívül is a' gyakori vizellet, és emészet le tételre ösztönözni. Ezen tsekély változások után, következnek azután a' terhesszemélyre nézve fontossabbak, és érzékenyebbek; tudniillik: midőn már közelit a' szülésnek az órája, tehát a' terhesszemély leg főképen estve fele, és leg többnyire a' munkás személy, a' munka után, valami különös fájdalmat kezd érezni a' hasban, a' melly a' vékonyaktól, a' nádrának szája felé megyen, a' hol is gyenge erőt kívánó érzékenységgel eltűnik.

438. K. Vallyon es ő az az idő pont, a' mellyben a' szülés bizonyosan nem sokára következni fog?

F. Igen is.

439. K. *Mellyik a' tavábbi folyamattya a' nem sokára következendő szülésnek?*

F. Ez, hogy az alatt az idő alatt, a' még az a' gyenge fájdalom tart, kiváltképpen az elsőször szülőképél, a' terhes személynek az ortzája megszokottt pirúlni, az ajaka öszveszorúlni, és a' mit ér a'hoz ragaszkodni mind addig, még az az erőt kívánó érzékenység el nem múlik, elmúlván pedig, a' terhes személy ismét az előbbeni nyugodalmas állapottyába vissza tér.

440. K. *Hogyan nevezetik ez az állapot mesterséges szóval?*

F. Szülő fájdalomnak, és az ő gyengébb érzése végett elsőször meg érzett szülő fájdalomnak; (*) másképen előjáró fájdalomnak.

441. K. *Mitsoda asszonyemberek szokták az a'féle fájdalmakat kissébb mértékben érezni?*

F. Azok, a' mellyek többször szültek, és azok, a' mellyek lankatt testűek.

442. K. *Nem szoktak meg tsalódni némelly asszonyságok ezen fájdalmak által?*

F. Igen is hogy meg; mert többnyire olyan vélekedésben vagynak, mint ha már az volna a' szülésnek az órája.

443. K. *Mit szoktak ilyenkor a' tudatlan hájak gondolni?*

(*) Dolores Praesagientes. Wehen, vorausfahende Wehen, die Reßer, oder Kupfer.

F. Azt, hogy ezen fájdalmak a' valóságos szülőfájdalmak légyenek.

444. K. *Mit művelnek tehát az ollyatén tudatlanságokban?*

F. Azt, hogy a' szülendőaszszonyt, időnk-előtte a' szülésre kényszerítik, úgy hogy sokszor egész éjjel és nappal elkínózzák az erőltetéssel.

445. K. *Hogyan lehet leg inkább az ollyatén tudatlanságról őket meg szabadolni?*

F. Azzal, hogy sokszor az ollyatén terhes személyek még sok napokat, sőt heteket eljár-nak a' még valóságosan szülnék.

446. K. *Ezen túl még mitsoda következtetés le-het ezen tudatlanságnak?*

F. Az, hogy ez illyes bánásnak a' módgya még gyúlladást, és más rossz következtetéseket is okozhat a' szemérem részekben.

447. K. *Mit szokott az orvos, és alkalmasan bába az ollyatén esetekben művelni?*

F. Azt, hogy először a' Tapsirozás, az az ké-zí vizsgálás által a' szemérem részeket meg vizsgál-lya, és abból ki tanullya, hogy meg vagy-on e' valóságosan a' szülésnek az órája, vagy hintsén.

448. K. *Közönségesen mit veszen észre az orvos bába a' szemérem részen akkor, ha a' szü-lendőaszszony közelit a' szülő órához?*

F. Azt, hogy a' nádra hüvelynek a' bé mene-tele tágosabb mint rendessen szokott lenni, és hogy rántzasódásai előlről el tűnnek, aztán, hogy a' hátulsó vége a' nádra hüvelynek magas-sabban áll, hogy sem az elő vége,

449. K. Egyáltalában kell ezt érteni a' szülendőségről?

F. Nem; mert itten csak a' természetes szülendőségről vagyunk a' szó.

450. K. Tehát így a' bizonyosan következő szülés, a' nádra hüvelynek változása által meg volna határozva; de még is mindenekfelett ekkor mit vesz az ember észre a' nádra szájában?

F. Azt, hogy a' nádra szája, a' melly a' terhésen kívül kemény, hűgyös, és hoszúkás szokott lenni, ilyenkor meglapul, megtágul és megvékonyodik.

451. K. Mindená' szokott lenni a' nádra szájának nyílása ezekben a' környüállásokban, kiváltképen az elsőbszer szülendőknél?

F. A' nádra szájának nyílása másképen vagy az elsőbszer meg érzett szülő fájdalmakban; (440) és másképen a' szülésnek utolsó óráiban, midőn tudniillik a' szülendőségnek az utolsó pertze vagyunk. Azoknál a' személyeknél, a' mellyek legelsőbszer terhesek, még a' szülendőségnek az utolsó pertzén sem nyílik úgy meg a' nádrának szája, mint azoknál, a' kik már többször szültek; mert legtöbbnyire a' nádraszájának a' nyílása úgy össze szorúl, hogy a' kézvizsgálás által is, a' gyenge hártván kívül, semmi kereszty nyílást észre nem vesz az ember.

452. K. Hát azoknál az asszonyembereknél, a' kik már többször szültek, midőn a' nádra szájának a' nyílása?

F. Ollyatén személyeknél a' nádra szájának a' nyílása egészen másképen vagyunk alkotva; mert a' gyakori szülés által a' nádra száj úgy meglan-

kad, hogy mindenhol egyarányosan nyitva marad, egyszer'smind annak a' szélein találtatnak bizonyos egyenetlen fel emelkedések. Máskor egy kis, több, kevesebb egyarányos vastagságú, majd hús formájú kolbászt is veszén az ember észre a' szélein, a' melly végett gyakorta nehezen, néha ugyan könnyebben, nyúlhatni bé a' nádraszájába.

453. K. *Hol lehetne a' medonuzében ezen nádraszájának a' nyílásra akadni?*

F. A' közepén; és pedig leg inkább a' fartsont felé; mert mentül előbbre tsügg a' szülőaszszonynak a' hasa, annál hátrább húzza magát a' nádrának a' szája is,

454. K. *Különösen mit lehet néha észre venni a' nádraszájában a' szülendőségnek az idején?*

F. Azt, hogy majd olyan formájú mint egy töltésér, tudniillik: kívülrül széles, belülrül pedig keskeny.

455. K. *Mi fundamentomból lehet ezt állítani?*

F. Abból, hogy a' nádrának a' nyaka mindenkor későbbben szokott megtágulni, hogy sem a' nádrának a' szája.

456. K. *Mit lehet kinyilatkoztatni ekkor, ha a' nádraszájának a' nyílása olyan, hogy a' vizsgáló újnak be menetelt enged?*

F. Egy vékony és lankatt hártját; a' hát meggett pedig lódogó nedveséget.

457. K. *Es micsoda nedveség ez?*

F. A' gyermek víz.

458. K. *Hát a' terhes asszony személynek meg vizsgálása, alkalmatosságával, mit talál az ember abban a' nedvességben?*

F. Egy kemény, kerek, és a' nyomásnak ellent álló testet; melly is a' magzatnak a' feje.

459. K. *Hol, és mihelyen fekszik abban a' szülendő idő pontban a' magzatnak feje?*

F. Még is a' szélén a' felső kisebb medentze nyílásnak.

460. K. *Mit vesz az ember észre, ha a' magzatnak fejét tapintja?*

F. Azt, hogy, de legfőképen, a' hol sok gyermekvíz vagy, a' magzatnak feje fel felé mozgítható, melly is a' tapintás után az előbbeni helyére ismét le szál.

461. K. *Mitsoda következtetést húzhatunk ebből a' szülésre nézve?*

F. Azt, hogy mentül mozdíthatatlanabb a' magzatnak feje, annál hamarabb esik meg a' szülés; úgy ellenkezőképen, mentül mozdíthatóbb a' magzatnak feje, annál később lesz meg a' szülés.

462. K. *Mit lehet mind ezekből ki húzni a' jövőendő szülésre nézve?*

F. Azt, ha a' baba tapasztalja, hogy a' terhes személynek a' belső szemérem részeiben, vagy az előbbszor meg érzett szülő fájdalmakban, az az a' reája jövő szülő fájdalmakban, a' tapintó ujjával meg nem érzi a' magzatvíz hójagának felszülését, akkor bátran megmondhattya a' várandó asszonynak, hogy még a' szülés nintsen

a' kezdetén; hanem hogy a' várandóságban va-
gyon.

463. K. *Mellyek tehát a' különös meg ösmérte-
tő jelek a' szülendőségnek?*

F. Azok, ha a' belső szemérem részekben, és
a' terhes személynek hasában olyatén változások
történnek, hogy azok napról napra ki tetszhető-
bek; tudniillik: ha a' nádrának a' szája naponként
jobban és jobban ki nyílik, és azontúl úgy a'
nádrával, a' medenczének üregébe le száll. To-
vábbá: ha a' szemérem részekből, a' mint a' 437
szám alatt mondtuk, bizonyos nyálkás nedveség
kezd megindulni.

464. K. *Mikor szokott igazi vége lenni a' ter-
hességnek?*

F. Az emberi nemnél, Ha a' nap járásának
az idejét vesszük, tehát a' kilentzedik, ha pedig
a' holdnak a' járását számítjuk, a' tizedik hol-
napnak az utolsó fertályában, és így 40 heteknek
az elforgásával szokott az igazi vége lenni a' ter-
hességnek.

465. K. *Mikor vagyon tehát a' szülésnek az
igazi kezdete?*

F. Akkor, midőn a' szülő fájdalmak gyak-
rabban kezdik elő venni a' szülendő azzszony-
embert.

466. K. *Mi értetődik a' szülő fájdalmak által?*

F. Az a' fájdalmas, és göntsős öszvehúzása
a' nádrának, ágyék hártjának, és has inashúsok-
nak, a' melly a' szülő vagy is vajodó aszszonyt,
akarattya ellen is kényszeríti a' lélekzetnek vissza-

tartóztatására, és a magzatnak kimunkállására, és kitolására.

467. *K. Hány félték ezek a fájdalmak?*

F. Háromfélek, tudniillik: *valóságos, fattyú, és kevert szülő fájdalmak.*

468. *Mit értünk a valóságos fájdalmak által?*

F. Értjük azokat a fájdalmakat, a melyek a szülés alkalmatosságával az ágyéktól a szemérem felé éreztetnek, továbbá: a melyek a nádrának a száját tágítják, ki nyitják; és ezeket a szülőaszszonynak is ki kell munkállani, azaz magának is erőt kell adni, hogy a magzat a szülő részeken köröszül mehessen.

469. *K. Mi értetődik a fattyú fájdalmak által?*

F. A terhességnek egyik, és másik időben, vagy néha a szülés közben és etlőte is azok a fájdalmak értetődnek, a melyek minden haszon nélkül gyötrik a szegény szülőaszszont, és a nádra száján semmi nyilást nem tesznek, és azért ezeket a vajúdóaszszonynak nem is szabad ki dolgozni.

470. *K. Mit kell a kevert fájdalmak által érteni?*

F. Azokat a fájdalmakat; ha a valóságos fájdalmakkal, a fattyúfájdalmak is együtt vagynak.

471. *K. Kell é, és mivel kell a fattyú fájdalmakat enyhíteni?*

F. A fattyúfájdalmakat igen is kell enyhíteni; és az ő okaihoz képest különkülönféle módon. Úgy p. o. ha olyan fájdalmak a szorúlástól, a vagy talán a szeleknek megrekedésétől okoztatnak, ekkor székfű virágból készült klistért kell adni, fellülről pedig 6—8 kalánra való tiszta

marhahús levest igyon a' beteg; a' vagy egy kálán vízben, egyszer is mászsor is, 15—30 tsepp fájdalmat enyhítő értzes tseppeket (*) kell adni az ollyatén aszszonyembernek. Kivülrül lehet még ördögszárral, vagy szeretsen dió virággal kifüstölt meleg ruhákat rakosgatni az ollyatén aszszonyembernek a' hasára; a'vagy ugyan azon szerekbül, az egyikbül vagy a' másikkbül lehet, egy kis hegynyire valót a' tüzes színre vetni, és úgy reá állani a' szülöaszszonynak ezen füstre. Ha pedig a' vérnek bősége akozná ezen fájdalmakat, akkor eret lehetne nyitítani; azonban a' belső-
orvosnak a' hírével tsak.

472. K. Sokdíg szoktak é tartani a' valóságos szülöfájdalmak?

F. Nem soká szoktak tartani, sőt elejéntém sokára is jönnek egymásra.

473. K. Erössek é azok a' fájdalmak, és hogyan változnak meg folyamotttyokban?

F. Nem igen erősek; azonban mentül közelebb járnak a' szülés óráihoz, annál erősebben, fájdalmasabban, gyakrabban, tartósabban szoktak elő fordulni, és akarattya ellen is kényszerítik a' vajodó aszszonyt terhének letételére.

474. K. A' szülö, vagy vajodós fájdalmak közt való kézivisgálásban, mit érez az ember a' szemérem körül?

(*) Liqueur mineralis Hoffmanni.

F. Keménységet, és görtsős összev húzódást a' szeméremrészekben.

475. *Miképen neveztetik ez az állapot mester-séges szöval?*

F. *Vajodás, vagy a' szülés kezdete munká-nak (*)*.

476. *K. Hát abban az állapotban elő fordú-la fájdalmak hogyan hivatatnak?*

F. *Vajodó, vagy a' szülést kezdő fájdalmak-nak (**)* másképen valóságos szülés fájdalmának.

477. *K. Mit talál az ember az újnak visgd-lásdval az afféle szülőfájdalmakban a' kökéllet-sen természetes szülenőőségben?*

F. Azt, hogy a' nádrának a' szája karika for-mára egyenlően ki vagyon tágosítva; hogy a' szü-lőfájdalmak alatt ez a' karika nyílás megfeszül és jobban kitágul; és hogy olyankor a' szülőasz-azonny kényszerítetik a' lélekzetnek vissza tartoz-tatására, és a' magzatnak ki és le felé való nyo-mására; szinte olyan formán mint a' keményebb emészetnek letételére. Továbbá: hogy a' magzat-víz hójag olyankor a' magzatnak fejétül megfe-szül, és a' nádra szájnak nyílásába nyomul, és szoríttatik.

478. *K. Mit lehet ezeknek a' szülő fájdalom-nak azon közidőpontyában észre venni, ha a' fá-dalmak valamennyire meg szűnnek?*

(*) Signa incipientis partus. Das Kreifen, oder die angehende Geburtsarbeit. (**) Dolores ad partum.

F.

F. Azt, hogy a' magzatvíz, és a' nádrának a' nyílása, a' többi szemérem részekkel a' vajdónak megtágulnak.

479. K. *Es ebben az állapotban mi következik a' szülészszonyra nézve?*

F. Kellemetes nyugodalom.

480. K. *Mit veszén észre a' baba ezen köz időpontban?*

F. Azt, hogy már most világosabban veheti ki a' magzat főnek a' fekvését, a' magzatfőnek a' varrásait, annak a' fejelágját, és az életének a' verését.

481. K. *Mit kell a' magzatfőnek a' varrásait és fejelága vagy is fontanella által érteni?*

F. Azon üreséget, melyet a' munkás természet a' magzatnak feje koponyáján hagyott. a' végett, hogy a' szülésnek munkái annyival könnyebben mehessenek véghez.

482. K. *Mi haszna lehet még ezen üreségnek némely szülésekben?*

F. Az, hogy az erőnek enged, és a' fejet megkisebbiteni segíti.

483. K. *Mel melyek a' főnekvarrásai, és miképen neveztetnek?*

F. Azok, a' mel melyek a' két faltsontokat gyenge hártya által öszve kötik, és neveztetik *Ék varrásnak*; azok, a' mel melyek ugyan azon a' módon a' homlok tsontot a' két faltsontokkal öszve kötik; és *koszorú*, vagy is *korona* varrásnak neveztetik; továbbá azok, a' mel melyek a' két faltsontokat a' nyakszírttsonttal öszve kötik, és *Nyakszírt* vagy is *szögelet* varrásnak hívattatik.

484. K. *Mellyek a' főnek lágyai a' magzatban és miképen neveztetnek?*

F. Azok, a' melyek a' két faltsontoktól, és a' homloktsonttól formáltatnak, *Elő főjlágnak* vagy is *fontanellának*; és az, a' mely a' két faltsontoknak és nyakszírttsontnak a' szögeletében találtatik *kisebb* a' vagy *hátsó fontanellának* hivattatik.

485. K. *Szükséges é bábának tökélelesen ösmérni a' magzat főnek varrdsait, és feje lágyait a' fővel való szülésben?*

F. Igen is hogy szükséges; mert ezeknek a' tökéletes ösmeretétül függ, a' magzat főnek az ő állását meghatározni.

486. K. *Tehát sok függ a' magzat főnek az ő helyheztesétül, vagy is állásdtól?*

F. Igen is hogy sok függ; mert ha a' főnek hibás vagy félre való állása vagyon, akkor ítéletet kell tudni hozni a' bábának az iránt, hogy a' szülés több é, vagy kevesebb órák mulva fog véghez vitetödni, és így hogy nehéz vagy késedelmes szülés fog é lenni.

487. K. *Mit lehet még a' főnek lágygyáruól megjedseni?*

F. Azt, hogy főképen az elő fejlágya, tsak gyenge hártyával boríttya bé az agyvelöt, és hogy ennek a' megsértödése és megnyomása a' kisdednek halált is okozhatna.

488. K. *Mikor telnek ki a' főnek lágyai tsontmateriaival?*

F. Legtöbbynnyire a' második, vagy harmadik esztendőre.

489. K. *Mi következik ha a' magzatnak a' feje az egyarányuság mértékében a' kelletténél nagyobb, hogy sem lenni kellene?*

F. Az következik, hogy a' főnek a' tsontyai midőn a' szemérem részében az által menetelben vagynak, akkor egymásra hajlúnak, melly állapot *meg heggyesedésnek* mondatik.

490. K. *Mi által történik a' főnek megheggyesedése?*

F. A' szülőfájdalmak által, és azon főnek bőrs töreksége által, a' melly olyankor össze szorúl.

491. K. *Mitsoda természete vagyon kisebb mértékbe a' koponyatsontok össze tolodásának?*

F. Olyan, hogy az 'ékvaírásnak mentibe a' főbőrének rázrasodást okoz.

492. K. *Mitsoda természete vagyon, ha nagyobb mértékbe tolodnak össze a' koponya tsontok?*

F. Olyan, hogy akkor már valóságos fődaganattá válik.

493. K. *Hát a' leg nagyobb mértékbe azon koponyatsontok össze tolodásának, mitsoda természete vagyon?*

F. Az, hogy olyankor a' fő úgy meg heggyesedik, mint a' süveg tűzőkor.

494. K. *Miféle szülések okozák ezeket a' történeteket?*

F. A' tökéletlen természeti szülések, vagy a' mellyek igen hosszúzan tartanak, és a' mellyeknek akadály tevődik.

495. *K. Szükséges é, hogy a' főnek tson-
tyai a' tökéletesen természeti szülésekben is ösz-
ve tolodgyanak?*

F. Nem szükséges; mert a' tökéletesen ter-
mészeti szülésekben a' fő kereken szokott e' világ-
ra jönni.

496. *K. A' koponyatsontok garádusonként va-
ló öszvetoluddásából, lehet é a' nehéz szülendősé-
geket gyanítani?*

F. Igen is hogy lehet; és mentül hegyeseb-
ben jön, annál késedelmesebb fog lenni a' szülés.

497. *K. Mennyi idő alatt kell a' tökéletesen
természeti szülésnek el végezödni?*

F. Egy, két, vagy legfölyebb hat óráknak
elfolyása alatt.

498. *K. Miképen folytatodik továbbd ebben az
idő pontban a' szülés?*

F. Úgy, hogy a' magzatnak feje mindég
tovább és tovább a' medencze közép üregébül le
szála' medenczének kimenetelő üregébe.

499. *K. Találkozik e' itten néha valami aka-
dály?*

F. Igen is találkozik; tudniillik: ha a' meden-
cze természet rendintül vagyon formálva.

500. *K. Ha a' magzat feje a' medenczének
ezen tájára jön, mitsodás változást szenved?*

F. Azt, hogy a' magzatnak feje, a' szülő fáj-
dalmak által, jobban és jobban előre nyomúl,
eleintén ugyan lassú, de azután serény lépések-
kel az egészenvaló körösztülménésre hajul.

501. K. *Hogyan lehet ezen változást ki tanulni?*

F. Úgy, hogy ebben az állapotban, ha az új vizsgálással a nádraszáját megtapintya a bába, azt veszi észre, hogy az végképen meglápuła 's eltűnt, és hogy a nádraszáj helyet egy nagy nyiladékra talál, a' melly nyálkás és véres nedveséggel vegyest mutatya ki magát. A' magzatnak vízhójaga is ebben az utolsó idő pontban mindég nagyebodni kezd, és állandóan, a' mellett, hogy egy kevés ideig kiállanak a' szülőfájdalmak, feszülve marad.

502. K. *Mi következik azután?*

F. Egy nagy szülőfájdalom után a' magzatvíz búrognak, vagy is hójagnak felpattanása. Ennek a' víznek a' bő mértékétől azután lehet meg tudni, ha vallyon többet kevesebbet egyenes állása lehet e' a' magzatfőnek, és hogy a' szülés tökéletesen, vagy tökéletlen természetes fog e' lenni.

503. K. *A' magzatvíz mennyiségének ki folyásával, hogyan lehet meg különböztetni a' tökéletesen, vagy tökéletlen természetes szülésdőséget?*

F. Úgy, hogy ha a' magzatnak a' feje természetesen jól vagyon helyheztetve, tehát akkor az egész magzatvíz egyszerre el nem mehet; mert a' fő az egész nádraszáját be fogja, ha pedig a' magzatnak a' feje félre áll; tehát akkor rés léven a' nádra száj mellett, a' magzat víz egészen ki folyhat.

504. K. *A' vajodás az az szülés közben, melyek az utolsó fájdalmak?*

F. A borzasztó vagy is átkulható fájdalmak. (*)

505. *K. Mitsoda történeteket lehet észre venni az afféle fájdalmakban?*

F. Azt, hogy ekkor a' szülő fájdalmak sürű-
ebben, és tartóssabban jönnek egymásra, mellye-
ket a' tagoknak reszketegése, és érezhetőbb fájdalom szokta követni.

506. *K. Hát tovább mitsodás különös történetek adgyák még magokat elé az afféle fájdalmakban?*

F. Ezek; tudniillik: ollyankor az életér, a' kézben hidegleléses mozgást mutat, az életérnek verése kemény, és tellyes, a' szemek tündökle-
nek, a' pofák, az ajakak, és az egész ábrázat meg tűzesedik, az izzadság az egész testet el borította, a' tagok, de leg főképen a' térdek reszketnek, a' vajodó borzadozik hideg nélkül, némellyek emé-
lyegnek, sőt okádnak is; mások a' fogokat is ki-
nokban tsikorgatják, és még mások ájuldozások-
ha, és nyavallya törésbe is esnek, másokban az ábrázatnak vonásai úgy meg rutulnak, hogy még a' környülállók is majd kétségbe esnek, a' szózat sivalkodó; néha, kivált az elsőbbszer szü-
lőknél, a' fájdalom olyan nagy mértékben vagyon, hogy majd kétségbe esik a' vajodó, és mind addig még a' legfelsőbb borzasztó, és már szenved-
hetetlen garádusik fel nem megyen a' fájdalom, azután a' szemérem ajaknak kötője az alatt el sza-

---

(*) Dolores conquassantes, signa finientis par-
tus. Die erschütternden, durchschneidende Wehen.

kad, és úgy előre, és ki felé, a' vérnek, és a' magzatviznek folyása között, a' természetnek önnön munkájából; következik a' magzat az egész testével együtt.

507. K. *Mindenkor meg szoktak jelenni ezen félelmes történetek?*

F. Epen nem; mert vagynak és találtnak olytán aszszonyiszemélyek, a' mellyek úgy szólván minden érzékenység nélkül szülnek.

508. K. *Már ha a' szülés közben olytán kelemetlen történetek adgyák magokat elé, mint az okádás, nyavalya törés 's a' t. mit kell akkor mivelni?*

F. Ha a' hányás olyan mértékben vagyon, hogy tartani lehetne a' szülőerőknek elfogyását; a'vagy talán a' következhető görtsőknek rossz következésétül; ekkor 10—20 tsepp hódtettem tincturát, a'vagy egy két tseppel többet kevesebbet, egyszer is mászsor is, két, három kalan, de zsíratlan, marha hús lévben, langyosan kellené itatni a' szülőaszszonnyal, és ha a' hányás még is erőszakoskodná, azontúl lehetne még egy két marok só t is melegen két ruha között, a' szülőaszszonynak gyomorára tenni. Ha pedig a' nyavalya törés bolgatná a' szülőaszszonyt, akkor a' körülálláshoz képest, vagy eret kell nyitni az olytán személyen, ha a' vérnek bőségétül vagyon azon nyavalya törés, vagy azon fellyebb említett tincturából kellene adogálni a' betegnek; ha a' nagy érzékenységtül viseltetvén, törné a' nyavalya egy valami személyt. És minthogy

ezek már olyatén esetek, hogy nem tanácsos, ha a' bába a' maga esze után jár, szükséges készen meghívni az orvost, vagy bábáskodó Seb-orvost, hogy ő tőlök lehessen meg érteni, mit kellessék ezekben az állapotokban művelni. Az elajulásokban, szálmiaiak spiritusnak szagoltatásával, a' vagy etzetes ruhának az órra alá való tartásával, és ha nagyon fájdalmat enyhítő értzes tseppeknek, a' vagy hód tetem tincturának, egy-néhány tseppeknek tűzorra való tseppentetésével, és a' szájban való elolvasztásával, lehet segíteni az olyatén aszszonyemberen. Sőt a' hód tetem tincturát, a' fellyebb említett mód szerint, marhahús lévben is haszonnal lehet adni. A' kétségben való esetekben bízattani kell minden módon a' szülőaszszonyt.

509. K. *Minémű részeknek az ő erejével meggyen véghez a' szülés?*

F. A' nádrának, a' has inashúsoknak, a' lehelő eszközöknek, és az ágyékhártyának az ő nyomásokkal.

510. K. *Mi következik a' gyermeknek meg szülése után?*

F. Az, hogy attúl a' szempillantattúl fogva, (*) majd egy fertály óráig, néha több kevesebb ideig, a' szülőaszszonyban minden előre ment fájdalomnak megszűnnék, a' szülőaszszony eltsendesedik, és az ábrázatyából nagy örömet lehet ki nézni. Ekkor a' has is megkissebedik, a' nádra pe-

---

(*) Signa partus finiti.

dig tsekély vér folyások között, golyóhis formára viszsza, és össze húzza magát úgy, hogy a szeméremhegye felett meg is tapintható.

511. K. *Sókaig tart e' ezen kellemetes állapota azon aszszonyemberben?*

F. Néha nagyon kevés ideig; mert egy fertály, vagy több kevesebb időnek elfolyásával új fájdalmak fogják elő a' már megszült aszszonyembert.

512. K. *Miképen neveztetnek azok az új fájdalmak?*

F. A' szülés után való fájdalmaknak, másképen utó fájdalmaknak (*).

513. K. *Mit kell az utó fájdalmak által érteni?*

F. Azt a' természeti munkát, melly által a' nádra magát össze húzza, és az előbbeni állapotban helyhez teszi,

514. K. *Tehát a' szülőfájdalmak az utó fájdalmaktól különböztetnek?*

F. Igen is; mert a' szülő fájdalmakban a' nádrának az ő erején kívül, még a' hasinashúsoknak, lehelő eszközöknek, és az ágyék hártyának is kell munkálodni; de az utó fájdalmakban tsupán csak a' nádra maga, és ne talántán a' nádra száj is munkálkodnak.

515. K. *Hát a' tökéletesen, és tökéletlen természetes szülés között vagyon e' különbség?*

F. Igen is vagyon; mert a' tökéletlen természetes szülésben a' magzatfőnek nintsen meg

---

(*) Signa partus secundinarum. Nachwehen.

az igazi állása, a' mint lenni kellene; emebben pedig meg vagyon.

516. K. *Tehát mi jussan számlályuk a' tökéletlen szülessoket a' természetes szülessok között?*

F. Azon, hogy valamint a' tökéletesen természeti szülessokban a' magzat fövel jön e' világra, szinte olyan módon jön e' világra a' tökéletlen szülessokban; tsak azzal a' külömbséggel, hogy a' medenczének az üregéihez képest, nintsen meg az igazi állása a' magzat fönek; hanem hogy résút vagyon helyheztetve.

517. K. *Miben áll még is a' kettő között való külömbség?*

F. Abban, hogy a' tökéletesen természeti szülessben, a' szüless minden segítség nélkül önként a' természet elvégezheti; de emebben, noha eszközök nélkül, szükséges még is a' mesterséges segítség.

518. K. *Tehát a' tökéletlen természetes szülessokban egyátallyában szükséges a' segedelem?*

F. Igen is; mert a' nélkül a' szülő erőből könnyen kifogyhatna a' vajodóaszszony, és így mind magát, mind magzattyát a' veszedelemnek ki tehetné.

519. K. *Tudván mind ezeket előre a' bába aszszony, tudniillik; hogy a' tökéletesen természetes szülessben micsodás történetek szokták magokat elő adni, tudni kívánnám; hogy a' szüless előtt miképen kell a' szülőaszszonyt el készíteni?*

F. Ugy, hogy ha eljövöndenek a' szülő órák, tehát akkor a' szülessaszszony igen könnyen legyen felöltözködve. A' lábaj ha dagadtak, vagy

másképen dagadt erűek, azok térdik a' szűlésnek végéik bepolyáztassanak. Ha ér vágás, a'vagy lágyító klistér szükséges, akkor vitetesen véghez mind a' kettő, a' még a' szűlőszékbe nem ül a' szűlőaszszony,

520. K. *Mikor és hová kell a' szűlés alkalmatosságával helyheztetni a' szűlőaszszont beszélyed elő ezt is?*

F. Midőn a' szűlőaszszony benne vagyon a' szűlő óráiban, ekkor a' bába, a' szűlőszéket helyheztesse a' szobának tágosabb helyére, a' beteget hadgya fel 'a alá járni tetszése szerént olyan formán, hogy ha a' fájdalmak ötet valahol megszoríttják, akkor tartván egy valaki a' térdeket, álljon meg azon a' helyen, dűljen a' legközelébb való falhoz, a'vagy akár miféle támadékhoz, addig, még azok el nem mulnak. Midőn pedig már a' fájdalmak annyira vagynak, hogy majd egyik a' másikat éri, a' magzatvízhórag is fel pattan, és a' magzatnak a' feje a' medencze üregébe bé ereszkedik 's be ékeltetik, és a' bába is az újjainak két izeivel a' magzat fejét el éri 's tapinthattya; ekkor a' szűlőszemély ültetesen a' szűlőszékbe, és többé, vagy tsak igen ritkán, a' szűlének végéig fel ne hotsátasson. Ekkor lészen helye a' biztatásnak is, tudniillik: ha a' fájdalmak szoríttják, hogy a' szűlőaszszony el ne hadgya magát; és hogy ő is adgyon erőt a' kimenőben lévő magzatnak. Azok az aszszonyemberék pedig, a' kik előesésekkel, hirtelen való szűlésekkel, vér folyásokkal, ájulásokkal, nyavalya törésekkel terheltetve vagynak az ágyba szűlyenek.

521. K. *Mi következik az utó fájdalmakra?*

F. A' nádra pogátsa az az a' nádrának a' más-
sa, melly is meg lévén a' szülőasszony ezeknek
utánna már Gyermekek ágyas asszonyoknak mondat-
tatik.

522. K. *Ha a' nádrapogátsa nehezen jönné
kifelé, szabad e' a' rajta lévő köldök zsinornál
segíteni?*

F. Igen is, de nagyon gyengén.

523. K. *A' nádra pogátsának el menésével mi
szokott néha történni a' szülőasszonyokon?*

F. A' sok vérnek elvesztésével el szoktak
ájulni.

524. K. *Mit kell olyankor mivelni a' bábas-
kodóasszonynak, illetően személyekkel, ha tud-
niillik el ájulnak?*

F. Azt lehet mivelni, a' mit a' szülésnek
az ideje alatt történt ájulásban kell mivelni.

II.) *A' tökéletlen természeti szülésekről.*

525. K. *Mit kell a' tökéletlen természeti
szülés által érteni?*

F. Azt a' szülést, a' melly végezetével
ugyan természetes, hanem folyamatyában a'
természet törvényeitől többet kevesebbet eltávo-
zik.

526. K. *Mitől származhatnak az olyatón tö-
kéletlen természeti szülések?*

F. Attól, ha a' medenczének, a' lágyszülő
részeknek, vagy a' magzatnak vagy a' tökéletlen
alkotása,

527. K. *Még is továbbba: másféle hibáktúl nem származhatna tökéletlen természeti szülés?*

F. Igen is, másféle hibáktúl is származhat még tökéletlen természeti szülés.

528. K. *Minémü hibák lehetnének még azok?*

F. A' szülőfájdalmak, az egyéb szülőrészek, és maga a' szülőaszszony körül történhető hibák.

529. K. *Mellyik tökéletlensége a' természetnek a' tárgyakban okoz leg nagyobb akadált a' szülés alkalmatosságával?*

F. Ha a' két vagy mind a' három elsőbbszer előszámlált hibája 's tökéletlensége a' természetnek, tudniillik: a' méhenczének, a' lágyszülő részeknek, és a' magzatnak, egy szülendőaszszony emberben össze találkoznak.

530. K. *Ezek közül a' három tökéletlenségek közül, melyik után következhet még is könnyebb szülés?*

F. Azután, a' hol tsupán a' magzatban találkozik a' hiba vagy tökéletlenség.

531. K. *Hát az utóbi előszámlált hibák tesznek a' gátlást a' szülésben?*

F. Igen is tesznek, hanem legkönnyebben orvosolhatók.

HATODIK SZAKASZ.

A' medencze hibáival előforduló szülések körül.

532. K. *Hányféle hibák által lehet tökéletlen természeti szülés a' medencze hibái által?*

F. Kétféle hibák által, úgymint: 1.) Ha a' medencze igen keskeny. 2.) Ha a' medencze igen tágos.

a.) A' medenczének keskenységében.

533. K. *Ha a' medencze igen keskeny vagy rossz formájú, miképen teheti tökéletlenné a' szülést?*

F. Úgy, hogy olyankor a' magzatnak feje, vagy egyéb tagja, a' medencze bemenetelében és kimenetelében meg akadhat, és így a' szülés vagy nagyon nehezen, és lassan, vagy épen véghez nem mehet.

534. K. *Hogyan lehet megtudni azt, hogy a' medencze igen keskeny vagy rossz formájú?*

F. A' terhesszemély, vagy szülőasszonynak kézi megvizsgálása által.

535. K. Mit tapasztalhat olyankor a' bábáskodó mind a' két esetben?

F. Ha a' medencze igen keskeny azt tapasztalhattya, hogy olyankor vagy a' medenczének bemenetelében, a' fartsontnak előhegye, és a' két szeméremtsontoknak felső hajlása, vagy pedig a' medenczének kimenetelében, a' farktsont, és a' két szeméremtsontoknak alsó hajlása, a' két ülőtsontokkal együtt nagyon bé, az általmérő felé hajlanak. Ha pedig a' medencze rossz formájú, akkor a' medenczének egyik vagy másik tsontyában, a' bé, vagy kimenetelben holmi felemelkedéseket, (*) az általmérő felé való behajlásokat lehet észre venni.

536. K. Mint lehet segíteni az olyatén esetekben?

F. Úgy, hogy mind a' keskeny, mind a' rossz formájú medenczében a' magzatnak fejét, az általmérőnek közepére kell igazítani. Ha pedig a' magzat holtan volna a' szülőasszony embernél, akkor emelőeszközzel, (**) vagy bábafogával kell segíteni a' magzat kijövetelén. Ha így nem lehet boldogúlni, akkor által kellene furni a' magzatnak fejét, és részenként elszedni a' szülőasszony embertől. Az új bábáskodómesterek, ez illetén esetekben, a' szeméremtsontok közt lévő széles portzogót vágják szét; hanem ez a' módgya a' bábáskodásnak, azon kívül hogy veszedelmes, kiváltképen a' holt magzatban, haszontalan is.

(*) Tuberositates. (**) Vecte.

537. K. *Vagy-e még valami eset, a melyben a medenczének kimenetelében, a medenczét keskenyíti?*

F. Igen is nagyon.

538. K. *Mellyik eset lehet az?*

F. A fartsiknak mozdíthatatlansága.

539. K. *Mikor eshet meg az, hogy a fartsik mozdíthatatlanná legyen?*

F. Akkor, mikor a kereszttsontal tsont módgyára összeveőrn.

540. K. *Hát olyatén esetben hogyan lehet segíteni, hogy a magzat hováhamarabb meg szabadúljon a nádrátúl?*

F. Úgy, hogy a bábáskodó a mutató és középujjával érje el a fartsiknak hegyét, és azt valamennyire hátra nyomván a magzatnak fejét ki-lefelé igazítsa. Ha így meg nem eshet a segítség, fogóval kell eszközölni a magzatnak világra való fövetelét.

541. K. *Ollyankor a bábáskodófogóval eshet-e valami szerentsétlenség, és miféle?*

F. Igen is eshet; tudniillik a fartsik ketté törhet.

542. K. *Ha még esik a szerentsétlenség, miképen kell a bajt azután megorvosolni?*

F. A chirurgiának regulái szerint.

β.) A medenczének tágoságában.

543. K. *Ha a medence rendin túl tágas, miféle szülıést okozhat a szülıőasszonyemberben?*

F.

F. Késedelmes, kinos, és néha veszedelmes szülést.

544. K. *Miképen okozhat a' tágas medencze késedelmes, és kinos szülést?*

F. Úgy, hogy, tudniillik mîdôn a' nádra megakarna szabadúlni terhétûl, tehát nem lévén semmi tartalékja a' nádranyakának, és szájának, úgy meg nyúl mind a' nyaka, mind a' szája a' nádrának, kiváltképen az erôssebb alkotásunak, hogy a' nádrának a' szája inkább bezáródik, hogy sem kitágúlyon. Sôtt néha a' nádrának nyaka annyira meghosszszabodik, hogy a' szemérembûl is kitódúl.

545. K. *Miképen okozhat a' tágos medencze továbbá gyors, és veszedelmes szülést?*

F. Úgy, hogy a' nádrának nyaka, vagy szája, ha gyengébb alkotású elszakadhat, és a' magzat váratlan is kieshet a' medenczébûl.

546. K. *Miféle kárt okozhat az illetén gyors szülés mind az aszszonyemberben, mind a' magzatban?*

F. Az Aszszonyemberben azt a' kárt okozhatja, hogy olyankor, azonkívûl, hogy a' közép. hús ketté szakadhat, ha a' nádrapogátsa hirtelen, és mintegy erôszakosan elváll a' nádrátûl, veszedelmes vérfolyás következhet, melly azután halállal végzôdhet el. Sôtt ha a' nádrapogátsa a' nádrához nagyon erôsen hozzá ragadt, könnyen megtörténhet az is, hogy a' nádra kifordulást (*)

(*) Inversio uteri.

szenvedgyen. A' mi pedig a' magzatot illeti; azonkivül, hogy különkülönféleképen megsértheti magát, könnyen megtörténhet az is, hogy a' köldökszinor ketté, vagy épen a' köldöknek fenekéből kiszakadgyon.

547. K. *Hogyan lehet meg tudni, hogy a' medence rendin túl tágos?*

F. A' terhes személynek vagy szülőaszszony-nak bábáskodó megvizsgálása által.

548. K. *Miképen kelletik az olytán tágas medenczének jelenlétében elejét venni a' következő szerentsétlenségeknek?*

F. Azzal, hogy az olyan szülőaszszony az ágyban szülyen, es midőn a' szülőfájdalmak munkálkodnak, a' fájdalmakat csak gyengén dolgozza ki. Továbbá: hogy olyankor a' hártvás hójagot időnek előtte tsipje fel a' bábáskodó; azután az őt újját öszve téven, legalább a' fájdalmak alatt tartsa a' nádrának szája előtt, és úgy hátrálly a' hirtelen, és időnek előtte való szülést. A' közép-húsnak elszakadását is úgy lehet meggátolni, ha a' bábáskodó ruhát tekervén a' kezére, azt szüntelen az ellenkező erőszaknak felfelé tartsa.

HETEDIK SZAKASZ.

A' szülőrészek hibáival eléforduló szülésekrül.

a.) A' külső lágyszülőrészek hibáival.

549. K. Minémü tökéletlenségek, és hibák adhatták magokat elé a' külső lágyszülőrészekben?

F. Imezek, úgymint: 1.) Ha a' két nagy és két kis ajakak vízes daganatba esnek. 2.) Ha ugyan azon ajakak véres daganatba (*) vagynak. 3.) Ha a' két nagy, és két kis ajakak meggyulladnak. 4.) Ha azon részek megfeszült alkotásuak, mint p. o. az idősebb személyeknél, az első szülés alkalmatosságával szokott megtörténni.

550. K. Mint kell az illetén esetekben akár a' szülés előtt, akár a' szülés után segíteni?

F. Úgy, hogy az első esetben borbúl, és eloszlató füvekbül, (**) vagy fejer vízbül, (***) kötéseket (****) kell készíteni, és a' daganatra lágymelegen szünetlenül rakosgatatni. Ha mind

(*) Echimosis. (**) Species-resolventes. (***) Aqua vegeto.-Mineralis. (****) fomenta.

ezek nem használnának, a' dagatt részeket meg kell köppölnözní. Mások szerint vesikátort kellené tenni ollyatén dagatt részekre ; hanem ez a' módgya a' gyógyításnak, azonkívíl, hogy kése-delmes, fájdalmas is nagyon. A' másodík esetben színte úgy kell bánní, mínt az elsőben, tsak hogy még azontúl eret is lehet nyítní, a' szűkség szerént, a' lában. Ha mínd ezek sűkeretlenek, ísmét úgy, mínt az első esetben, meg kell köppölnözní a' véres daganatot. A' harmadík esetben, a' gyűlladásnak az ő mértékéhez képest eret kell nyítní, és belűlrűl hívesítő szereket rendelní; külsőképen pedig lágyasztó, és nyálas kötéseket javasolní. (*) Sött ollyankor is gyakorta, a' gyűllat részeket meg lehet köppölnözní. A' negyedík esetben, a' kőrnűlálláshoz képest, a' terheségnek az ídején, egyszer vagy kétszer a' kézeret is meg kell nyítní, hogy azon feszűlt részek meglágyítassának, az érvágás után pedig, gyakran való lágyító, és langyos, a' szemérem testíg erő ferdőkkel kell éltetni az ollyatén személyt. Mínd ezek felett olajos, és nyálas szerekbűl készűlt hígságokat is, a' nádrahűvelybe, lágyímelegen, haszonnal lehet befetskendeztetní.

β.) A' belső lágyiszűlő részek híbáíval.

551. K. *A' belső lágy szűlőrészekben, míféle tőkélletlenségek és híbák gátolhattýák, vagy nehezítetik meg a' szűlést folytában?*

(*) Fomenta emollientia.

F. Ezek: 1.) A' nádrahüvelynek keskenysége. 2.) A' nádrahüvelynek öszvenövése. 3.) A' nádrahüvelynek gyulladás által való feldagadása. 4.) A' nádrahüvelynek húskinövése. 5.) A' nádrahüvelynek előesése. 6.) A' nádrahüvelynek megszakadása. 7.) A' nádrahüvelynek megfekélyesedése. 8.) A' nádrahüvelynek igen száraz alkotása. 9.) A' nádrahüvely szájának görtssel való öszvehuzása.

552. K. És ezen hibák valóban meggátolhatták, és megnehezíthetik a' szülést?

F. Igen is hogy meggátolhatták; sőt gyakorta másféle bajt, és veszedelmet is okozhatnak.

* * *

553. K. A' nádrahüvelynek keskenysége mit okozhat a' szülésnek az idején?

F. A' nádrahüvelynek nagyobb kisebb keskenységéhez képest, később, vagy épen megakadályoztatott szülést okozhat.

554. K. Hogyan lehet segíteni az ollyatén állapoton?

F. Úgy, mint a' megfeszült alkotású ajakaknak hibáiban. (550). Mások elkészített spongiát dugnak a' terheségnek idején a' nádrának hüvelyében, hogy így lassan lassan a' szülésnek az idejig megtágulyon a' nádrahüvely.

* * *

555. K. Mitől nőhet öszve a' nádra hüvelly?

F. Az előrement nádrahüvelynek gyulladásától, vagy másféle okokból.

556. K. Mit okozhatna ollyatén eset a' szülés alkalmatoságával?

F. A' szülést lehetetlenné tehetné.

557. K. Miképen lehet tehát segíteni ilyas állapotokban?

F. Úgy, hogy ha a' nádrahüvelynek öszvenővése a' terheségnek idején észre vetetődik, akkor úgy kell velle bánni, mint az ajakaknak gyulladásában. Ha pedig másféle okokból származna a' nádrahüvelynek öszvenővése, akkor az okhoz képest kellene a' kellő segédelmet elintézni. A' szülésnek az idején pedig, hogy a' magzatnak a' feje keresztül mehessen, nints más orvosság, hanem hogy tsöves horbélyi eszközzel (*) metzés által megtágítasson a' nádrahüvely.

* * *

558. K. Mi okozhattya a' nádrahüvelnek gyulladását, és feldagadását?

F. A' gyúllasztó okokon kívül, valami tsipős, és frantzós nedvesség is okozhattya a' nádrahüvelynek meggyúlladását, és feldagadását.

559. Miképen kell segíteni ilyankor a' bábdárkodó seborvosnak?

F. Úgy, hogy ha a' terhes személy terheségének az idején panaszolkodik az illetén hibáról, tehát ilyankor a' gyulladásnak az ő mértékéhezképest, a' láb eret vágja meg a' seborvos, azután hivesítő szereket rendelyen. Különben az okoknak az ő minémüségéhezképest kell a' gyógyítást elintézni, és az ajakaknak gyulladásában

---

(*) Stylus sulcatus.

előadott segedelemhez folyamodni. (550.) Ha pedig a' szülésnek az ideje allat tapasztalódna ezen nádrahüvelynek a' gyúlladása, akkor szinte ugy kellene bánni, mint a' nádrahüvelynek öszvenövésében; (557) hanem ilyenkor a' nádra, vagy nádrahüvel visgállásátúl őrizkedni kell a' bábáskodónak, nehogy nagyobb gyúlladásra vagy más bajra szolgáltatasson alkalmatosságot.

* * *

560. *K. Mit kell a' nádrahüvelynek húskinövésre (*) által őrtetni?*

F. Ollyan húsos daganatot, a' melly a' húshoz hasonló alkotású materiából áll.

561. *K. Miképen osztatik fel ezen húskinövés?*

F. Függő és ülő húskinövésre.

562. *K. Hogyan különböztetnek ezen kétféle húskinövéseket?*

F. Úgy, hogy a' függő húskinövés ollyan mint egy körtvély vékony gyökerő; az ülő húskinövés pedig széles gyökérrel nő ki a' nádrahüvelből.

563. *K. Mit okozhat ezen hiba a' szülésben?*

F. Azt, hogy a' húskinövésnek az ő minőségéhez és nagyságához képest, a' szülésnek az idejét meg hosszszabithatya, és meg gátolhatya.

564. *K. Mi annak az orvossága?*

F. Az, hogy a' terhességnek az ideje alatt, a' chirurgiának regulái szerint kötéssel, vagy elétetéssel vétessen ki a' helyéből. A' szülésnek az idején pedig, ha a' félre való nyomás által, a'

(*) Sarcoma.

magzat el nem szülhetne, akkor, ha függő, meg kell kötni, és szokás szerint el vágni.

* * *

565. *K. Mit kell a' nádrahüvelynek előesése (*) által érteni?*

F. Azt, midőn a' nádrahüvelynek belsőhátyája az aszszonyember szeméremtestéből ki esik, és kitsügg.

566. *K. Mit okozhat ez az állapot a' szülés alkalmatosságával?*

F. A' magzatnak meg szülését késleltetheti, vagy a' magzatnak feje a' nádrahüvelyt úgy öszve rontsolhattya, hogy az a' szülés után veszedelmes gyúlladásba eshet.

567. *K. Hogyan kell megorvosolni ezen hibát?*

F. Úgy, hogy a' terhességnek idején az előesett részt a' nádrahüvelybe vissza kell tenni, és azután nádratsapal (**) a' helyén megtartani; azonban az ellágyúlt részeket erősítő szerekekkel meg kell erősíteni. A' szülésnek az idején pedig, ha olyatén hiba elő adgya magát, akkor a' szülést az ágyban kell elvégeztetni, és a' szülés közben az újjakkal vissza tenni az előesett részt, s addig visszatartani, még a' magzat által nem megyen az olyan előesett részen,

* * *

568. *K. Mi értetődik a' nádrahüvelynek elszakadása (***) által, és mit okozhat a' szülés közben?*

(*) Prolapsus vaginae, (**) Pessarium.

(***) Hernia vaginae.

F. Az a' nádrahüvelynek a' hibája, midőn valami belső tag P. O. a' vég hurka, vizelőhojag, a' nádrahüvelynek meggyengült oldalait benyomja, és így a' nádrahüvelében valami visszazavítható daganatot tsinál. Azt okozhattya, a' mit a' nádrahüvelynek előesése okozni szokott. (566.)

569. *K. Mi az orvossága ennek a' hibának?*

F. A' terhességnek az ideje alatt az, a' mi az előesett nádrahüvelyben; (567) hanem a' szülés alatt azonkívül, hogy a' szülést az ágyban kell elvégeztetni, a' széket is, és a' vizelletet, az elszakadásnak okához képest, hová hamarabb klistérozással vagy Catheterrel meg kell indítani, és azután úgy bánni, mint a' nádrahüvelynek előesésében.

* * *

570. *K. Miképen lehet meg ösmérni, hogy a' nádrahüvely fekélyes.*

F. Látással, vagy tapintással, vagy a' genyetségnek kifolyása által.

571. *K. Mitől támadhatnak vallyon ezen fekélyek?*

F. Legfőképen a' tsipös, és frantzós nedveségetől.

572. *K. Okozhatnak e' valami kárt akár a' szülő aszszonyemberben, akár a' magzatban, és minémű kárt okoznak?*

F. Igen is okozhatnak mind' a' két részről; és pedig a' szülőaszszonyban azt, hogy minekutánna a' magzat erőszakkal keresztül jön a' ná-

drahüvelyen, veszedelmes, és fájdalmas gyúlladással lehet az egész nádrahüvely, a' magzatban pedig az a' kár történhet meg, hogy azon tsipős ragadványt, a' nádrahüvelyen keresztül való menésében, könnyen elnyerheti a' magzat is.

573. *K. Hogyan lehetne mégis eltávolztatni ezen rosszat mind a' kétféltől?*

F. Úgy, hogy a' szülésnek az idején igen gyakorta olajos, és nyálkás szerekkel ki kellene fetszkendeztetni a' nádrahüvelyt,

* * *

574. *K. Hogyan lehetne meg ősmérni, hogy a' nádrahüvely igen száraz (*) alkotású?*

F. A' bábáskodó megvizsgálás által; azonkívül, ha semmi gyulladás a' nádrahüvelyben nem tapasztaltatik.

575. *K. Mit okozhat illetően állapot a' szülés alkalmatosságával?*

F. A' szülést hátráltathattya; mert a' nádrahüvelynek sikos volta, nagyon szükséges a' rendszeres szülésnek munkáihoz.

576. *K. Mint lehetne ezen a' hibán segíteni?*

F. A' zsíros és olajos kenetek által, vagy nyálkás gyakori befetszkendezésekkel, és a' meleg párolások által.

* * *

577. *K. Mint lehet meg tudni, hogy a' nádrahüvelynek a' szája a' görtstől (**) össze húztatatik?*

(*) Siccitas vaginae. (**) Spasmus orificii vaginae.

F. A' bábáskodó megvizsgálás által.

578. K. *Mit tapasztal olyankor a' bábáskodó?*

F. Azt, hogy a' nádrahüvelynek, és a' vég hurkának a' szája erőszakosan összevonzódik.

579. K. *Mi az orvossága az illyes esetnek?*

F. Az, hogy olyankor a' szülőasszonynak egy kis pihenést kell engedni, és közben a' középhústól fogva egészen a' szemérem hegyig pépes, és lágyasztó meleg borborításokat gyakran felrakosgatni. Belülről pedig fél verdung széksüves langyos herbatélt, 6—10 tsepp fájdalmat enyhítősepekkel, kell felszerpegtetni olyatén személyel. Azonban a' nádrának megvizsgálásátul is őrizkedni kell. Ha mind ezek haszontalanok, akkor a' nádrahüvelynek száját fel kell vágni.

* * *

580. K. *Miféle hibái lehetnek a' nádrának?*

F. A' nádrának ezen hibái lehetnek, úgy-mint: 1.) A' nádraszáj összevonzóhet. 2.) A' nádraszáj meggyúlladhat. 3.) A' nádraszáj előeshet. 4.) A' nádraszáj görtsösen összevonzódhat. 5.) A' nádra félre álhat. 6.) A' nádra megszakadhat. 7.) A' nádra előeshet. 8.) A' nádra kifordúlhat. 9.) A' nádra elszakadhat. 10.) A' nádra meggyúlladhat. 11.) A' nádra megfenesedhet. 12.) A' nádra érzékenysége megfogyhat. 13.) A' nádra vérfolyást szenvedhet.

* * *

581. K. *Mikor történhetik meg a' terhességben, hogy a' nádrának a' szája össze nyójjon?*

F. Akkor, ha a' fogantatás után, a' nádrának a' szája gyulladást szenvedet, vagy megfekélyesedett.

582. K. Hogyan lehet megtudni, hogy a' nádrának a' szája össze nőtt legyen?

F. A' bábáskodó megvizsgálás által.

583. K. Mit tapasztal ekkor a' bábáskodó a' nádrának a' száján?

F. Azt, hogy a' legnagyobb szülőfájdalmak között, a' nádrának a' szája semmiképen nem nyílik, sőt nyílást se érez; hanem a' helyet seb-helyet, és vart veszen észre.

584. K. Hogyan lehetne segíteni ezen a' bajon?

F. Úgy, hogy olyankor a' bábáskodó Seborvos elrejtet hegyes borbély eszközzel (*) a' szülőfájdalmak alatt, vágja keresztül a' seb vagy varnak a' helyét; és ha ezután hamar nem következik a' magzatnak megszülése, fordítással kell segíteni a' magzaton.

585. K. Hát ha a' nádrának a' szája nintsen össze növe, de nagyon kemény alkotású, akkor mit kell tivelni?

F. Ha a' baj a' terhességnek idején tudva legyen, akkor elosztató szereket kell rendelni; (**) ha pedig csak a' szülés közben tudódik meg a' hiba, akkor lágyasztó, langyos, és olajos fetskendezésekkel, párolásokkal kell forgolódni a' szülőaszszony körül.

(*) Culter occultus. (**) Solventia.

* * *

586. K. Mitől gyúlladhat meg a' nádrának szája?

F. Attól, a' mitől a' nádrahüvely.

587. K. Miképen lehet meg ösmérni ezen állapotydt a' nádrának?

F. A' bábáskodó megvizsgálás által.

588. K. Mit tapasztalhat ekkor a' bábáskodó a' vizsgálás közben?

F. Azt, hogy olyankor a' nádrának a' szája nagyon feldagadt, és hogy olyankor, midőn a' bábáskodó hozzája érteti az újját, nagy fájdalomról panaszolkodik a' szülőasszony.

589. K. miben áll a' segedelemnek mivolta ilyenkor?

F. Abban, hogy a' lában azonnal az eret meg kell nyitni, és hogy belsőképen, valamint más egyéb terhes gyulladásokban, hivesítő szereket (*) kell rendelni; külsőképen pedig lágyító, langyos szerekkel kell fetskendezni a' nádrának száját. Többnyire ha terhes a' gyulladás, úgy se állhattyá meg a' terhesasszony, hogy segítség után ne lásson a' szülésnek órái előtt, és azért a' szülésnek az idején ritkán láthatni illyetén esetet. Ha azonban a' szülésnek órái között találkozna olyas állapottya a' nádraszájnak, szinte azt kellene mivelni, a' mit a' szemérem részek körül történt gyulladásokban mivelni tanítottam.

(*) Antiphlogistica.

* * *

590. K. *Mithell a' nádraszájának előesése (*) által érteni?*

F. Azt, ha a' maga üregéből láthatóképen kimozdúl.

591. K. *Mikor szokott a' nádrának szája előesésbe jönni?*

F. Akkor, ha a' medencze igen tágos.

592. K. *Miféle kárt okozhat illetén hiba?*

F. Azt, a' mit a' medenczének a' tágóságában elé számláltunk.

593. K. *Hogyan lehetne elejét venni ezen hibának?*

F. Úgy, a' mint a' medencze tágoságáról való tanításban elé adtam.

* * *

594. K. *Mint lehet meg ősmérni, hogy a' nádrának szája görtsmódgyára összevonzódott?*

F. A' bábáskodó megvizsgállás által.

595. K. *Mit veszén észre olyankor a' bábáskodó, midőn a' nádra száját meg tapintya?*

F. Azt, hogy a' nádraszája, a' magzatnak nyaka körül összevonzorúl, és a' magzat nyakát fojtya.

596. K. *Mi kárt tehet illetén eset?*

F. A' szülést nem csak hátráltattya; hanem a' magzatot is megfojthattya.

597. K. *Mit kell ilyenkor mivelni a' bábáskodónak?*

(*) Prolapsus orificii uteri.

F. A' környülálláshoz, és az okokhoz kepest, vagy lágyasztó pépes, és langyos borításokat kell rakatni az illetén szülöaszsonynak a' szemérem hegye körül, vagy, ha a' vérnek bővsége okozza ezen görtsös öszvehuzodást, eret kell nyitni azonnal; vagy pedig, ha a' nagy érzékenységtől viseltetik, ááfrányos marhahús levest, vagy székfű virágból készült herbathélyt, fájdalmat enyhítő 6—10 tseppekkel kell itatni az ollyatén szülöaszsonnyal. Ezentúl a' magzatnak a' feje, és a' nádránakhüvelyé közzé lehet avatlan langyos zsirt, vagy olajat is fetskendeztetni.

* * *

598. K. *Mit kell a' nádrának félre való állása (*) által érteni?*

F. Azt a' rézsunton való állását a' nádrának, a' mellyben a' nádra, többet kevesebbet a' medencze általmérő lineának közepe pontyátúl el áll; és az egyik vagy a' másik részére a' medenczének jobban hajól. Szóval: midőn a' nádra nintsen a' medenczének a' közepén.

599. K. *Hogyan lehet a' nádrának félre való állását fel osztani?*

F. Tökélletes és tökéletlen való félre állásra. (**)

600. K. *Miksz tökéletlen a' nádrának az ő félre való állása?*

(*) Histerologia. (**) Histerologia perfecta, et imperfecta.

F. Akkor, ha nem a' nádra; hanem tsak a' nádrának szája (*) hajul el egy keveskét a' medenczének közép pontyátúl.

601. *K. Tehát mikor tökéletes a' nádrának félre való állása?*

F. Akkor, ha a' nádra annyira félre hajol a' medenczének közép pontyátúl, hogy a' medenczének bemenetelében az egyik vagy másik tsontot többet, kevesebbet el éri, és olyankor a' magzat is az egyik vagy a' másik tsonthoz szorúl.

602. *K. Hányféle lehet vallyon ezen tökéletes félre való állása a' nádrának?*

F. Négyféle, tudniillik: előre a' szemérem tsontok felé, hanem ez ritkaság, és tsak a' görbe hátú aszszonyemberekben szokott inégtörténni; hátra, a' kereszttsontnak előhegye felé, és ez leggyakrabban, de legfőképen a' már sokat szülőaszszonyokban, történhet meg; oldalfélt, ha az egyik vagy másik oldalfelé jobban hajol a' nádra.

603. *K. Mi oka lehet ezen nádra félre állásának?*

F. Az, 1.) Hogy néha a' nádrának a' pogátsája nem a' nádrának közép, hanem oldalvást való színéhez ragad. 2.) Hogy némelly aszszonyemberek mindég az egy oldalon való fekvést kedvellik, és így a' nádrát arra az oldalra szaktatják.

604. *Miképen lehet ezen hibát meg tudni?*

(*) Obliquitas orificii uteri.

F.

F. Úgy, hogy a' külső tekintetre a' has egy felül kihajól, a' másik felül pedig meglapul. Ha azontúl a' terhes, vagy szülőaszszony bábáskodó kézzel megvizsgáltatik; akkor azt lehet észre venni, hogy a' nádrának szája arra az ellenkező részre vagyon hajúlva, a' melly felé hajlik a' nádra. Úgy p. o. ha a' bal béltsonst felé hajúl a' nádra, akkor a' szája a' jobb béltsonst felé tapintható; ha pedig a' nádra a' jobb béltsonst felé hajúl, akkor a' nádraszáj a' bal béltsonst felé tapintható's a' t. esetekben is a' nádraszáj mindenkor ellenkező félre hajúlva tapasztaltatik.

605. K. *Hogyan kell segíteni illetén eseteken?*

F. Ekképen, tudniillik: a' terheségnek és a' szülésnek az idején a' szülőaszszonyt arra a' részre kell helyheztetni's fektetni, a' mellyen tapasztaltatik, hogy a' nádrának szája vagyon, és azon addig nyúgodgyon, még a' nádrának a' szája közép pontyára vissza nem tér. Ha illetén módon helyre nem jönne a' nádrának szája, tehát akkor a' nádrának a' fenekét kell próbálni helyre tenni. Ha így sem sül el a' munka, tehát a' két újjal a' nádraszáját fel kell keresni, és úgy kell a' helyrehuzást eszközölni. Ha pedig így sem lehet semmire menni, akkor a' magzatot, ha elegendő tágassága vagyon a' nádraszájnak, mingyárt meg kell fordítani, és úgy eszközölni a' magzatnak világra való jövetelit.

* * *

606. K. *Mit kell nádra meg szakadásnak (*) mondani?*

(*) Hysterocele vel hernia uteri.

F. Azt a' hibát a' nádrának, ha a' maga helyéből ki megyen, és az ágyék gyűrőn az az a' tejás likon (*) keresztül az ágyékba golyóbis módgyára le száll, és mint egy daganatot formál.

607. K. *Miféle szülést okozhat a' terhes asszonyemberekben?*

F. Igen nehéz, és veszedelmes szülést.

608. K. *Hogyan lehet meg orvosolni ezen állapotot?*

F. Ha a' bábáskodó Seborvos a' terhességnek az elején hivatattik, akkor mingyárt megpróbálhattya a' szakadásnak az az sérvésnek visszatételét; melly is ha tökéleteségre ment, kar kötéssel (**) kell a' visszaeshető szakadástól megmenteni a' nádrát. Ha pedig ilyen formán el nem érheti tzelját a' bábáskodó Seborvos; tehát a' sérvést gyógyításnak többi reguláihoz ragaszkodgyon. A' szülésnek az idején ha hivatattik a' bábáskodó Seborvos, akkor a' magzatot meg kell fordítani, és úgy eszközteni a' szülést. Némellyek az ágyék gyűrőnek keskenységeiben, a' nádrának, mások a' sérvésnek megmetzését (***) javallják.

* * *

609. K. *Mit kell nádra előesésnek (****) mondani?*

(*) Annulus ingvinalis. (**) Bacherium.

(***) Herniotomia. (****) Prolapsus uteri.

F. Azt a' hibát a' nádrának, ha a' nádra, vagy a' nádrahüvelybe, vagy pedig a' nádrahüvelyből ki esik, és letsügg.

610. *K.* Mi oka lehet ennek a' hibának?

F. A' nádrakötőknek ellágyulása, vagy a' medenczének felette való tágosága.

611. *K.* Miféle szülést okozhat a' megterhesedett aszszonyemberben?

F. Igen veszedelmes szülést.

612. *K.* Hogy kellene tehát segíteni ilyenén személyeken?

F. A' terhességnek az elején illetén aszszonyembert hanyat kellene fektetni, és az újjal a' kiesett részt benyomni; azután a' vissza tett nádrát nádratsappal a' helyén megtartani. Azonban az ellágyúlt részeket erősítő kötésekkel, erősítő párákkal, fetskendezésekkal, és hideg ferdőkkel kellene orvosolni; belsőképen china héjjal éltetni a' beteget. A' szülésnek az idején pedig úgy kellene bánni, mint a' nádrahüvelynek előesésében. (567).

* * *

613. *K.* Mi értetődik a' nádrának kifordulása (*) által?

F. Az a' hibája a' nádrának, midőn a' belső színe a' nádraszáján kiesik, és a' hüvelybe letsügg.

614. *K.* Mikor szokott megtörténni ez a' hiba a' nádrában?

(*) Inversio uteri.

9 *

F. Akkor, midőn a' szülőaszszonybúl a' nádrapogátsa mint egy erőszakosan kihúzzattatik.

615. *K. Hogyan kell ezen hibát megorvosolni?*

F. Úgy, hogy a' kifordúlt részt, de nem közepén, hanem a' szélén, lassan lassan a' nádrájában vissza kell nyomni; és azután a' helyre tett részt nádrakoszorúval (*) fenn tartani; végtére az ellágyult részeket külső és belső erősítő szerkekkel megerősíteni, a' beteget azontúl sokáig hanyat fektetni.

* * *

616. *K. Mit kell nádra elszakadásnak (**) mondani?*

F. Azon hibát a' nádrának kell nádra elszakadásának mondani, midőn a' szülés közben a' nádra ketté szakad.

617. *K. Mi féle okokból származhat ezen hiba a' nádrában?*

F. Ezekbül: 1.) Ha a' nádrának különösen gyenge alkotása vagyon. 2.) Ha a' nádra még a' terheség előtt, vagy alatta, sebes, fekélyes, tályogos, vagy pedig frantos volt. 3.) Ha külsőképen valami erő érte a' nádrát. 4.) Ha a' medencze igen keskeny, és a' szülőaszszony nagy erőt ad, az az, ha a' szülő fájdalmakat olyankor igen erősen kidolgozza. 5.) Ha a' magzatnak feje igen nagy, a'vagy ha a' magzatot a' farkas görts (***) bántya; mert olyankor a' lábaival könnyen a'

(*) Pessarium. (**) Ruptura uteri.

(***) Tetanus.

nádrát ketté szakaszthattya. 6.) Ha a' bábáskodó vigyázatlanságból a' kezét akkor, midőn a' magzat már a' nádraszáján, és a' medenczének kimenetelében vagyon, erőszakosan a' nádrában dugja.

618. K. *Hogyan lehet a' nádrának elszakadását meg ősmérni?*

F. Ugy, hogy olyankor előre egy álló helyen, igen kemény, és szünetlen fájdalom támad, melly után egy hirtelen való ropanást, és elpatanást lehet észre venni. Ez meglévén, a' kemény fájdalom hirtelen el áll, és a' magzat is, a' melly már a' medenczének az üregében tapítható volt, visszahúzódik, a' szülőaszszony elájul, és a' nagy vér folyás között meghalaványodik; a' kezeire és lábaira meghidegszik; utóljára, ha segítsége nintsen, az életérnek sebes verése, a' görtsők, és tsúklások között elvesz, 's meghall.

619. K. *Hát még honnan lehet továbbá meg ősmérni a' nádrának el szakadását?*

F. Onnan, hogy olyankor a' szülőaszszony valami különös has égetésről panaszkodik, és azt állíttya, mintha a' magzat, a' szívgyödör felé akarna felmenni; azon kívül: ha a' bábáskodó külsőképen megtapintya a' szívgyödörnek tájikat, a' magzatnak némelly részeit világosan észre veheti; ha pedig a' kezével bényúl a' nádrába, ekkor a' nádrát vagy minden magzat nélkül üresen, vagy pedig csak a' magzatnak némelly részét, a' nádrában lenni találja.

620. K. *Lehetne e ezen következhető hibát a nádrának előre gyanítani?*

F. Igen is lehetne.

621. K. *Hogyan?*

F. Úgy; 1.) Hogyha olytatén okok mennek előre a' szülésnek ideje előtt, a' mellyek való-sággal a' nádrának elszakadását okozhatták. 2.) Hogyha egy állóhelyen a' nádrának kemény, és szűnetlen fájdalom támad.

622. K. *Mit kell tehát olyankor mívelni a' bá-báskodónak, ha a' gyanú fontos, a' következhető nádrának elszakadásáról?*

F. Akkor hirtelen eret kell nyitni az olytatén szülésaszszonyon, a' fájdalomnak kidolgozásátul pedig egy általjában el kell tiltani, továbbba: azon legyen a' bá-báskodó seb-orvos, hogy hová ha-marébb a' magzatnak az ő fekvéséhez képest, vagy fordítással, vagy pedig bá-báskodó fogóval segítsen a' magzatnak ki jövetelén; melly is, ha szerentsésen véghez vitetődött, a' nádrapogátsá-nak el vétele után, a' szülésaszszony úgy orvosol-tasson, mint más féle veszedelmes gyúlladásban.

623. K. *Hát ha a' nádrának elszakadása már meg történt legyen, akkor hogyan kell segíteni mind a' szülésaszszonyon, mint pedig a' magzaton?*

F. Ekkor, abban a' szempillantatban, a' melly-ben tudniillik észre veszi a' bá-báskodó Seborvos, hogy az el szakadása a' nádrának már meg tör-tént legyen, a' kezével nyúljon a' nádrában, és a' magzatot ha utón éri, húzza vissza a' nádrába, és fordítással kifelé segítsen rajta, ez még lévén a' nádrapogátsátul szabadítsa meg a' nádrát. Azq-

tán ujjabban nyúljon a' nádrába, és ha a' nádrában, a' hasüregnek valami részei, p. o. a' beleg, bétódultak az üregében, azokat tolja vissza a' magok helyeire, és azután a' gyermekágyással úgy bányon, mint afféle veszedelmes gyúladásban kell bánni. A' nádrasebének össze forrását a' természetre kell bizoni; ha azonban a' vérzés által valami különös daganat formáltatott, azt fel kell vágni. Ha pedig a' nádrának elszakasztásával a' bábáskodó Seborvos a' magzatot utón nem érhetné, úgy hogy előbb a' has üregbe által szakadna, ekkor nintsen más mód, mint azon a' helyen a'hol a' magzatnak fekvése észre vetetődik, egy hét hüvelyk-ni metszést tenni a' hason, és úgy ki venni a' magzatot, a' vágást pedig a' Chirurgiának az ő regulái szerént a' vértől ki tisztítani, és ragasztó flastromokkal, póla kötésekkel (*) össze szorítani. A' nádrának a' sebje itten is csak a' természetre bizzattatik.

624. K. *Vagyon e még valami eset, a' mely a' nádrának elszakadásával megegyez?*

F. Igen is nagyon.

625. K. *Mellyik az az eset?*

F. A' nádra hüvelynek az ő elszakadása, mert a' nádra szakadásban is majd azok a' jelek találtnak 's észre vehetők; a' mellyek a' nádrának elszakadásában találtnak, 's észre vehetők.

626. K. *Miképen különböztetnek tehát egymástól ezen megtörténhető hibák?*

F. Úgy hogy 1.) a' nádrának az ő elszakadása igen ritkán, a' nádra hüvelynek elszakadása pedig gyakrabban történhet meg. 2.) Hogy a'

(*) Fasciae.

nádrahüvelynek elszakadásában tsak a' töve válik el a' nádrátúl; mellyet a' bábáskodó Seborvos tapintással észre vehet. 3. Hogy a' magzat olyankor meg marad a' nádrában és a' has üregbe nem szakadhat.

627. K. *Mikor szokott a' nádrahüvelynek elszakadása meg történni?*

F. Akkor, ha 1.) a' magzat részeit fekszik a' nádrában, 2.) Ha a' bábáskodó vigyázatlanságból erőszakosan akar bé nyúlni a' nádrába, és a' magzatot vissza tolni.

628. K. *Hát ilyenkor hogyan kell segíteni a' magzat ki jövetelén, és a' szülészszornynak a' baján?*

F. Úgy, hogy a' bábáskodó a' magzat után nyúlván, azt lábaival húzza ki. A' szülészszornnyal pedig, a' nádrapogátságának el vétele után, úgy kell bánni, mint a' nádrának (623) el szakadásában tanittatott. — Azonban mind a' kétféle eset leg többnyire halálos szokott lenni.

* * *

629. K. *Mit kell a' nádrának az ő meg gyűlädésén által érteni?*

F. Azon fájdalmas érzékenységet, mellyet érez az aszszonyember olyankor, midön a' nádra a' szeméremnek hegye felett kézzel meg illettetik; és ha a' beteg azon túl hideg borzadásokat, szomjúságot, és nyughatatlanságot érez; azonban az életér is sebesebben, keményebben ver, és ha a' beteget még a' hányás is ingereli.

630. K. *Mikor szokott a' nádra meg gyűlädni?*

F. A' nehéz, és tartós - szülésekben, vagy ha a' nádrával való bánás nem annak módja szerint, hanem gorombául megyen véghez.

631. K. *Hogyan kell orvosolni az illető meggyulladás nádrát?*

F. Úgy mint minden egyéb terhes gyulladásokat, tudniillik azonnal az eret meg kell nyitni, és mértékben el venni a' vért, melyet csak hamar, a' gyulladásnak mértékéhez képest meg kell ujjítani. Azontúl külső és belsőképen hivesítő szereket kell rendelni. Ha pedig a' magzat még a' szülőasszony nál volna, és még is mind ezekre nem tágnal a' nádrának meggyulladása, akkor kétségben lévén a' szülőasszony nak az élete, a' magzatot fordítással mentül hamarébb el kell venni a' szülőasszonytól.

632. K. *Mikor lehet azt mondani, hogy a' nádra meg fenesedett? (*)*

F. Akkor 1.) Ha a' nádrának meggyulladása még a' terhesség alatt előre ment, és a' szülésnek az idején a' szülőasszony nak a' szemérmődög szagot bortsajt magátúl, 2.) Ha a' nádra hüvely szelidaganatba (**) vagyon. 3.) Ha a' hasüreg a' szelítül fel fúvódik (***) 4.) ha a' szülőasszony az ágyékaiban égető fájdalma krúl panaszolko dik; és 5.) Ha mindúntalan ájúldezik. 6.) Ha az életér is azontúl sebesen és egyaránytalan ver. 7.) Ha még a' kezeknek és lábaknak, azon kívül hogy a' szü-

---

(*) Gangrēna uteri. (**) Emphysema.

(***) Meteorica intumescencia.

lőaszszony már hidegen izzad, hidegsége is hozzá járul?

633. K. Mit lehet reményleni ilyenkor esetben?

F. Bizonyos halált.

634. K. Még is mit kell a' szülőaszszonnyal és a' magzattal ilyes veszedelmes környűllálásokban művelni a' bábáskodó Seborvosnak?

F. Azt, hogy olyankor külső és belsőképen kámphorral, és borral bő mértékben forgolódgyon a' szülőaszszony körül. A' magzatot pedig mentül hamarőbb fordítással, vagy bábáskodófogóval meg kell szabadítani veszedelmétül.

* * *

635. K. Mikor mondatik, hogy a' nádrának megfogyott az ő érzékenysége? (*)

F. Akkor, midőn az ő alkotásában az indíthatóság kisebb mértékben találtatik, mint sem kívántatik a' szülésnek végre viteléhez. Ha az indíthatósága a' nádrának végképen elmúlik, akkor nádra szél ütőnek (**) kell mondani a' hibát.

636. K. Hogyan lehet meg tudni, hogy a' nádrának az ő érzékenysége megfogyott legyen?

F. Úgy, 1.) Hogy olyankor a' szülőfájdalmak nagyon kitsiny mértékben tapasztaltatnak, és hogy azok nem elegendők a' nádraszájnak kitágítására. 2.) Hogy a' szülés ilyenkor igen késedelmesen megyen véghez, 3.) Hogy a' szülés után a' nádra nem húzódik össze golyóbis módgyára, hanem tágosan és laposan marad.

(*) Atonia vel paralysis uteri (**) Paralysis uteri.

637. K. Mit kell tehát egy bábáskodó Seborvarnak illetően esetben tselokedni mind a' szülöaszszony, mind pedig a' magzatnak részéről?

F. A' szülöaszszonynak hasát ollyankor száraz, és izgató füstökkel szüntelen vakartsáltatni kell, ezentúl salmiák spiritusból és faolajból készített irral a' hasat megkenetni. Ha az érzékenység nagyon megfogyott volna, tehát ekkor a' keresztsontra vesicátort is tenni lehetne. Belsőképen erősítő és izgató szereket kell rendelni, mint a' millyenek chinából, fahajból, és fahaj tincturából, a' szegényebb sorsú aszszonyembereknél pedig, az olasz úti fű virágból (*) készítenek. Ide járúl a' jó borral való élés is. Ha mind ezekre a' világra nem jöhetne a' magzat, ekkor fordítással, vagy bábáskodófógóval, (**) vagy emelövassal kellene izgatni a' nádrát, és úgy segíteni a' magzatnak kijövetelén,

* * *

638. K. Hányféle lehet a' nádrának vérfolyása a' terhes, vagy szülöaszszony emberben?

F. Kétféle, tudniillik; 1.) Hószámos, és 2.) Hószámon kívül való, úgymint: mikor a' terhesség alatt, vagy a' szülés közben, a' nádrapogátsa elváll a' nádrátul.

639. K. Hogyan lehet meg ösmérni a' nádrának az ő vér folyását a' terhességnek, vagy a' szülésnek az idejét, hogy hószámos vér legyen?

(*) Arnica. (**) Vectis.

F. Úgy, 1.) Hogy semmi ok nem adatott a nádrapogátsának a nádrátul való elvállásra. 2.) Hogy a vérfolyás abban az időben, és olytén szokott móddal támad, mint a midőn a hősziám rendesen eléjőnni szokott. 3.) Hogy az olytén állapotban, mint a minémű terheség, és a magzatszülés, a hősziámos vér csak egy két, legfeljebb három napon tart; és hogy az is napjában alig mutatja magát egyszer kétszer. 4.) Hogy az olytén vér, inkább úgy mondatni a savóhoz, hogysem a vérhez hasonlítható. 5.) Hogy ilyenkor a nádrának megvisgállása alkalmatosságával, a nádrának a szája bezáródva találtatik, és a vér a nádrának a szája által csak szivarogva jön ki.

640. K. *Hát ha a nádra pogátsának a nádrátul való elvállásátul támad a vérfolyás, hogyan lehet meg tudni?*

F. Könnyen; mert azontúl, hogy a hősziámos vérfolyásának a jeleivel meg nem egyez az illetén vérfolyás, még azt is tudni kellettik, hogy az a vérfolyás, melly a nádrapogátsának a nádrátul való elvállásátul ered, nem egy két nap, hanem 8—14 napokig is eltart; és hogy az a vér nem savó szín módgyára kevés; hanem sötét veres bársonyszín formával bőmértékkel tapasztalható. Mind ezek felett, ha a bábáskodó a nádrának a száját megvisgállja, többet kevesebbet azt nyitva lenni találja.

641. K. *Hányféleképen válhat el a nádrapogátsa a nádrátul?*

F. Kétféleképen, tudniillik: a' nádrának fenekétől, vagy pedig, ha oda nőtt, a' nádrának a' szájától.

642. *K.* *Mi kárt okozhat a' hószármos vérfolyás, és hogyan kell orvosolni?*

F. Semmi kárt. Azonban ha észrevetetődik, jó az eret megnyitítani, és az ágyban tsendesesen nyugodni egy két nap.

643. *K.* *Hát ha a' nádrapogátsának a' nádrától való elvallása végett indul meg a' vérfolyás, mit okozhat a' terhes vagy szülöaszszonyemberben?*

F. A' terhesaszszonyemberben időnek előtte idétlen; a' szülöaszszonyemberben pedig halállal végezhető szülést.

644. *K.* *Hogyan kell e' két esetekben mint az anyán, mint a' magzaton segíteni?*

F. Úgy, hogy azonnal, ha még sok vér el nem folyt, vágattason meg a' karnak vére; aztán a' hasra, az ágyékokra, és a' szeméremre vi-
zes etzethül (*) készült hideg borításokat kell gyakorta rakosgatni; ezentúl belsőképen sálétromos moudola tejet rendelni. Ital gyanánt pedig a' tiszta, vagy tzitromos, vagy gálitzkö spiritussal (**) megsavanyított kútvízet lehet megengedni. Ha azonban a' sok vérnek elvesztésétől az ollyatén személy hanyatlana erejében, és mind ezen elé számlált orvosságoktól semmiképen nem tsillapodna a' vérfolyás, ekkor minden $\frac{1}{4}$ órában

---

(*) Oxycratum. (**) Spiritus Vitrioli.

20—30 tsepp fahajtincurát, egy kalán tiszta vízben kellene vetetni a beteggel. A nádrahüvelyt pedig, minden módon azon fentemlített etzetes vízben beásztatott rongyokkal ki tömni gyengén. Ha mind ezekre, és a vérnek minden megtsillapodása mellett, még is a vér el nem állana, sőt az idétlen, vagy rendes szülésben a hártáyshójjag erőnek erejével kifeszülne, ekkor a hártáyshójjag feltsipécével, és a hártáyshójjag víznek kifolyásával kellene próbálni a vérnek elállítását; annyi-
val is inkább, hogy olyankor a nádra megtágitatván, jobban öszvehúzhattya magát. Ha így sem lehetne boldogúlni, akkor a mely részét az idétlennek elérheti a bábáskodó Seborvos, azt fogja meg, és húzza ki az egész idétlen magzatot. A megért magzatban pedig fordítást kell tenni, és úgy kihúzni. Mind ezek megléven, a vért tsilapító és erősítő szereket azon a módon, a mint elebb mondtam, minden szorgalommal folytatni kell.

645. K. Hát a magzatnak megszülése után, történhet e valami veszedelmes vérfolyás?

F. Igen is történhet.

646. K. Mi okozhattya a szülés után a veszedelmes vérfolyást?

F. Okozhattya 1.) Az ellágyúlt, és elgyengült nádra, 2.) Ha a nádrapogátsa félig elválva hátra marad. 3.) Ha a nádrapogátsa erőszakosan kihúzatattatik.

647. K. Hogyan orvosoltatik?

F. Úgy, mint azelőbb elé adott vérfolyás.
(644.)

NYOLTZADIK SZAKASZ.

*A' terhes nádrában találtató részek hibáival
eléforduló szülésekről.*

a.) A' magzat hibáival.

647. K. *A' magzat részről hány féle hibák lehetnek?*

F. Hét féle hibák.

648. K. *Melyek azok a' hibák számlálják elő?*

F. Ezek: 1.) Ha a' magzatnak feje igen nagy. 2.) Ha a' magzatnak két feje vagyon. 3.) Ha a' magzatnak feje vizes daganatban nagyra nő. 4.) Ha a' magzatnak a' feje félre áll. 5.) Ha a' magzatnak igen széles vállai vagynak. 6.) Ha a' magzatnak hasa víz korságos. (*) 7.) Ha a' magzat rosszszül helyheztetik.

* * *

649. K. *Mikor lehet mondani azt, hogy a' magzatnak a' feje igen nagy?*

F. Akkor, midőn a' medencze jó formájú, és a' magzatnak feje akkora, hogy a' medenczének általmérő lineája meg nem egyez az egyarányuság

(*) Ascites.

mértékében, (*) és mindenkor nagyobb a' medencének általmérő lineánál. Szóval ha a' fő nagyobb, mint sem a' medencze üregének be 's kimenetele.

650. *K. Mit okozhat az igen nagy fő a' szülő asszonyemberben?*

F. Nehéz, és néha lehetetlen szülést.

651. *K. Hogyan lehet megtudni, hogy a' magzatnak természet rendéntül nagyobb feje vagyon?*

F. Ekképen: 1.) Ha a' medencze jó formájú. 2.) Ha a' nádrának nyaka, és szája a' szülőfájdalmak között magosabban vagyon hogy sem lenni szokott. 3.) Ha a' szülőfájdalmak alatt, minden egyéb jó helyheztetésében a' magzatnak még is a' fő igen lassan jön kifelé. 4.) Ha a' magzatvíz nagyon kevés mértékben vagyon. 5.) Ha a' két faltsontok nagyon együvé szorúlnak. 6.) Ha a' fő nagyon megnyúl. 7.) Ha a' medenczének bemenetelében, vagy kimenetelében, a' magzatnak feje úgy megakad, hogy még csak az újjat sem lehet a' fő és a' nádrahüvely közé dugni.

652. *K. Hogyan kell az illetén esetben segíteni mint a' szülőasszonyon, mind pedig a' magzaton?*

F. Úgy, hogy a' magzatnak feje emelőkész-
közzel, vagy bábáskodófogóval húzattason ki a' medencze üregéből. Ha annyira berekesztetett (**) a' magzatnak feje, hogy azt a' bábáskodó esz-

---

(*) Proportio. (**) Inclavatio.

közökkel meg nem lehetne fogai, ekkor, ha életben vagyon a' magzat, császármetszés által kell kivenni a' magzatot. Némelyek a' széles portzógónak szét vágását javasolják; hanem ez a' segedelem módja, azonkívül hogy veszedelmesebb az előbbeninél, de haszon nélkül való is; mert azzal a' medenczének az ürege semmiképen tágosabbá nem lesz. A' Császármetszésben okozott sebet pedig úgy kell orvosolni, mint a' nádra elszakadásában (623) előfordúlt metszésben. Ha pedig a' magzat holtan vagyon a' nádrában, ekkor bábáskodófúróval (*) által kell fúrni a' magzatnak fejét, és úgy a' fogóval kihúzni. A' kettősfejtű, és a' vizesdaganat által igen megnőtt magzat fő szinté úgy ösmértetik meg, és úgy kell véne bánni, mint az igen nagy gyermek főnek tanításában itten előadódott, azzal a' különbséggel mindazonáltal, hogy az vizesdaganatban, a' vizsgálás közben, az vetetődik észre, hogy a' két faltsontok nagyon elállnak egymástól, és hogy az ilyen daganatban mint egy kolbásos feldagadások éreztetnek; melly is néha a' természettől, vagy a' bábaeszközökkel való kivétel között felpattan, és úgy következik a' magzatnak megszülése.

* * *

654. K. *Hányféleképen állhat a' magzat feje földre?*

F. Négyféleképen, tudniillik: előre, hátra, és a' két oldal felé.

(*) Perforatorium.

655. K. Mit okozhat a' félre álló fő a' szülésnek idején?

F. A' szülést elkésleltetheti.

656. K. Hogyan segíthet a' bábáskodó illetően abban?

F. Úgy, ha a' két újjával a' fő, és a' nádráhuvely közé bonyúl, és a' fejét a' medenczének a' közepére igazítja.

* * *

657. K. Milyen a' szülés a' magzatnak széles válllaival történik, akkor mi történhet, és hogyan kell segíteni?

F. Akkor a' fő ugyan kijöhet, hanem a' vállakkal felakadhat. Ollyankor tehát mind a' két keznek a' mutató, és közép ujját tegye a' bábáskodó a' magzatnak hóna alá, és úgy próbálja a' ki segéltet; ha így semmire sem mehet, ekkor keresse fel az egyik vagy mind a' két kezét a' magzatnak, és azokat először a' mejje felé fejtse ki, és úgy azután mind annak előtte próbálja meg a' magzatnak ki huzását. Ha azonban olyatén hibával résúton jönne, akkor vissza a' nádrában kellene tenni a' magzatot, és a' szülésaszszonyt úgy fektetni, hogy az ellenkező helyre lehessen hozni a' magzatnak fekvését. Ha továbbá: a' magzat halva volna, és a' megszülése semmiképen véghez nem mehetne, ekkor részenként kellene el szedni. Úgy kell bánni szinte az öszve ragadott kettős magzatokkal és más afféle esetekkel is.

658. K. Mi történhet a' vizkorsógos magzat a' szülés alatt, és hogyan kell segíteni rajta?

F. A' hasával fell akadhat. Ha a' bábáskodó Seborvos hozzá férhet, meg kell tsapolni a' magzatot.

659. *K.* *A' szülésnek az idején hány féle módon helyeztethetik a' magzat a' nádrá szájban, és a' medenczének be' s kimenetelében?*

F. Három féle módon, tudniillik: 1.) fővel le a' ábrázattal a' keresztstont felé, és ilyenkor könnyű a' szülés. 2.) Ábrázattal, farral, vagy lábbal le felé, és ilyenkor a' szülés ugyan természet szerint való; mert keresztül mehet a' medenczének az üregein; hanem nehezen. 3.) A' természet rendén kívül, és ekkor a' magzat semmiképen nem mehet keresztül, hanem fordítást kíván.

660. *K.* *Minthogy különkülönféle helyheztetésében v' magzatnak, kíválíképen a' természet rendén kívül valóban, gyakran előfordúl a' fordításnak mestersége, mit lehet az által érteni?*

F. Azt a' mesterséges kéz fogást kell érteni, melly által a' nádrában, a' magzatnak lábai felkeresztettnnek, és a' nádrából azoknál fogva ki húzzattatik.

661. *K.* *Mire kell minden magzat fordításban vigyázni?*

F. Arra, 1.) Hogy a' szülőasszony olyankor az ágyra fektetessen. 2.) Hogy a' fordítás előtt a' magzatnak valami része fel kerestessen. 3.) Hogy a' magzatnak a' lábai nem a' hát felé, hanem a' hass felé huzatason ki; minthogy az első esetben a' magzatnak a' doreka könnyen eltörhetne. 4.) Hogy ha a' nádrának szájában valami rendkívül való rész találtatna, azt előbb vissza kell taszíta-

ni; mert különben a' magzat meg sértetődhetnék.

662. K. *Mit kell még a' magzat fordításban előre meg jedzeni és tudni?*

F. Azt, hogy a' magzat minden részeivel a' nádra szájában hé mehet, és hogy minden része előre, hátra, jobbra, és balra fordítható.

663. K. *Hányféle módon helyeztethet a' magzat akkor, mikor a' nádrának a' szájában, vagy a' medenczének be 's kimenetelében által menni igyekezik?*

F. Sokféle módon; ugymint 1.) A' fejének hátuljával. (*) 2.) Az ábrázattyával. 3.) A' nyakszirtal (**). 4.) Az egyik fülével. 5.) A' nyakával. 6.) Az egyik karjával. 7.) Az egyik vállával. 8.) A' mejjével. 9.) A' hátával. 10.) A' hátsával. 11.) A' farával. 12.) A' térdével. 13.) Az egyik vagy mind a' két lábaival.

* * *

664. K. *Hányféle lehet a' magzat fejének helyzetése akkor, mikor a' hátuljával jönni akar?*

F. Négyféle, ugymint: 1.) Ábrázattal a' kereszttsont felé. 2.) Ábrázattal a' szeméremtsontok felé. 3.) Ábrázattal a' jobb tsipötsont felé. 4.) Ábrázattal a' baltsipötsont felé.

665. K. *Hogyan lehet előre meg ösmérni, hogy a' magzat a' fejének hátuljával jönni akar?*

(*) Partus occipitalis. (**) Partus cum cer-
vice.

F. Úgy: 1.) Hogy olyankor a' vízhojag kitsiny, kerek, és kemény. 2.) Arrúl, hogy olyankor valami kemény és hegyes kerekseget lehet észre venni.

666. K. Hát azt hogyan lehet meg tudni, hogy az ábrázattal merre vagyon helyeztetve a' magzat?

F. A' homloklyukárúl, vagy is a' fontanellárúl; mert akkor arra léezen az ábrázat is, a' merre a' homlokoknak lyuka mutatni fogja.

667. K. Mit kell olyankor a' bábáskodónak mivelní, ha a' magzat főnek hátulya való szülésben, az ábrázattya a' magzatnak a' kereszttsont, vagy pedig a' szeméremtsontok felé áll?

F. A' szülést a' természetre kell bízni; mert ekkor a' fő a' medenczének bemenetelében, és kimenetelében által mehet.

668. K. Hát akkor mit kell mivelní a' bábáskodónak, ha a' magzat főnek hátulja való szülésben, az ábrázattya a' magzatnak oldal félé áll?

F. Ekkor kézzel kell segíteni a' szülést.

669. K. Miért?

F. Azért; mert olyankor a' magzat a' fejével kőjöhet ugyan, hanem a' válllaival, mellynek egyike a' szemérem, a' másik a' kereszttsontot megérvén, megakadhat.

670. K. Hogyan segíthet olyankor a' bábáskodó kezeivel?

F. Úgy, ha a' magzatnak vállait vagy két hüvelknyire, a' szemérem és kereszttsonttól oldalvást elnyomja.

671. K. Ha a' magzat ~~születés~~ szülésben az ábrázattal a' szemérem tsontok felé vagy, történhet e' valami baja a' magzatnak, és ha történhet, hogyan kell orvosolni?

F. Igen is történhet; mert a' magzatnak az ábrázattya megrontsolódhat, és megszerkesztődhet. Azért ha olyatén esetre jön a' világra a' magzat, legottan bor, és langyos borításokat kell rakogatni a' magzatnak az ábrázattyára.

* * *

672. K. Hogyan lehet meg tudni, hogy a' magzat az ábrázattyával akar szülni?

F. Úgy, hogy 1.) Olyankor a' víz hójag ke-
rek, és lágy szokott lenni. 2.) Hogy olyankor a'
homlokot, orrót, és a' száját veheti észre tapin-
tással a' bábáskodó.

673. K. Midőn a' magzat az ábrázattyával akar meg szülni, hányféle helyheztesse lehet akkor a' magzatnak?

F. Négyféle, tudniillik: 1.) A' homlokkal a' szeméremtsontok felé. 2.) A' homlokkal a' kereszttsont felé. 3.) A' homlokkal oldalfélt a' tsipőtsontoknak jobb felére, és 4.) A' homlokkal oldalfélt a' tsipőtsontoknak bal felére.

674. K. Mint kell a' bábáskodónak akkor magát viselni, ha az ábrázattal való szülésben a' magzat homlokával a' szemérem vagy kereszttsont felé helyheztesett?

F. Úgy, hogy olyankor a' magzatnak fejét a' medenczének közép pontyára igazítsa. Tudniillik a' magzatnak mejjét addig nyomja fel felé, még a' feneke hátulya a' medenczének közép pon-

tyára le esik. Ha ez meg nem történhetne, a magzaton fordítással kellene segíteni. Különbözik pedig, ha a' medencze jó formájú, és a' homlok nem áll igen fenn, természetesen is megszülehet a' magzat.

675. K. Ha az ábrázatot szülésben a' magzatnak homlokai oldalra vannak helyeztetve, akkor mit kell tenni a' bábáskodónak?

F. Akkor a' magzatot meg kell fordítani mert olyankor a' magzatot felnyomás által nem lehet a' rendes útra hozni.

676. K. Hogyan eshet meg ekkor a' magzatnak megfordítása?

F. Úgy, ha a' bábáskodó a' nádrában bényulván, a' magzatot a' homlok felé feltasszíttva hogy így az ábrázaton, mejjén, és hason a' lábához juthasson.

* * *

677. K. Milyenkor lehet meg tudni, hogy a' magzat nyakszirtal akar meg szülni?

F. Úgy, hogy olyankor a' bábáskodó valami azéles kerekseget kifelé toldalni tapasztal, melly is azután meghegyesedik, és hogy semmi fontanellát észre nem vesz.

678. K. Hátfeléképen fekszik ekkor az ábrázattal a' magzat?

F. Négyfeléképen, és szinte úgy, mint mikor a' magzat fejének hátuljával jön. (664).

679. K. Mit kell a' bábáskodónak akkor tennie, ha a' nyakszirt helyzetetésében, a' magzatnak az ábrázattal a' szeméremtsontok felé, vagy pedig a' kereszttsont felé lenni tapasztalja?

F. Ollyankor a' bátához nyúljon a' bábáskodó, és a' hátát addig taszítsa fel felé, még az ábrázattya a' magzatnak le nem fordúl. Ha így meg nem szülhet a' magzat, fordítást kell tenni.

680. **K.** *Hát ha a' nyakszirt helyhezteségben a' magzat artzal oldalfélt, a' csipősejteknek egyik felére esik, ekkor mit kell tenni a' bábáskodónak?*

F. Fordítást kell tenni a' magzaton.

681. **K.** *Hogyan eshet meg ez?*

F. Úgy, hogy ollyankor benyulván a' bábáskodó az aszszonyembernek szemérmében, a' magzatnak fejét a' nádraszájában oldalfélt taszítsa hátra felé, hogy illyen formán az ábrázaton, a' mejjén és a' hason a' magzat lábaihoz jusson; ekkor azután a' lábakat megkösse, és a' kötő által bal kezével gyengén húzza a' lábakat, úgy, hogy egyszer'smind a' jobb kezével a' magzatnak fején a' felfelé való taszításával segítsen, és a' lábak leereszkedjenek.

682. **K.** *Mint lehet meg tudni, hogy a' magzat fülére akar szülni?*

F. A' bábáskodo kézvizsgálás által.

683. **K.** *Mit lehet a' fülnek szüldéséről meg tudni?*

F. Azt, hogy akár előre, akár hátra, akár pedig oldalfélt helyheztesen a' magzatnak az ábrázattya, mindenkor fordítást kíván.

684. **K.** *Hogyan lehet meg ösmérni, hogy a' magzat a' nyakával akar szülni?*

F. A' bábáskodó kézviszállán által.

685. Mit lehet illetően forma szülésről meg
jodzeni?

F. Azt a' mit a' fülnek való szüléséről.

* * *

686. K. Hogyan lehet a' karszülést meg sa-
mérni?

F. Úgy, hogy olyankor valami hosszú kot-
bász, és lágy vizhójjag forma tolódik előre a'
nádrának szájából.

687. K. Hányféleképen helyeztetik ekkor a'
magzatnak az ábrázattya?

F. Négyféleképen, úgy tudniillik, mind a'
többi rendkívül való szülésekben.

688. K. Mit kell az illetően esetben művelni a'
bábáskodónak?

F. Azt, hogy ha a' bábáskodó veszi észre,
hogy a' magzat az egyik karjával megyen be a'
nádraszájában, és a' medenczének a' bemenetelé-
ben, tehát akkor a' magzatnak karját nem szabad
feltaszítani; hanem a' hónaalá nyulván a' mejjét
oldalasság emelje arra a' felére, a' merre a' mag-
zatnak a' feje áll; azután a' mejjén lenyulyon a'
hasra, és innen a' lábakra 's azoknál fogva húz-
za ki a' magzatot. Ha a' kar a' fővel együtt me-
gyen be a' nádraszájába, akkor, ha különben jó
állása vagy on a' magzat fejének, a' szülést a' ter-
mészetre kell bízni. Utólszor pedig, ha a' kar a'
lábakkal együtt akarna kijönni a' nádrából, akkor
azon kell lenni a' bábáskodónak, hogy a' másik
lábát is a' magzatnak megkaphassa, és úgy előre
bétaszítván a' kart, kihúzni a' magzatot. Így

kell bánni ezínté ha a' magzat közel, vagy könnyökkel meglenni akarna.

* * *

689. K. *Hogyan lehet a' vállal való szülést meg tudni?*

F. Bábáskodó kézvizsgálás által.

690. K. *Mit kell olyankor mivelni egy bábáskodónak, ha a' magzat vállal meg lenni akarna?*

F. Ekkor a' bábáskodó nyútyon a' magzatnak a' hóna alá, és arra a' részre emelje a' magzatot, a' mellyen a' magzatnak a' feje áll, azután a' mejjen és a' hason mennyen a' lábához, és azoknál fogva húzza ki a' magzatot.

* * *

691. K. *Miképen lehet a' megszülést meg ismérni?*

F. A' szokott bábáskodó kézvizsgálás által.

692. K. *Miféle jelek vannak a' Mejszülésnek?*

F. Olyankor valami széles, üres lágyvízhó-jag, és széles oldalsó rész, a' melly a' közepén egyenes színt, mutatva magát.

693. K. *Hogyan viseltse magát itten a' bábáskodó?*

F. Úgy, hogy a' mejtől a' hasra, és innen a' lábához mennyen, és úgy lábainál fogva húzza ki a' magzatot. Ha pedig a' magzatnak a' mejje nagyon be volna ékezte és szorúlva a' nádrának a' szájában, tehát ekkor azon legyen, hogy a' magzat hátfát elékhaphassa, és hogy így a' mejj valamennyire visszamenvén, juthasson a' magzatnak a' lbaihoz.

* * *

694. K. Ha a' magzat a' háttal akar születni; hogyan lehet meg különböztetni a' megjáztulástól?

F. Úgy, hogy néha a' magzatnak a' háttal való születése mindenben megegyez a' megjáztulásban eléadott jelekkel, még is különböz annyiból, hogy a' bábáskodó vizsgálás alatt a' hát gerintzeknek a' csomói észrevehetők.

695. K. Meg kell e fordítani a' magzatot ilyen állapotban?

F. Igen is meg kell.

696. K. Mire kell leg főképen vigyázni a' bábáskodónak, midőn ebben az esetben a' magzatot meg fordítani akarja?

F. Arra, hogy ne a' hát gerintze felé keresse a' magzatnak lábait; mert a' hát gerintz könnyen eltörhetne; hanem a' hason le felé igyekezzen jutni a' lábokhoz; és azért először a' magzat hátát vagy előre a' szemérem csontok felé, vagy pedig hátra a' keresztcsont felé kell táasztani, és úgy a' hason a' lábához jutni.

* * *

697. K. Hogyan lehet a' has szülést meg ösmérni?

F. Úgy, hogy olyankor a' nádrának szájában valami nagy, és lágy víz hójagot kifelé tolni tapasztalhat a' bábáskodó, és hogy abban a' lágy víz hójagban még valami lágy, kerék rész éreztetik, melly is lefüggvén, a' köldökhasinort árulja el.

698. K. Mit kell olyankor mivelni a' bábáskodónak?

F. Azt, hogy először is a' köldökszínort meg kell keresztelni, és azután a' magzatnak mejje felé visszazatasztítani a' köldökszínort, 's úgy a' hason le a' magzatnak lábait felkeresni, és kihúzni lábaival.

* * *

699. K. Miképen lehet a' farszülést előre megtudni?

F. Úgy, hogy abban az állapotban a' víz hójag nagy és középszerű keskenységtű szokott lenni; azután, ha a' víz hójag felpattan, akkor zöldes és spinát forma vizet önt ki magából; melly is, ha a' magzat él, nem bűdös. Továbbá: hogy a' víz hójagnak elpattanása után, valami széles, és a' közepén maghasadt részt és üresség lyukot a' szemérem testtel együtt tapasztalhat a' bábáskodó kéz.

700. K. Ebben az állapotban hány féleképen helyeztetethetik a' magzatnak az ábrázattya?

F. Négyféleképen: úgy szinte valamint a' magzatnak az ábrázat szülésben. (671).

701. K. Mire kell ez illetően esetbe vigyázni?

F. Arra, hogy, ha az ábrázattal hátra a' kereszttsont felé néz a' magzat, és különben a' fara is kitsiny, a' medeneze pedig elég széles, akkor a' bábáskodó a' természetre bizza a' szülést. Ha mind azonáttal a' magzatnak fara nagy, és ábrázattal előre vagy oldalvást nézne, akkor jobb lesz, ha a' bábáskodó a' magzatot meg fordította, és a' lábbakal ki húzza.

* * *

702. K. *Vagyon e valami emlékezetre méltó dolog a' lérgy szülésben?*

F. Semmi egyéb, hanem hogy olyankor a' térdet le kell húzni, és így meg vagyon a' térd szülés?

* * *

703. K. *Mint lehet meg ösmérni a' láb szülést?*

F. Úgy, mint a' kézszülést; mert ebben is szinte azok a' jelek mennek előre, mint a' kézszülésben; csak azzal a' különbséggel, hogy az illyetén szülésben a' kéz helyet láb bokákat, és láb ujjakat lehet észre venni.

704. K. *Ebben a' szülés módgyában hányféle helyheztetési lehetnek a' láb ujjaknak?*

F. Négyféle. 1.) Előre a' szemérem tsontok felé. 2.) Hátul a' kereszt tsont felé, 3.) Oldalvást jobbra, és 4.) Oldalvást balra a' tsipőtsontok felé.

705. K. *Ha a' magzatnak a' lába ujjai a' kereszt tsontfelé néznek meg szülhet e a' magzat?*

F. Igen is meg szülhet, hanem tsendes huzással segíteni kell a' magzaton.

706. K. *Hát ha a' magzatnak lába ujjai a' szemérem tsont felé, előre néznek akkor meg szülhet e?*

F. Igen is meg szülhet, hanem még is az állapottal fel akadhat; azért úgy kell el intézni a' munkát, hogy a' bábáskodó az egyik lábát a' másikra fordítsa, és hogy a' magzat az ábrázattal hátra fordúlyon.

β.) A' köldökszinornák hibáival.

707. *K. Hányféle hibát lehetnek a' köldökszinornák?*

F. Kétféle tudniillik 1.) Ha igen rövid. 2.) Ha igen hosszú.

708. *K. Ha a' köldökszinor igen rövid miként szakadhat a' szülésnek az idején?*

F. Azontúl, hogy a' köldökből ki szakadhat, vagy másképen is ketté szakadhat, a' szülést is késleltetheti; mert ilyenkor a' magzat csak a' köldökig eshet ki a' nádrából, azután felakad.

709. *K. Mint lehetne meg ősmérni a' rövid köldökszinort a' nádra száj előtt?*

F. Úgy: 1.) Hogy olyankor minden szülés-fájdalom után ismét vissza tér a' magzat a' nádrába. 2.) Hogy olyankor azon a' helyen a' nádrában, a' hová a' nádrapogátsa ragadott, bizonyos fájdalomkról panaszolkozik a' szülőasszony. 3.) Hogy olyankor a' nádrahüvelybe egy kevés vér is ereszkedik a' nádrából. 4.) Hogy olyankor a' magzatnak feje, a' medenczének közép pontyától elhuzódik.

710. *K. Mit kell illetlen esetekben művelni a' bábáskodó személynek?*

F. Ha lehet; olyankor hová hamarébb a' medenczének közép pontyára kell igazítani a' magzatnak fejét. És ha hozzá férhet, 's úgy meg nem szülhet a' magzat, tompa ollóval mészse ketté a' zsinort úgy, hogy a' nádrapogátsa felül való végét megkösse, és a' magzat felül való végét pedig az újjaival addig szorítsa össze a' még vé-

ge léssen a' szülésnek, ekkor azután azt is szokás szerént kösse össze. Ha pedig a' köldökszinon a' magzatnak köldökéből kiszakad, ekkor is sietni kell, hogy a' magzat mentül, előbb szüljön meg. Midőn a' magzat meg lett azennal a' köldökére tsertaplot kell rakni, és a' chirurgiának regulái szerént folytatni a' köldök sérésének orvoslását. Ha belülről ketté szakad a' köldökszinon, ekkor is sietetni kell a' magzatnak megszülését; mert ilyenkor a' nádrákregébe sok vér öntődik, és mind a' szülőasszony mind pedig a' magzat veszedelmbe foroghat. Az asszony olyankor meghalványúl, meghül, a' has pedig felpuffad és megdagad.

711. K. *Ha a' magzatban a' köldökszinon igen hosszú, akkor miféle hibát okozhat?*

F. Akkor: 1.) A' magzatnak nyakára, vagy más egyéb részeire tekeredhet. 2.) A' nádrákregájában elő eshet. (*)

712. K. *Hogyan lehet meg tudni, hogy a' köldökszinon a' magzatnak nyakára tekeredett legyen?*

F. Úgy, hogy minden szülőfájdalom után a' magzatnak feje oldalaslag visszahúzódik a' nádrákba.

713. K. *Mit kell ebben az esetben tétetni?*

F. Meg kell várni még a' magzatnak feje, a' szeméremből kibújni, és azután a' köldökszinort elvágni, ha pedig lehetne, jobb volna azt a' nyakról lefojtani.

(*) Prolapsus funiculi Umbilicabilis.

714. K. *Hát ha egyéb véstör a' magzatnak
tekeredik a' köldökszinor, akkor mit kell művelni?*

F. Azt, hogy ha lehet, fel kell szabadítani,
ha pedig nem lehet, el kell vágni.

715. K. *Miképen lehet megösmérni a' köldök-
szinornak a' nádraszájában való eldését?*

F. Úgy, ha a' kifele igyekeső magzat rész
mellett, egy vékony kolbász forma, és életével
verő idegen részt is veszen észre a' bábáskodó.

716. K. *Ebben az esetben mi tétel legyen a'
bábáskodó?*

F. Ebben az esetben a' köldökszinort, a' fő
vagy egyéb rész mellett, fel kell néki taszítani;
mert különben a' magzat meghalhat, minthogy
a' szinort a' fő öszvenyombhattya. Azonban ha
viszaza tenni nem lehetne, vagy a' visszatett köl-
dökszinor benne nem maradna, ekkor már, ha
él a' magzat, fordítással kellene a' magzaton siet-
ve segíteni.

7.) A' nádrapogátsának hibáival.

717. K. *A' nádrapogátsának miféle hibái le-
hetnek a' szülés idején?*

F. Ezek: 1.) Hogy a' nádrának az oldalai
hoz, vagy 2.) A' nádrának a' szájához nőhet. 3.)
Hogy a' szülés után megakadhat 's a' nádrában
maradhat.

718. K. *Mit okozhat a' nádra pogátsa, ha a'
nádrának az oldalaihoz nő?*

F. A' nádrának félre való állását okozhattya.

719. K. *Hát akkor mit okozhat, ha a nádrapogátsa a nádrának a szájához nő?*

F. A' szülésnek az idején, néha veszedelmes vér folyást.

720. K. *Hát ha a nádrapogátsa a szülés után hátra marad, vagy megakad a nádrában, mit okozhat a nádrában?*

F. Okozhat veszedelmes vér folyást, a' nádrának meggyulladását, és azután annak megfenesedését.

721. K. *Mint lehet meg ösmérni, hogy a' nádrapogátsa a nádrának a szájához nőtt?*

F. Úgy, hogy olyankor a' bábáskodó az előálló víz hójag helyet, valami spongiás testet érez, melly a' nádrának a' száját néha egészen, néha pedig csak félik bélepi, és olyankor a' fél részén a' nádraszájnak a' víz hójag is tapintható.

722. K. *Hogyan kell minden ilyen esetben magát viselni a' bábáskodónak?*

F. Úgy, hogy, ha a' nádrapogátsa a' nádrának az oldalaihoz nőtt, és a' nádrának félre való állását okozza, akkor úgy kell velle bánni, a' mint már a' nádrának félre való állásában (605) elé adódott. Ha pedig a' nádrapogátsa a' nádrának a' szájához nőtt, ekkor a' bábáskodó mihelyt a' nádraszáj három újnyira nyílt, azonnal az egyik kezét dugja a' nádrának szájába, és egyik felül a' nádrapogátsát a' nádrától válaszsza el, másfelül pedig a' víz hójagot fakasztja fel, és tegyen fordítást a' magzaton, 's lábánál fogva hová hamarabb húzza ki a' magzatot. Azonban ha a' nádrapogátsa csak félik nő a' nádrának a' szájához,

akkor a' szülést a' természetre kell bízni. Mit kelletik azután a' vér folyás közben mind a' szülés közben, mind pedig a' szülés után mívelni, már (644) eléhozódott. Ha továbbá: a' nádrának pogátsája, a' nádrában felakadna, és a' nádrában maradna; akkor a' bábáskodó Seborvos, a' felakadásnak okaihoz képest, mentül hamarébb szabaddítsa meg a' nádrát a' nádrapogátsától.

3.) *A' hártýdshójagnak hibáival.*

723. K. Mikor lehet hiba a' bártýáshójagban?

F. Akkor ha igen vastag.

724. K. Mint lehet meg tudni, hogy a' hártýdshójag igen vastag?

F. Úgy, hogy olyankor az egész szeméremtesten kítaszíttatik.

725. K. Mit kell tehát olyankor mívelni a' bábáskodónak, ha a' hártýdshójag nagyon vastag?

F. Olyankor a' hártýáshójagot a' fájdalmanak ellenébe kell nyomni, és úgy felfakasztani, vagy pedig a' körömmel feltsípni.

726. K. Hát más esetekben nem szabad a' hártýdshójagot fel fakasztani?

F. Nem mindegyikben.

727. K. Tehát mellyik esetben szabad ezen túl a' hártýdshójagot fel fakasztani?

F. Ezekben: 1.) Mikor a' magzat fordítást kíván. 2.) Mikor a' vér nagyon foly. 3.) Mikor a' medencze felette keskeny. 4.) Mikor a' magzat víz felesleg való.

728. K. Hát ha vigyázatlanságból, a' bábás-

kedő aszszonyember időnek előtte a' hártvás hójagot fel fakasztja, vagy pedig a' természetűl időnek előtte fel szakasztatik, mit okozhat olyankor ezen hiba?

F. Igen száraz 's nehéz szülést.

729. *K.* *Mint kell olyankor segíteni ezen az állapoton?*

F. Úgy hogy az olajot, és nyálas bé fetsken-
dezésekkel a' nádrának száját és egyéb szülő ré-
szeket szünetlenül sikossan, és vízesen tartani
kell.

ε.) A' magzatvíznek hibáival.

730. *K.* *Miben hibázhat a' magzat víz?*

F. Abban, ha vagy igen bő, vagy pedig igen
kevés mértékkel találtatik a' hártvás hójagban.

731. *K.* *Mit okozhat a' magzat víznek igen
bő mértéke?*

F. Azt, hogy a' nádra érzékenységet a' szü-
lésnek az idején meg tompítja; (635. 636.) és azért
azon esetre, azontúl, hogy a' hártvás hójagot ho-
vá hamarébb fel kell fakasztani, azt is kell mi-
velni a' mit a' meg fogyott érzékenységu nádrában
(637) mivelni tanítottunk.

732. *K.* *Hát ha nagyon kevés mértékkel talál-
tatik a' magzatvíz, akkor mitévő legyen a' bábás-
kodó?*

F. Akkor úgy kell bánni, mint az időnek előt-
te fel szakasztott hártvás hójag hibáiban elő adó-
dott tanításban.

KILENTZEDIK SZAKASZ.

A szülőfájdalmaknak hibáival eléforduló szülésekről.

733. K. Miféle hibák fordulhatnak elő a szülőfájdalmakban a' szülésnek idején?

F. Ezek: 1.) Hogy néha a' szülőfájdalmak elégtelenek lehetnek a' szülés munkájának véghezvitelére; vagy épen érezhetetlenek lehetnek (*) a' szülésnek az idején. 2.) Hogy néha tettetésből nincsenek elegendő fájdalmak; mert a' szülőasszony néha kényezteti és sajnálja magát, azt gondolván, hogy a' nélkül is megeshet a' magzatnak megszülése. 3.) Hogy néha csak fattyúfájdalmak jelengethetik magokat; vagy pedig a' fattyúfájdalmak a' valóságos fájdalmak közé keveredhetnek.

734. K. Mind ezek a' hibák mit okozhatnak a' szülésnek az óráiban.

F. A' szülést hátráltathatják, és vezedelemessé tehetik.

735. Hogyan lehet megismérni, a' szülőfájdalmaknak az ő elégtelenségeket, vagy érzéketlenségeket?

(*) Delores plane nulli.

F. A' nádrának megfogyott, vagy épen elvesztet érzékenységből, a' mint (635) eléadódott.

736. K. Hogyan lehet ezen a' hibán segíteni?

F. Szinte úgy, a' mint a' nádrának megfogyott érzékenységerül taníttatott.

737. K. Hát azt hogyan lehet megösmérni, hogy a' szülőasszonynak csak tettetésből nintsenek elégendő fájdalmi a' szülésre?

F. A' környülállásokból; midőn tudniillik semmi erőt nem ad a' szülőasszony a' fájdalomnak kimunkállásában.

738. K. Hogyan kell ezen hibát megorvosolni?

F. Biztatással, és néha szép, néha pedig piromogató szavakkal.

739. K. Hát a' fattyú, vagy kevert fájdalomokról mit kell megjedzeni?

F. Azt a' mit n. 467. 468. 469. megjedzetünk.

TIZEDIK SZAKASZ.

A' szülő részek körül lévő hibáival eléforduló szülésekről.

740. K. Mitsodás hibák történhetnek még az egyébb szülő részek körül a' szülésnek alkalmosságával?

F. Ezek : 1.) Hogy olyankor néha a' vizellethójjagba a' vizellet nagyon meggyől, 's el áll. 2.) Hogy olyankor a' szülőaszszonyoknak székszorításai lehetnek. 3.) Hogy olyankor néha a' vakaranyér is háborgattya a' szülőaszszonyt.

741. *K. Mind ezek a' hibák mit okozhatnak a' szülésnek az munkájában?*

F. A' szülést hátráltathattya, 's megnehezíthetik.

742. *Hogyan kell tehát elejét venni azon hibáknak, a'vagy ha már a' szülésnek munkájában találatnak, hogyan kell orvosolni?*

F. Úgy lehet elejét venni, ha a' szülésnek órái előtt, a' szülőaszszonyember kiűresíti magát, akár a' természetnek megkínálásával, akár pedig gyenge hashajtóval, vagy klistéroztatásokkal. Ha a' szülésnek a' munkái alatt találatnak ezen hibák, akkor a' vizelletnek kibotsáttása végett, a' fájdalomnak megszűnése között a' szülőaszszony fektessen farral fel felé az ágyra, és ekkor a' bábakodó nyúljon a' nádrában, a'hol addig, a' még a' szülőaszszony megvizell, tartsa a' magzatnak fejét. Ha így meg nem indul a' vizellet, tehát borbély vizelő eszközzel (*) kell megindítani a' vizelletet. Az emészetnek szorulásában pedig lágyasztó klistéreket kell adni; és ha vakarany ér alkalmatlankodik, azt láncetával fel kell vágni.

(*) Catheter.

TIZENEGYEDIK SZAKASZ.

Maga a' szülöaszszony körül lévő hibáival eléforduló szülésekrül.

743. K. *Mitsoda másféle különös hibák adhatják még magokat elé a' szülöaszszony részérül?*

F. Ezek: 1.) Ha a' szülöaszszony nagyon fiatal. p. o. 10—12 esztendő. 2.) Ha a' szülöaszszony legelőszér szül. 3.) Ha a' szülöaszszony vénkorában szül. 4.) Ha a' szülöaszszony nagyon kövér testü. 5.) Ha a' szülöaszszony vízkorságos. 6.) Ha a' szülöaszszony nagyon véres erü. 7.) Ha a' szülöaszszony a' szülés alatt görtsőségbe esik. (*) 8.) Ha a' szülöaszszony görbe hátú. 9.) Ha másféle nyavalyákkal is küszködik. 10.) Ha a' szülöaszszony nagyon féleánykeny, és kitsiny szívü.

744. K. *Mit okozhatnak mind ezek a' hibák a' szülésnek az ő óráiban?*

F. Több kevesebb veszedelmes születeket; a' mint tudniük a' hibának az ő környülállása hozhattya magával.

745. K. *Miben áll a' nagyon fiatal szülöaszszonynak a' hibája?*

(*) Spasmus.

F. Abban, hogy ő a' gyengeségéhez képest nem elegendő a' fájdalomnak kidolgozására, és hogy az nagy érzékenysége végett könnyen halálos görtsőkbe, a' nádrának pedig veszedelmes gyúlladásába eshet.

746. K. *Hogyan kell rajta segíteni ha valami hibában esik?*

F. A' hibának az ő minémtségéhez képest belsőképen majd erősítő szerekek, majd biztatásokkal; külsőképen pedig hol klistérozásokkal, hol gyengítő meleg borításokkal, hol pedig a' szeméremnek gyengítő zsíros kenésekkel kell ötet ápolgatni.

747. K. *Hát az először szülő, és vén menyetske aszszonyember miért szülhet nehezen?*

F. Azért; mert az előszer szülőaszszonyemberben minden szülő részek még feszess alkotásuak, és nem olyan tágosak, mint az ollyatén aszszonyemberekben, a' mellyek már magzatokat szültek. Ezenkívül még a' nagy ajakaknak a' zabolája is (179.)! illetén személyekben egészen találhatik, melly szinte még elszakad, a' szülést gátolja. Ugyan azokból az okokból szülhet a' vén menyetske is nehezen, mint az előszer szülőaszszonyember, és azért ezzel is úgy kell bánni a' szülésnek az idején, valamint az először szülőaszszonyemberekkel.

748. K. *A' nagyon kövér testű, és a' vtz koraságos aszszonyok miért szülnek nehezen, és hogyan kell rajtuk segíteni?*

F. Azért szülnek nehezen; mert ők magoknak is terhekre vagynak, és hogy többnyire tunya és

restek 'a' szülő fájdalmaknak kidolgozásában; azért is a' szülésnek helyheztetésében leg otrombák szoktak lenni. Ez illetén személyeken leg jobban lehet segíteni, ha a' szülészékben helyheztetnek. A' vízkorságos asszonyok pedig azontúl, hogy a' szülészékben szülik el magzatyaikat, a' szülés után meg is tsapoltassanak.

749. K. *Mit kelletik a' nagyon véres asszonyemberekkel művelni a' szülésnek ideje előtt, vagy a' szülésnek ideje alatt?*

F. Eret, de leg főképen a' lábakon kell vágatatni.

750. K. *Hát ha a' görtsősségnek vagyon alá vetve egy némelly asszonyember, olyankor, a' szülésnek idején kiválthépen, mivő legyen a' bábáskodó?*

F. Olyankor, ha a' magzat heventében ki nem megyen a' nádrábúl, a' görtsősségnek az okát kell ki tanulni a' bábáskodónak, és azután ahog képest orvosolni a' görtsősséget. Ha az okát ki tanulni nem lehet; ekkor *fájdalmát enyhítő teppekkel, sáfránnyal, camphorral, pémával, vagy hántható gyökérrel és opiummal vegyest*, 's m. a' fféliekkel kell a' görtsősséget el állítani. A' magzatot azonban hová hamarabb fordítással, vagy bábáskodó fogóval ki kell húzni a' nádrábúl.

751. K. *Mit kell a' görbehátú asszonyemberekről, különösen a' szülésnek az idején meg jedsenünk?*

F. Azt, hogy az illetén asszonyembereken, a' külső tekintetre, ritkán meg ösmérhető a' terhességnek az ő volta; és hogy ha nehéz léleke.

tűk, azonban a' medenczének is rossz formája
vagyon, akkor nehezen szűlnék. A' szülésnek az
ő nehézségében a' körülállásokhoz képest a' bá-
báskodó úgy viselje magát, mint akár miféle
egyéb nehéz szülésekben.

752. K. *Ha másféle nyavalydkkal is küszköd-
dik a' szülőasszony akkor mint kell véle bánni?*

F. A' nyavalyának az ő minémiségéhez képest
kell orvosolni a' szülőasszonyt. Ha mindazon-
által veszedelem forog a' dologban, ekkor sietetni
kell a' szülést.

753. K. *Utólszor: A' féldékony, kitsiny szívű
szülőasszony emberrel mit kell művelni a' bábas-
kodónak?*

F. Az illetén személyeket bátorítani kell.
Ez illetén személyek leg többnyire nagy medence-
türeggel, igen kitsiny magzatokat szoktak a' világ-
ra hozni; és valamint a' magzatnak meg mozdu-
lása, szinte úgy a' szülésnek az ideje is 8—14
napokkal meg előzhetik nállok, és előbb történik,
hogy sem történni kellene.

TIZENKETTEDIK SZAKASZ.

A' Gyermekek ágyas aszszonynak, és a' meg született gyermeknek állapotjáról, és az azokkal való bánás módjáról.

(a. A' Gyermekek ágyas aszszony részéről.

754. K. Milyen a' szülőasszony meg szülte a' magzatot, miképen hívattatik ekkor a' szülő-asszony?

F. Gyermekegyas aszszonynak.

755. K. Mint kell olytatni személytel banni a' gyermeknek meg szülése után?

F. Ha az ágyán kívül szült, ekkor tsendessen az ágyba kell helyheztetni, és a' már az előtt készen tartatott meleg borral, timsós vízzel, langyos borításokat kell tsinálni, és a' nádrának hüvellyébe dugdosni.

756. Miért kell ezt mtselni?

F. Azért, 1.) Hogy a' meleg borítások által a' meg gyúlladást forma részek tágitassanak. 2.) Hogy a' bor, és timsó össze húzó erő által a' gyenge részek meg erősítessenek, és 3.) Hogy a' hozzá adott avatlan zairadék által, a' meg gyúladt, és meg sebesített részek, rész szerént meg tágitassanak, rész szerént pedig meg gyógyításanak.

173 TIZENKETTEDIK SZAKASZ.

757. K. *Hát azután mint tartsa magát a' gyermek ágyas aszszony?*

F. Az étel, italban, és más afféliekben mértékletességet tartson, és a' környékállásokhoz képest az ágyban tsendessen nyugodgyon; a' két előző napokban, kiváltképen ha fiatal, és előszerző a' gyermek ágyas aszszony, bő leves itálakon, és főtt tseresnye, megyen, megaszalt szilván túl mást ne egyen; magát meg ne hivesítse; és gyakorta igyon málvá herbathét.

758. K. *Miért?*

F. Azért, hogy az alatt az idő alatt következő nagyobb's erősebb tej hideglelést, más egyéb következhető bajjal el kerülhessen,

759. K. *És mit okozhatna a' mértékletlenség az ételben és italban a' gyermek ágyas aszszonyban?*

F. Elegyes betegséget.

760. K. *Hát a' magát meg hűtése mit okozhatna?*

F. A' tisztulásnak vissza verettetését, és elállását; melly is a' gyermek ágyas hideglelést a' görtsők közt nevelhetné.

761. K. *Mi az orvossága, ha a' tisztulás elállana, és görtsöket, vagy másféle bajt okozna?*

F. Az, hogy a' testnek kipárolását, ki gözőlését ismét helyre kell hozni.

762. K. *Miképen hozattatik a' testnek ki párolása ismét helyre?*

F. A' jó bé takarás által; mályva herbathélynak langyossan bőven való itala által; vagy, ha a' meg hűtésnek erős következései voltak a' láb íkrákra fel tett vesikátorok által.

763. *K. Mikor ehetik bővebben és kívánsága szerint a' gyermekágyasasszony?*

F. Akkor ha veszi észre hogy a' tej hideg-lelés gyenge és tűrhető mértékben vagyon, hanem itten is a' mértékletességre vigyázni kell, nehogy a' fölösleg való étel 's ital által, vagy pedig ollyatén dolgoknak élete által, mint p. o. a' nyers káposzta, nyers répa, nyers retek 's m. affélékkel magát, és így, a' tsötsömöst is meg rontsa.

764. *K. Különösen mit szabad enni a' gyermekágyasasszonynak akkor, midőn bővesetskén ehetik?*

F. Az első két három nap a' gyermeknek megszülése után egy álló hetig szabad enni 1.) jó marha hús levest téstával, zsömlével, és piritott fejér izipóval. 2.) különkülönféle izű betsinált galambfiakat, tsibétskéket, fiatal báranyhúst, gyenge bornyúhúst 's afféléket. 3.) különkülönféle száraz gyömölsöket főve: úgy mint tseresnyéket, megyeket, szilvákat, almákat 's. a'. t.

A' második hétre kelvén, 's az utánna való napokon mind ezeken túl, szabad leszen (de úgy ha az állapottya rendesen megyen és más egyébaja nintsen) még enni füves veteményeket, és különkülönféle gyenge állatokból való szülteket is; úgy mint friss és nyers borsotakákat, babot, kelkáposztát, fejér és karórépát, vagy spinátot főve. Az állatokból: gyenge töltött galambfiakat, tsibétskéket, báranyka vagy bornyú húst süelve, etc.

765. *K. Meddig kell a' gyermekágyasasszonynak a' szobában tartózkodni?*

F. Mind addig még tökéletesen el nem múlt a' tisztulás, és a' szülőrészek helyre nem állanak a' sérelmek meg nem gyógyúlnak. Azért rosszúl tselekesznek azok az aszszonyemberek, melyek egy hétnél előbb a' szobából a' konyhára, vagy szükségekre ki mennek a' szobáikból; és azok, a' melyek hat hetek előtt be avatatyák magokat.

*766. K. Miért kell épen addig a' gyermek-
dgyasaszszonynak a' szobában tartózkodni?*

F. Azért: mert, ha időnek előtte ki jön a' házából, és a' templomba is béavatattya magát, el felejtkezhet magáról, és könnyen a' sok oda ki való járás kelés által, vagy meg hűtimagát, a' tisztulást vissza veri a' vérbe; vagy pedig szabadon dolgozik a' ház körül, és emel, terheket hordoz; melly is, nem lévén elegendőképen meg erősítve a' szülőrészek, azt okozhattya, hogy vagy a' nádra kimennyen a' helyéből vagy a' nádra hüvelybe essen, vagy pedig a' nágra hüvely elő essen, meg szakadgyon. Mint a' melyek épen nem ritka példák a' szegénységben.

β.) A' megszületett gyermek részéről.

767. K. Midőn már a' magzat világra jött, mint kell attól a' szempilantattól fogva véle banni mind addig, még az anyának a' szoptatásra által adattatik?

K. Ekképen: 1.) Mihelyest az anyaméhből, az az a' nádrából kibúvik a' magzat, és a' bábának az öblébe esik, legottan a' köldöktől hat únyira szorosan kösse meg a' bábáskodó a' köldökzeint egy keskeny galántal, és a' kötésen fölül

még egy hüvelknyire messe el, az elmetzet véget hajtja vissza, és még egyszer kösse a' kötészhez. Ha kettesével lenne a' szülés, ekkor a' nádrábúl letsüggő köldökzsínort is meg kell kötni. 2.) Addig a' még a' mássa az az a' nádrapogátsa el nem megyen a' szülöaszszonytúl, a' kis magzatot polya ruhában kell takarni, és a' meleg fürdőben helyeztetni, de vigyázzon a' bába, hogy a' víz ne forró, hanem csak kellemetes meleg legyen. 3.) Minekutánna a' szülöaszszonytúl a' mássa elment volna, és a' kis tsétsemöst is a' bába meg fürösztette volna, akkor az egész gyermeket tetejítúl fogva talpig meg kell visgállani, és meg nézni; ha vallyon nintsen e hibája az orra lyukának, vagy a' vizellötsönek, tudniillik a' lyukai nintsen e benyölve, továbbá: meg kell nézni, a' nyelve nintsen e' le ragadva, vagy egyéb tagjaiban nintsen e' hiba, a' több vagy kevesebb tagok által. 4.) Ezután a' gyermeket bé kell polázni, de úgy, hogy szorossan ne legyen. 5.) Hogy a' gyermek attúl a' fekete forma szüroktúl, a' *mi gyermek szüroknak* hívatatnak (*), béleiben ki tisztúlyon, a' bába vagy a' gyermeknek az anyja, minden órában, minden második órában, a' szükséghez képest, többször, kevesebbszer, adgyon egy kávéskálnra való *rhabardara*, vagy *manna Syrupot* mind addig, még a' gyermek attúl a' fekete szüroktúl az az *gajájátúl* meg nem szabadúl. Ez meg lévén 10-12

(*) Moeconium.

óra múlva, ha az anyjának teje van, a' gyermeket meg is lehet szoptatni.

768. K. *Hát a' szoptásnak az ideje alatt, egészen az el választása idejéig, mint kell bántani a' gyermekkel?*

F. Minden nap, majd egy két hónapig, és azután is néha meg kell fürösztetni a' gyermeket, és az ő erejéhez képest, vagy közönséges fürdőben, azután friss, tiszta, és száraz pólával be-polyázni.

769. K. *Vagynak e valami különös betegségei a' tsotsemösnek?*

F. Igen is vagynak.

770. K. *Meltyek azok számlálad elő?*

F. Azok, a' mellyek figyelmetességet érdemlenek; és az együgyűbb népnek gyermekeiben láthatók, és fájdalommal tapasztalhatók, ime így következnek: 1.) A' gyermeknek látzó halála. 2.) A' fogaknak össze kútsódása. 3.) A' nyelv zabolának nagy le növése. 4.) Al takonyok, a' szájban, nagy meg gyűlése. 5.) Az orr lyukaknak be dugalása. 6.) Az artznak vagy főnek óvarassága. 7.) A' szeméremnek és a' körül lévő részeknek ki párlása. 8.) Az erőszakos hurút nehez lélekzettel. 9.) Az alkalmatlanság. 10.) A' zöld sárnak vagy is emésztetnek a' tsotsemöstől való el takarodása. 11.) A' gyermeknek el száradása. 12.) A' tsöttsőknek meg keményedése. 13.) A' fogaknak nehéz ki jövele. 14.) A' nyavala törés. Vagynak még ezen túl többféle betegségei is a' tsotsemösnek; hanem ezeknek elő számlálását,

sát, az időnek rövid volta miatt más időre halasztyák.

771. K. *Mit kell a' kisedben látzatos (*) halálnak mondani?*

F. Azt az állapotját a' kisednek, ha a' megszülésnek óráiban, vagy a' meg szülés után néhány napok mulva el hadgya tagjait, és az életnek jeleit el veszti, nem lévén azonban semmi jele a' rothadásnak, és a' valóságos halálnak.

772. K. *Mi okozhattya a' kisednek látzatos halálát?*

F. Az 1.) Ha a' kised nagyon véressen. 2.) Ha igen gyenge alkotással, és erővel jön a' világra. 3.) Ha az anyja valami indulatosságban, tudniillik nagy haragban, nagy meg ijedésben, vagy más affélében okot ad a' tejnek el mérgesedésére, és olyankor heventébe szoptattya a' kised gyermeket. 4.) Ha az anyja, vagy szopjatós dajka vigyázatlanságból a' kised gyermeket hanyat fekteti. 5.) Ha a' meg szült kisednek lehelő eszközeiben, úgy mint a' tüdőben, nintsen meg a' kellő indíthatosság.

773. K. *Hogyan lehet meg ösmérni a' bábnak azt, hogy a' kised gyermek nagyon véres alkotású, és hogy abból történt legyen, ha történt, a' látzatos halála?*

F. Úgy, ha a' bába azt láttya, hogy a' kisednek külső test színe, a' megszülés után na-

---

(*) Asphyxia.

gyon véres, kék és tarjagós képet mutat, ha a szemgolyókak is mint egy kitódulnak.

774. K. *Mint kell ez illetőn állapotban segíteni?*

F. Úgy, ha a' bába két, három kalánra való vért botsát vagy szorít ki köldökéből a' kisednek.

775. K. *Hát a' kisednek igen gyenge alkotását, és erőtelenséget hogyan ösmérheti meg a' bába?*

F. Úgy, ha a' bába azt láttya, hogy a' gyermeknek külső test színe nagyon halavány, és a' hólthoz hasonló képet mutat, ha azontúl a' gyermeknek inashúsai lágy alkotásuak.

776. K. *Ebben az esetben mit kell mivelni a' babának?*

F. Ebben az esetben a' gyermeknek köldökzsinorát mingyárt el ne vágja a' bába; hanem egy ideig tartsa az élében a' gyermeket az egész köldökével együtt; mert ez által a' kised még valami kis erőt, és vért kaphat az anyjától. Azután, az alatt az idő alatt, még a' kisedet olyan formán a' bába az élében tartya, gyenge által melegített ruhákkal, de tsinnyán, dörölgesse a' kisednek testetskéjét. Ha így semmire nem megy, és a' gyermek magához nem jönne, kiváltképen ha a' mássa is már elment a' pádrának, mease ketté a' köldökzsinort, és szokás szerént, hamar kösse össze a' yégét, azután próbálja meg a' lábak talpának, tengereknek, és az orr lyukaknak tsiklankoztatását. Ha így sem megy semmire a' bába, ekkor hideg vizet frétskállyon a' gyermeknek ábrázattyára, és gyomrára, vagy pedig

alkalmas edényből, magostúl tseppeltesse a' hideg vizet a' kisednek szívógödör tájékára. Ha ez nem használ, tartsa az órra alá szalmiák spiritussal, a'vagy fájdalmat enyhítő éttzes tseppekkel megáztaott ruhátskát; próbálja meg közben, ha mind ezek nem használnak, a' gyermek tüdejében való szél befúvást, és olyankor az oldalának gyenge, fújtató módra való öszvenyomását is; azután a' sőt meleg vízzel való klisterozást, lágy meleg borban való füröztést, egy szóval ilyen formán mindenféleképen azon mesterkállyan a' bába, még a' kised, ha több órák múlva is, lélekzetre nem kap. Így kell szinte bánni azon kisedekkel is, a' kiknek a' tüdejekben nintsen meg a' kellő indíthatóság. Mind ezek felett, ha a' lélekzet csak akadózva, és igen nehezen állana helyre, akkor lehetne egy két szem (*granum*) hántató port is Ipecacuánábúl, az az a' hántató gyökérből be adni a' kisednek. Sőt ha a' kised nem nyelhetné azon vízben felkevert hántatót, hogy a' kised megszabadúlhatna taknyosságától, szükséges lészen a' torkán által a' gyomrába fete-kendőzni a' hántató szert.

Jedzés: Azonban a' hántatót nem a' bába; hanem az orvosnak az ő rendeléséből kell adni a' gyermeknek.

777. K. Mivel lehetne a' lábahtalpát, és a' kisednek tetyereit meg tsiklándkoztatni?

F. Egy gyenge ruhának való döröslődésével, a'vagy az újjaknak is gyenge motozásával.

778. K. Hdí az órr lyukakat mivel kellene meg tsiklándkoztatni?

F. Olajos tollatškával.

* * *

779. K. Mit kell a' fogaknak össze kútsodása (*) által érteni?

F. Azt az állapotját a' kisednek, midőn a' görte az állkaptzának inashúsait összev húzza, és az alsó állkaptzát a' felsőhöz húzván, semmi vagy csak csakély hézaggal mozdíthatlanná teszi.

780. K. Miképen neveztetik még másképen ez az állapotja a' kisednek?

F. Farkas görtenek.

781. K. Mit okozhat ez illetőn görteösség a' kisednek?

F. Azt, hogy nem szophat; és hogy így nem lévén táplálása a' gyermeknek, kiszárad; utóljára pedig, hogy azon helybéli görteössége a' kisednek egész testét elfuthattya, 's megölheti.

782. K. Valljon mi okozhattya ezt a' hibát a' kised gyermekekben?

F. A' más egyéb okokon kívül legfőképen okozhattya ezen hibát a' kised gyermekekben.

1.) Ha a' gyermeknek a' köldökzsinora igen közel a' köldökhez vagyon megkötve. 2.) Ha az anyának vagy a' dajkának a' teje meg vagyon romolva, vagy 3.) Ha az anyának vagy a' dajkának igen kevés teje vagyon. 4.) Ha a' gyermeknek gyomrában vagy béleiben holmi rutságok (*saburra*) találtatnak. 5.) Ha a' gyermek nagyon által fázik.

(*) Trismus.

783. K. *Mitől romolhat meg a' szoptatós asszonyembernek a' teje?*

F. A' helytelen való evéstől, ivástól, és az elme indulatoktól, úgymint: ha a' szoptatásnak az idején; a' szoptatós asszonyember erősen fűszerszámos, és sós eledelokkal él, ha fűstölt és megromlott hússal táplálja magát, ha nagyon keveset iszik, ha keveset jár és kél, ha sokat alszik, ha valamire nagyon megharagszik vagy megboszszonkodik, ha sokat veszekszik, ha megijjed.

784. K. *Ha a' szoptatós asszonyember nagyon keveset iszik, vagy keveset jár és kél, ha sokat alszik, miképen romolhat meg a' teje?*

F. Megsűrödhet.

785. K. *Hát ha a' szoptatós asszonyembernek nagyon kevés a' teje, miképen okozhat olyankor a' kiadéban farkas görtsöt?*

F. Úgy, hogy a' szüntelen való szopásnak igyekezete által nem kapván elegendendő tejet a' kiadé, az álkaptzának az inashúsai nagyon megfáradnak, sőt ha gyengébb alkotású a' gyermek, azon inashúsok nem csak nagyon megfáradnak, de érzéketlenné is lesznek, úgy, hogy szükségképen a' görtsnek következni kelletik, melly azután az állkaptzának öszveszorulásával végződik.

786. K. *Mit tartozik mivelni a' baba asszony akkor, ha a' gyermeknek farkas görtse, a' tejnek kevés létele végett esett meg?*

F. Nem egyebet, hanem csak azt, hogy időnek előtte a' szüléket megintse a' következő veszedelemről, és hogy lángyos téjből, vagy marha

189 TIZENKETTÉDIK SZAKASZ

más lévből klistérokat adogállyon. Az egyéb kiadéddal való hánás módgyát pedig ilyenkor a' belső orvosra kell bízni.

787. K. *Hát ha belsőorvos nintsen, mit kellene közönségesen a' báráskodó Seborvosnak olyatén állapothban művelni, ha a' görtstől a' gyermeknek a' szája össze kúltsodik?*

F. Az okokhozképest különkülönbözte módon kell segíteni az olytatén gyermeket. Úgy p. o. ha a' kiadédnek szája, a' köldökzsínornak igen közel való még kötésétül a' köldökhöz, kúltsodik össze, tehát akkor arrúl a' helyről a' kötést azonnal el kell oldani. Ha a' rossz, vagy nagyon kevés téjtül származik a' görtsösség, azt meg kell gyarapítani. Ha a' gyomornak holmi rutságátül, vagy az által fázásátül okoztatik a' hiba, akkor azt a' környüálláshozhépest hántatóval, meleg fürdővel, vagy görtsők ellen való kenetekkel, görtsők ellen való klistérokkal, úgy mint ópiumbúl, hódtetembúl, vagy ördög szarhúl készöltekkel, kell orvosolni; sőt ha kívántatik még vezi kátort is lehet a' nyaká tsigéjára tenni. Végtére pedig, ha a' kiadédnek az ereje meg szenved, lehet mind ezeken túl még egy kevés és gyenge hashajtót is rendelni.

* * *

788. K. *Mit kell a' nyelv zaboltnak lenvénse (*) által artetni?*

(*) *Frenulum liguae ad apicem aurentum,*

F. Azt az állapotját a' kisednek, melyben a' szopásnak idején, ki nem nyújthatta nyelvét a' tsets bimbokra.

789. K. Miben áll a' nyelv zabolának lenővése?

F. Abban, hogy néha a' nyelv alatt lévő fém és vékony forma bőrötske majd egészen a' nyelvnek hegyéig nyúlik, és a' nyelvet úgy ferasztya, hogy a' gyermek azt egyátallában ki nem nyújthatta.

790. K. Mit okozhat ez a' hiba a' gyermekben?

F. Azt, hogy a' gyermek, a' nyelv zabola lenővésének garádussához képest, keveset vagy épen nem szophat. Következésképen azt, a' mit (781) eléadtunk.

791. K. Tehát mit kell művelni az illető esetben?

F. A' nyelvzabolát egy kis ollóskával ketté kell vágni, és a' vágást úgy arányozni, hogy a' nyelvet azután elegendően kitölthassa a' kised gyermek.

792. K. A' nyelv zabolának még vágása után mit kell művelni?

F. Az okozott sebetskére, mely épen nem, vagy legfölyebb egy tseppig szokott vérezni, egy kevés liszt formára tört tűkrot kell hinteni, és azonnal megszoptatni a' gyermeket.

793. K. A' tudatlan asszonyember bábként történhet e valami szerencsétlenség az illető Seborvosi munkában?

F. Igen is történhet.

794. K. *Mindmily szorosségtelenség történhet?*

F. Olyan, hogy néha akkor is ketté vághatják a' nyelvzabolát, midőn épen szükséges nem volna.

795. K. *Hát ez a' hiba, mit okozhatna?*

F. Azt, hogy a' gyermek halálos vérzésbe eshetne, ha tudniillik valamiképen a' két oldalaslag fekvő vér ereket megsértenék. Azonban vannak példák arra is, hogy a' felesleg való nyelvzabolának elvágásában némelly gyermekek a' nyelveket elnyelték és megfulladtak.

796. K. *Kiket illet tehát a' nyelvzabolának feloldozását el követni?*

F. Egyedül a' kitanúlt Seborvosokat, azért illetően esetekben minden bábaasszony őrizkedjen, nehogy valamit elkövessen a' mi nem az ő hivatalyához való.

* * *

797. K. *Mit kell érteni azon taknyos meggyülésről, (*) a' melly a' mai született gyermeknek szájában találhatik?*

F. Azt a' huzós, és nyúlós valóságot (*ens*) kell érteni, a' melly a' mai született gyermeknek a' szájában, vagy a' születése előtt, vagy a' születése alatt összevegyült.

798. K. *Mit okozhat az illetően taknyos összevegyülekezet?*

(*) Pituitae accumulatio.

F. Okozhattya, hogy a' kiseded ollyankor ne kiálthasson, hogy lélekzetet ne vehessen, és hogy ne is nyelhessen; következésképen okozhattya a' gyermeknek megfulladását, a' guta ütésebe való esését, és így halálát a' gyermeknek.

799. *K. Ollyatén esetben mi tévő legyen a' baba asszony?*

F. Ollyankor minden módon azon legyen, hogy az újjával, oldalassan fektetvén a' kisededet, megszabadítsa a' gyermeknek száját attúl a' taknyos gyülekezettül. Sőt ha azon taknyos gyülekezet nagyon enyves természetű volna, szükséges lészen, hogy ollyankor elébb gyenge fejer, és borba mártott, ruhát tekerjen az újjára, és úgy igyekezzen kiszedni a' szájban meggyült taknyot.

800. *K. Mi adhat okot illyetén taknyos össze gyülésre?*

F. Okot adhat. 1.) A' nehéz fő szülés, ha tudniillik a' medenözének be's kimenetelében igen soká megfeszül a' gyermeknek a' feje. 2.) Ha a' gyermek erős, és kövér alkotással jön a' világra.

* * *

801. *K. Mit kell a' kiseded órr lyukainak be-dugulása (*) által érteni?*

F. Azt a' taknyos, és néha megszáradt taknyos össze gyülést az órr lyukakban, melly a' tse-tsemőst hátráltattya a' lélekzetnek vételésben, és a' melly a' szopást és a' lenyelést is gátoltattya.

(*) Obstructionarium.

106 TIZENKETTEDIK SZÁRASZ.

802. K. Mit okozhat ez az állapot a' gyermekben?

F. Nagy nyughatatlanságot, sírást és rívást, néha azt is, a' mit (781) eléadtunk.

803. K. Hogyan kell idágtani, és segíteni ez állhatatán esetben?

F. Az ollyatén esetben alkalmas hashajtóval hátra, és a' bélekre kell húzni azon enyves taknyosságot; azután külsőképen két, három szem fejer gálitzkövet (*) egy lat majoránna vízben feloszlítani, és az ruhán által megszűrven, tseppenként egyszer is mászszor is az orrnak lyukaiba botlatani. Azonban lehet közben friss mondola olajjal is és majoránna olajjal vegyest az orrnak gyökerét és szárnyait külsőképen haszonnal kenegetni.

Jedzés! Ebben az esetben a' hábaasszony semmit ne mivellyen, hanem az orvosra bizza a' dolgot.

804. K. Mit kell az arznak vagy főnek otvarossága (**) által érteni?

F. Azt a' főnek vagy arznak kérges, néha genyetséges és nagyon bűdös széllyel terjedő fekélyeket kell érteni, a' melyek valami különötsípös nedvességtől veszik eredeteket, és épen a' főnek vagy az arznak bőre alá vitettetnek.

805. K. Mitől veheti eredetét azon különötsípös nedvessége a' gyermeknek testében?

(*) Vitriolum album. (**) De Achoribus, Favis et Crusta lactea.

F. Az anyának vagy a' dajkának holmi különös hibáitól, ha tudniillik frantzós, vagy más-képen tisztátalan vérű, ha rossz eledelokkal és elelkenkező italokkal él. Ha a' gyermek már nagyobatska és többé nem szopik, akkor a' tsipős nedvesség könnyen meg gyűlhet az eledelöknek rossz minémiségétől, vagy pedig ha az eledelöknek jó minémiségével, az egész testben a' természetes indíthatosság meg vesztegettetik; mint hogy olyankor a' jó eledelök is a' természet rendin túl él változhatnak, és így különös tsipős nedveséget formálhatnak.

806. K. Jó é az ótvárt ki szárítani, és hirtelen meg gyógyítani külsőképen?

F. Eppen nem jó.

807. K. Miféle hárt okozhat tehát ha hirtelen meg gyógyittatik az ótvár?

F. Azt, hogy azon tsipős nedvesség a' vérbe ismét által vitetetvén, a' többféle baj közt fűlledozást, nyavalya törést, és végtére bizonyos halált okozhat.

808. K. Mint kell ezen hibát meg orvosolni?

F. A' különkülönféle okokra nézve különkülönféle módon, és ha a' gyermek még szopik, akkor a' szoptatónak is kell orvossággal élni. Azonban minthogy ezen orvoslásnak a' módgya terhes, és tellyességgel a' belső orvost illeti, azt kell meg hívni.

* * *

809. K. Mit kell a' szemóromnek és a' körül lépő részeknek kipárlása (*) által arzeni?

(*) Intertrigo Infantum.

148 TIZENHETTEDIK SZAKASZ.

F. Azt, ha a' bőre a' szeméremnek, és a' körül lévő részekben valami tsipős nedvességgel fel-
tettetik, megpirosodik, és fájdalmassá lesz.

810. *K.* Hát más egyéb részein nem párolhat
ki a' kised gyermeknek a' teste?

F. Igen is.

811. *K.* Hol?

F. A' nyakának rántzaiba, legfőképen ha kö-
vér a' kised, és a' hóna alatt, sőt még más
egyéb helyeken is.

812. *K.* Mitől származhat vallyon ez a' hiba?

F. A' gyermeknek vizelletétől, vagy a' nagy
izzadságától.

813. *K.* Mit okozhat olyatán kipárlás a' kis
gyermekokban?

F. Kellemetlen, és néha fájdalmas vízköteget,
melly is gyakorta sivással, rivással, nyughatat-
lansággal, és álmatlansággal vagyon öszvekö-
tetve.

814. *K.* Hogyan kell orvosolni?

F. Úgy, hogy napközben azon fájdalmas ré-
szeket gyakorta langyos vízzel megmosogassa az
anya, vagy a' dajka, és azután holmi szárító
porokkal hintse be: olyanok p. o. a' erétából,
keményítőből, megégetett szarvas szaróból, fejtér-
plaibaizból (*) földön folyó fenyő magból (**) és
más afféliekből liszt módgyára megtöretett, és el-
készítettett porok. Ha a' kipárlás némelly helye-
ken megfekélyesedne, akkor a' most elé számlált

(*) *Cerussa alba.* (**) *Polypodium.*

porokhoz ónós izúkrót is (*) lehetne vegyíteni; vagy pedig a' kút, vagy úti fű vízben lehetne egy kevés fejer gálitzkő port fel olvasztatni, és azal mosogatni a' fekélyeket.

* * *

815. K. Mit kell a' kised gyermekekben erőszakos hurutnak nehéz lélekzettel (**) mondani?

F. Azt az állapottyát a' kisedeknek, a' melyben a' nátha úgy elfogja az ornak lyukait, vagy ha azontúl is a' gyermekek annyira vagynak, hogy a' lehelő eszközőkben, mint a' minémű a' tüdő, meggyült phlegma vagy is sűrű nyál, tsak a' fulladó veszedelem közt, erőszakos köhögéssel adhattya fel magát.

816. K. Mikor szokott leg inkább uralkodni az álljetén állapot, és mi móddal kezdődni a' kised gyermekekben?

F. Akkor leg inkább, midőn nedves és hideg északi szellők uralkodnak az őszön, a' téiben, és a' kikeletkor. Tudniillik, ha olyankor a' gyermekek hidegrül melegbe, és meleg szobákból a' hidegre vitetnek, úgy hogy, által fázván, a' vagy hirtelen által melegedvén a' gyenge gyermek testének külső színe, szükségkében a' rostás bőr lyukaknak (pori) meg kell gyengülni, és a' kigőzőlő nedvességeknek az órnek belső hártáira, és a' tüdőre viszeza vitetni s le tevődni; melly is azután mint más nemű nedvesség, (heterogeneousum) a'

(*) Sacharum Saturni. (**) Tussis convulsiva cum difficili respiratione.

190. TIZHANEHETEDIK SZAKASZ.

phlegmát formállya, és a' náthát, vagy orrzsakor köhögést okozz.

817. K. *Hogyan lehet elejét venni ezen hibának?*

F. Úgy, ha a' kisded gyermekek mindenkor jó bapolázva, tudniillik, hogy semmiképen meg ne fázhassanak, vitettetnek ki a' levegőre.

818. K. *Hát ha már meg vagy a' hiba mint kell orvosolni?*

F. Minthogy az állapot terhes és veszedelmes szokott lenni, és néha a' szoptatást is, ha hirtetés, orvosolni kell, mindenkor, ha lehet, a' belső orvost kell meg hívni, és annak a' tanácsával élni. Azonban ha belső orvosta szert tenni nem lehetne, ekkor a' szükség idején veres czék-lát kelene reszeltetni, és annak kifatsart levében ezukor kándlit vegyíteni, 's ezen ösze elegyített híg-ságot a' tüzes szén-nél, lábosban, addig forralni, a' még a' méznek folyó nyulosságát meg nem nyeri, és abból gyakorta kávé-s kalauanként adogálni a' gyermeknek. Különbözi viola Sirupót, szent János kenyér Siruppal, és egy két szem értzes kermesszel is vegyest (*) lehetne azon módon, a' minni elébb tapíttatott a' gyermeket meg kínálgatni. A' széke virágból; és ördög szarból készített klistérek is, olytón esetben, minden só nélkül, napjában négyezer, egy egy verdungra való adogálni hasznos volna.

(*) Kermes minerale.

* * *

819. K. Mit kell a' hisded gyermeknek álmatlanságu által érteni?

F. Azon nyughatatlanságát a' hisdednek, mellyben a' sirás, rivás, és a' maga öszve gömböledése között fájdalmait, a' mellyek miatt nem nyughatik, jelengeti.

820. K. Mi adhat okot a' hisded gyermeknek álmatlanságára?

F. Ezek a' környülállások: 1.) Ha szék szorulásai vagynak. 2.) Ha a' gyermeket a' szelek bolgattyák. 3.) Ha megvesztegetett, vagy fölösleg való sűrű tejet szop. 4.) Ha a' tisztátalan tartás végett a' hisded gyermeknek a' teste nagyon viszket.

821. K. Mint viselje magát a' bába illetően esetben?

F. Úgy, hogy a' szék szorulásban székfű virágból, és egy keveset megsózott korpából langyos klistérokat adogállyon a' gyermeknek. Ha a' szelek bolgattyák a' gyermeket, olyankor a' mostan említett klistérontól, liszt módgyára öszve tört, és ánis magból készített porotskákat is adhat a' hisdednek. Némelylek a' gyenge hashajtó után, mint a' millyen a' rhabarbara sirup, friss mondola olajat is haszonnal adnak az ollyatén gyermeknek. Ha a' megvesztegetett tej, vagy a' felesleg való sűrű tej árt a' gyermeknek, azt az okához képest, mentül előbb mind a' szoptató, mind pedig a' gyermek részéről el kellőzni igyekezzen a' bába. Úgy p. o. ha a' megvesztegetett tej savanyuságot okozna a' hisdedben, és attúl

nyughatatlanlkodna, azonkívül, hogy a' szoptatót meg kellene inteni a' bábának holmi elkövetett hibáiról, a' gyermeknek is szorgalmatossan rhubarbara sirupot magnesia porral vegyest adogá-lyon az ollyatén gyermeknek. Ha a' tej sűrű, és sok túrórt ad a' gyermekben, ekkor bővebb italt, és járást, kelést javasoljon a' szoptatónak. A' testnek pedig vízkeregségen holmi gyakorta való füröztetésekkel, mosogatásokkal, és tiszta száraz ruháknak elváltóztatásával kell segíteni.

* * *

822. K. Mit kell a' hisded gyermekben a' zöld sárnak el takarodásán érteni?

F. Azon gyermek ganéjnak elmenését kell érteni, melly savanyús illattal, zöldes parejsinnel, és mintegy apróra vágot kemény tojás módgyára túrossan takarodik el a' gyermektől, és a' melly előre is savanyú büfögések, nyughatatlanságok, sívások és rivások által ösmértetik meg.

823. K. Mi okozhattya a' hisded gyermekekben a' zöld sárnak jelenlételet?

F. Ugyan azok az okok, a' mellyek az álmatlanságot okozzák a' hisded gyermekekben, (820) okozhattya a' zöldsárnak jelenlételet is. Azontúl a' zöldsárnak jelenlételet okozhattya a' nagyon édes eledelek, és az anyának vagy dajkának különkülönféle elme indulati is, úgy mint a' harag, bosszúság, megijjedés 's. m. afféliek. Azért az orvoslásnak a' módgya is a' környülállás-hoz képest ollyannak kell lenni, mint a' gyermeknek álmatlanságáról (820) elé adódott,

* * *

* * *

824. K. Mit kell a' gyermekben elszáradásnak (*) mondani?

F. Azt az állapotot akár a' tsetsemőshen, akár pedig az éltesebb gyermekben kell elszáradásnak mondani, ha a' tsetsemős elegendő tejet szopván, vagy az éltesebb elegendő étellel, sőt néha sokkal is tápláltatván, még is a' gyermeknek csak a' tsontya és bőre látszik meg.

825. K. Hányféle oka lehetnek az illető elszáradásnak?

F. Sokféle.

826. K. Melyek azok?

F. A' többek között, a' melyek figyelmeztetést érdemlenek; ezek: úgymint 1.) A' fodorhaj íkráshúsoknak bedugulásai, és megkeményedései. 2.) A' tejnek rossz minéműsége, melly is a' szoptató személynek rossz eledelétől, vagy az élme indulatosságaitól, úgymint a' nagy haragtól, bosszúságtól, nagy szerelemtől s. m. affélektől származhat. 3.) A' futkosó gyermeknek erején túl erős ételekkel és bő mértékben való táplálása. 4.) A' gyermeknek gyomrában és belekben meggyűlt rútságok. 5.) A' levegőnek megromlott minéműsége; tudniillik: ha a' belső tagoknak munkáját úgy megvesztegeti, hogy a' nedvességeknek elválasztását, és a' rendes kitakarodását megátolya.

(*) Atrophia infantum.

827. K. *Mint kell ezen hibát meg orvosolni?*

F. Az okoknak az ő különkülönféle voltához képest, különkülönféle módon; és minthogy a hiba fontos, szükséges lesz az anyáknak időnek előtte belső orvoshoz folyamodni, és annak a tanácsával huzamossan élni.

* * *

828. K. *Mit kell a tsöttsőknek meg keménysége által érteni?*

F. Azt a fájdalmas daganatot, melyet a kised gyermek tsötseiben a kéz illetéssel tapasztalni lehet.

829. K. *Mitől keménysedhetnek meg a kis dratának a tsötsei?*

F. A tudatlan bábának helytelen való nyomásától; mert némellyik közülök azt képzei magának, mintha a tsöttsőkbe tej volna; és azért azokat véghetetlen módon az ujjakkal meg szorítja?

830. K. *Mint kell a meg keménysedett tsöttsőkön segíteni?*

F. Úgy, hogy minden ollyatén nyomástól, a vagy meg szorítástól az anyákat el kell tiltani, és az egész gyógyítást csak a természetre bízni, vagy leg följebb, ha a részek meg gyúlldattak volna, hívesítő szereket reá rakogatni, mint a müllyén a frisa és nem avas Sparmacét flastrom 's. m. afféle. Ha azonban meg evesednének a tsöttsők, akkor azokat a chirurgiának regulái szerint fel kellene étetni, vagy felválni a úgy gyógyítani.

* * *

831. *K. A' szülés után hány holnapra szoktak meg jelenni a' fogak, a' hisded gyermekekben?*

F. A' harmadik, negyedik, ötödik, hatodik vagy több kevesebb holnap múlva. Sőt találtak olyatén gyermekek is, a' kikben még csak a' huszadik holnapra törnek ki a' fogak.

832. *K. Minémű rendel szoktak következni a' fogak?*

F. Ekképpen: 1.) A' két elő fogak (incisorii) az alsó állkaptzában. 2.) A' két előfogak a' felső állkaptzában. 3.) A' két kutya fogak (canini) a' felső állkaptzában. 4.) A' két kutya fogak az alsó állkaptzában. 5.) A' két zápfogak előlről (molarés) a' felső áll kaptzában. 6.) A' két zápfogak előlről az alsó áll kaptzában. 7.) A' két szem fogak (oculares) a' felső, és 8.) A' két szemfogak az alsó áll kaptzában.

833. *K. Minémű fogak jühetnek leg nehezebben ki az áll kaptzákból?*

F. A' két kutya, és a' két zápfogak.

834. *K. Mit okozhat a' fogaknak nehéz kijövétele a' gyermekekben?*

F. Sokféle változást: úgymint 1.) Az iny fájdalmassan meg dagadhat, és így 2.) Meg gyuladhat. 3.) Sivást, rivást és nyughatatlanságot okozhat. 4.) Álmatlanságra okot adhat. 5.) Hideglelést. 6.) Nyavala törést okozhat. Ezen túl 7. Has menést, és 8.) Húrutot is hozhat maga után.

835. *K. Mint kell segíteni ilyenkor a' gyermekekben?*

F. A' különböző változásokra nézve, különkülönféleképen, és mint hogy néha veszedelemmel vagy on össze köttetve az állapot, leg jobb lészen, a' dolgot orvossal közleni. A' szegénhyebb soras aszszony embereknel, a' fogaknak nehéz kijövetelében, jó lészen, ha az ollyatén gyermekeiknek puhá -szalonnás bört kötnek a' nyakára, hogy tudni illik azt rágitshálhassák.

* * *

836. K. *Mit kell a' kisded gyermeknek nyavalya törése (*) által érteni?*

F. Azt a' tsudálatos és akaraton kívül való inashúsoknak mozgásokat, és rángatódásokat a' gyermek testében, mellyek, de legfőképen az ábrázatnak inashúsaiban, a' száj körül lázatnak meg, és a' száznak tajtékos habjai, a' szemeknek pedig tsudálatos forgások, és az észnek több kevessebb időnek elvesztése között végződnek el.

837. K. *Mitől származhat az illyetén állapot a' kisded gyermekben?*

F. Attól: 1.) Ha elegendően ki nem takarított gyermek szúroktól. 2.) A' tejnek rossz és megvesztegetett minéműségétől. 3.) A' meggyült savanyúsátságoktól. 4.) A' szeleknek és egyébbaránt is a' ganéjnak megrekedésétől. 5.) A' fogaknak nehéz kijövetelétől.

838. K. *Mi kárt okozhat a' kisded gyermekben a' nyavalya törés?*

(*) Epilepsia infantum.

F. Elkerülhetetlen halált. Ha azonban megtörténne, hogy a' gyermeknek az alkotása és ereje fellül haladná a' nyavalyának az erejét, még is az ágyvelőben vagy más egyéb test részeiben a' gyermeknek hibát hágy maga után. Láttam *Maidán* több olytán gyermekeket, a' mellyeknek a' fejek e' miatt rendkívül nagyra nőtt; mert tsőtsömös korokban őket kitörvén a' nyavalya, bennük az ágyvelő annyira meggyengítettet, hogy azután a' rendes nagyságon túl nyölni kénytelenítettet.

839. K. *Hogyan kell segíteni az olytán nyavalya törő gyermekben?*

F. Minthogy fontos és veszedelemmel tellyes állapot a' kiseded gyermekekben a' nyavalya törés, és azt a' különkülönféle okokra nézve különkülönféle módon is kell orvosolni, legjobb leszén olyankor a' belső orvosnak tanácsával élni. Azonban ha belső orvosra szert tenni nem lehetne, a' szükségben székfű virágból, de só nélkül, ördög szarral készült, és egyszerre egy verdungra való klistért, napjában 4—6—10 adogálni; a' gyermekeket ördög szarral füstölgetni, fájdalmat enyhítő értzestsepekből 6—10 tseppeket egyszer is más-szor is fél kalan vízzel a' kisednek beadni, sokszor hasznosnak lenni tapasztaltatott.

TIZENHARMADIK SZAKASZ.

A' Dajka választásáról.

840. K. *Ha a' gyermek annyidnak vagy elgedendő teje nem volna, ha gyengeséggel, vagy másféle betegséggel küszködne, vagy ha épen elhalna az anyja, mit kellene olyankor javasolni a' kis gyermeknek részéről az anyai vagy atyai félnek?*

F. Azt, hogy az a' gyermek dajkáltasson.

841. K. *Kell e' a' dajkákban választást tenni?*

F. Igen is hogy kell.

842. K. *Miért?*

F. Azért, mert ha nyavalyás, és egészségtelen a' dajka, a' gyermek is elkaphattya könnyen azon betegséget. Sőt ha rossz indulatú, még akkor sem tanácsos a' gyermeket reá bízni; mert a' teje által olyatén személynek az ő hajlandóságait is könnyen magához szíhattya a' gyermek.

843. K. *Hogyan lehetne ezt példából megtudni?*

F. Úgy, hogy sokszor, ha a' gyermek anyja orvosoltatik, a' gyermek szinté részt vesz az orvoslásban. Tudniillik: ha az anyának hántató, a'vagy purgatio adódik, a' gyermek is az nap, ha az orvosságnak munkállása között szopik,

vagy házni, vagy purgáltatni fog. Ha rühes, vagy másképen beteges a' gyermek, az anyának orvoslása által gyakorta meg orvosoltatik, ellenkezőképen; ha az anya beteges, a' gyermek is többnyire egészségtelen szokott lenni.

844. *K. Mire kell tehát vigyázni a' dajka választásában?*

F. Arra, hogy 1.) Legjobb idejű, az az 20—30 esztendő körül legyen. 2.) Hogy hat hetes gyermek ágyasmál öregebb ne legyen. 3.) Hogy a' tsetsei lágyak és tellyessek legyenek. 4.) Hogy bő tejű legyen, és hogy a' teje könnyen folyjon, sem igen sűrű, sem igen híg vagy tsipős ne legyen.

845. *K. Mikhépen lehet megösmérni a' sűrű tejet?*

F. Úgy, ha a' körmödre eresztesz egy két tseppet, és le nem fut.

846. *K. Hát a' nagyon híg tejet hogyan lehet megösmérni?*

F. Ellenkezőképen mint a' sűrű tejet; tudniillik: ha a' körömről hirtelen le fut.

847. *K. Mint lehet a' tsipős tejet megösmérni?*

F. Kóstolás által, ha tudniillik sós izű.

848. *K. A' sűrű, híg, és tsipős tejet mi által lehet megjavítani?*

F. A' jó konyha által, az az a' jó étel és ital által; mert a' sok téstzás étel, kevés itallal és kevés test mozgással sűrű; a' sok lity loty étel, bő itallal, és nagy test mozgással híg tejet; a' nagyon sós étkek pedig tsipős tejet szoktak okozni.

200 TIZENHARMADIK SZAKASZ.

849. K. Miféle hibák teszik alkalmatlannak egy némelly személyt a' dajkaságra?

F. Ezek: 1.) Ha varas fejű, vagy ha a' torkán csomokat hordoz; ezenkívül 2.) Ha a' torka belülről sebes, fekélyes. 3.) Ha a' бүдös szájú és rozsz fekete fogú. 4.) Ha rühös, fekélyes lábú; kiváltképen 5.) Ha a' szemérem testéből valami fehér nedvesség foly, vagy az ágyék hajlásaiiban vak sebet és fekélyt hordoz. Sőt 6.) Azok is alkalmatlanok a' dajkaságra, a' kik nagyon haragossak, álmassak, szerelmessék, erőtelenek, vagy hó száposok.

TIZENNEGYEDIK SZAKASZ.

A' terhes asszonyoknak megvizsgálásáról.

850. K. Miért vizgáltatnak meg a' terhes asszonyemberek?

F. Azért: 1.) Hogy a' jövődöbéli szerentsée vagy szerentsétlen szülést előre lehessen meghatározni. 2.) Hogy a' világi és egyházi törvényszék kívánságának elég tétetödgyen.

851. K. Mi értetödik a' terhes asszonyoknak megvizsgálása által?

F. Az, midöñ a' bábáskodó személy megvizsgálván, vagy megolajozván a' mutató újját, a'

nádrahüvelybe dugja, és a' nádrának a' száját megtapintya 's megvizsgálja ha valyon lágy é, ke-
rek é, a' vagy ha be vagyon é zárva? és ha úgy
vagyon, akkor, kiváltképen ha inég a' más két
jelei is a' bizonyos terhességnek ezekkel együtt
vagnak, a' terhességrül kell gondolkodni. Sőt
ha elkerülhetetlen szükséges a' megvizsgálás, ek-
kor a' bábáskodó személy a' terhesasszonyt az
ágyra keresztül fektesse, és az egész kezével meg-
vajazva nyúljon a' nádrába, és úgy tapintsa meg
a' nádrának a' száját.

852. K. *Hányféleképen lehet a' terhesasszony-
embert megvizsgálni?*

F. Kétféleképen; tudniillik álva, de egy ke-
vesset a' falhoz dülve, vagy pedig fekvő az ágyba.

853. K. *Miféle időkben lehet a' terhesass-
zonyembert illyes vizsgálás alá venni?*

F. 1.) A' terhesség, és a' szülés alatt. 2.) A'
szülés után és 3.) A' terhességön kívül hivatalból.

TIZENÖTÖDIK SZAKASZ.

*A' Szülő vagy gyermekágyasasszony
körül holmi visszaélésekrül, és babonás
tselekedeteikrül a' bábáknak.*

a.) *A' szülés idején.*

854. K. *Miféle babonás tselekedetek, és vis-
szaeélések lehetnek a' bábáknak a' szülésasszony
körül?*

F. Különböfélé országokhoz, nemzethez, és vallásokhoz képest más, és másféle babonás-telekedetek, és vissza való ételek lehetnek a' bábáknak a' szülésszony körül; mellyek néha ártalom nélkül valók, és csak a' tudatlanságnak, és vagy ravasz tsalárdságnak tulajdonítatnak, és úgy mint nem veszedelmeseket el lehet nézni; hanem vagynak néha olyatán telekedetei a' bábáknak, a' mellyeknek mind a' gyermek szülésszonyra, mind pedig a' kisedre nézve nagy befolyások vagynak; és azért ezeket nemtsak el nézni nem lehet; hanem szoros büntetések alatt tilalmazni is szükséges volna.

255. K. Mellyek azok az ártalom nélkül való telekedetek?

F. Ezek; 1.) Ha bizonyos czédulákat, vagy holmi állatoknak részeitet függesztenek a' szülésszonynak a' nyakába. 2.) Ha férfui inget véstetnek fel a' szülésszonnal. 3.) Ha férfui gatyát vettetnek a' szülésszonynak a' nyakára. 4.) Ha a' rozs virágrúl vizet két itatnak a' szülésszonnal s m. több affélek.

256. K. Mellyek az ártalmas telekedetek?

F. Ezek: 1.) Ha holmi jóvendölést tesznek. 2.) Ha bort vagy pálinkát itatnak a' szülésszonnal. 3.) Ha időnek előtte erőltetik a' szülésszonyt a' szülésre. 4.) Ha a' valóságos szülő fájdalmakat akár tudatlanságból, akár pedig ravaszságból el nézik. 5.) Ha zeákokon, vagy kenyer szakaitokon születetik el a' magzatot.

257. K. Miben áll az előre való jóvendölések olyatán bábáknak a' kik azt művelik?

F. Abban, hogy a' szülésnek az óráját határozzák meg; hanem avval az alkálmatossággal azután mindeneket ellenkezőlek szoktak elkövetni csak azért, hogy magoknak a' Vajlodóaszszony-nál hírt, és nevet szerezhessenek, és az által tudakosoknak, és nagyon tanúltaknak láttassanak. Úgy p. o. ha a' valóságos szülőfájdalmak még nem munkálkodnak, és még is a' terhesszemélyt a' szülőszékbe helyheztetik, azután holmi erőltetésekkel, kenetekkel, heves italokkal addig mesterkélnek még a' szülés arra az órára még nem történik, a' mellyet a' jövőndülés által meg határozták. Ha pedig a' valóságos fájdalmak a' Vajlodóaszszonyt körül veszik, akkor ismét ellenkezőképen holmi biztatásokkal, hogy meg nem volna az ideje, mindég azon vagynak, a' még a' fájdalmak sikeretlenné lesznek, és a' magzatnak az elszülése addig meg nem gátoltatik, még a' jövőndüléseknek az órája el jövőnd, akkor azután, nem tekintvén sem a' szülőaszszony, sem pedig a' szülendő magzatnak veszedelmére, erőszakosan is kényszerítik a' szegény Vajlodóaszszonyt gyermekének meg szülésére.

858. *K. Mit okozhatnak ez illetén tselkedetek?*

F. Veszedelmet mind a' szülőaszszonyra, mind pedig a' kisded magzatra nézve. Legfőképen a' szülőaszszonyban, veszedelmes vér folyásokat, és forró hidegleléseket okozhatnak.

B.) A' Gyermek ágyban.

859. K. Miféle babonás tselekedetek és viselkedések lehetnek a' bábáknak a' gyermekágyasasszony körül?

F. A' különkülönféle szokások szerint valamint a' szülésszszony körül, úgy itten is (854.) sok féliek lehetnek. És valamint a' szülésnek az idején, úgy itten is találatnak ártalom nélkül való, és ártalmas tselekedetek a' bábáknak.

860. K. Mellyek az ártalom nélkül való tselekedetek?

F. Ezek: 1.) Ha a' gyermeknek köldöke 'sino-rában néha találkozó, és vérből főmált golyókából még több, kevesebb gyermeket jövendőnek. 2.) Ha a' kiseded fején vagy ábrázatyán néha történetből találkozó hártyás bőrötskéből sok szerenstét jövendőnek a' gyermek résziről.

861. K. Mellyek az ártalmas tselekedetek?

F. Ezek is a' szokáshoz képest sokféliek lehetnek. A' mellyeket ezen N. megyében tapasztaltam ime ezek: 1.) Hogy a' bábák sok komákat szereznek, 's az által nyughatatlaníttják a' gyermek ágyas asszonyt. Sőt a' mi több, hogy, a' bába ellent nem mondásával, a' szegény beteg körül első éjszakán mindgyárt, a' vendégek a' bábákkal együtt dorhézsolnak, esznek és isznak, és úgy nyughatatlaníttják a' szegény gyermek ágyas asszonyt. 2.) Hogy télen néha igen nagyon, máskor pedig éppen keveset fűtetik a' gyermekágyasasszonynak szobáját. 3.) Hogy éjszakánként a' gyer-

mek ágyas aszszonyt, mezétlább, és a' nagy hidegekbe ki járni hajlékaikból meg engedik. 4.) Hogy a' gyermek ágyasaszszonyának szemérem testére semmi meleg borításokat nem tetetnek, és azonkívül is, hogy őket tisztátalan tartják. 5.) Hogy a' gyermek ágyasaszszonyaikat borral és pálinkával itattják. 6.) Hogy mindgyárt az első egy két nap olytán eledeleket engednek emni a' gyermek ágyasnak, a' mellyek mind magának a' gyermek ágyas aszszonyának, mind pedig a' kisednek szem látomást ártalmassak lehetnek.

TIZENHATTODIK SZAKASZ.

*Holmi Szereknek, ételnek, és italnak -
elkészítések módgyáról.*

a.) *A' gyermekágyas aszszony részéről*

862. *Mint kell a' terhesség alatt, ha szükséges, egy lágyasztó klistért elkészíteni?*

F. Ekképpen: Végy fél marok székfűvirágot, ugyan annyi apróra vágott mályva levelet, és buza korpát, keverd össze, és vessed egy meszes forró vízben; hadd fell forni egynéhány szempillantatig, és ruhán által szűrd le, és nyomkod ki

jó a' levit; azután egy klisterra valóban adgy hozzá egy kalánra való jó és friss fa olajat, 's adassad be a' terhes asszonyoknak lágy melegen akkor, ha az einészetyét fel lágyaztatni kívánod.

863. K. *Hát a' terhesség alatt székrehajtó klistért hogyan kell elkészíteni.*

F. Úgy, hogy az előbbeni szám alatt elkészült klistérhez, csak egy kávékalánra való, és liszt módgyára megtört konyha só; vagy pedig egy diónyi nagyságú felolvasztott szappant kell adni.

864. K. *A' terhességnek idején eléforduló fattyúfájdalmakat enyhítő klistért mint kell elkészíteni?*

F. Végy apróra metélt tzitrom fűlevelet (*melissa*), római székfű virágot, és bodza virágot, mindegyikből fél maroknyira valót; azután adgyál hozzá mozsárban össze tört kemény és ánis magot mindegyikből egy kávékalánra valót, de nem tetézve, vedd egy meszszel forró vízbe, és főzjed meg úgy, a' mint föllyebb a' 863. szám alatt mondódott; azután leszűrve és kifatsarván a' levét adassad be lágy melegen olytén személynek, a' ki fattyú fájdalmakkal küszködik.

Jedzés: Ezen felforralt szert, olytén hibában, herbathé gyanánt is, tzuókorral és langyosan, szöppögetheti a' terhes asszonyember.

865. K. *Minémű szert kellene rendelni akkor, ha a' terhességben ájulások, vagy hányásra való ingerlések volna a' terhes asszonyemberben?*

F. Ezen következendőt:

Rx. Aqu. cinnamom. sine vino

—, meliss. aa. $\mathfrak{Zij}$.

Essent. cort. aurant.

Liqu. anod. m. Hof. aa. $\mathfrak{Zj}$.

M. D. $\mathfrak{XX}$. Sig. Minden órában egy evő ká-
lánra valót vegyen be addig, még a' baja még
nem szűnik.

Jedzés: Ezen orvosságot a' praescribált mód
szerént, a' patikából azért kell meghoztatni; mert
oda haza mind egyik el nem tudná készíteni.

866. **K.** Ha a' terhességnek az idején valami
a' gyomrát égetné a' terhes asszonynak, miféle
szerrel kellene segíteni?

F. Akkor végy egy jó kávéskalánra való fe-
jér magnesiát, és azt keverd el három vagy négy
kalan kútvízben, és adgyad egyszerre bé az ollya-
tén személynék, a' ki a' gyomrot égetésről az az
sodáról panaszkodik; minden órában pedig an-
nyiszor még meg nem szűnik. Mások olyankor,
egy két kereszt, meghámozot pogácsa almának
megevéset is, hasznosnak találták.

Jedzés: Hogy ezen szer készen találtasson a'
házadnál, küld a' patikában ezen praescriptiot:

Rx. Magnesiae alb. $\mathfrak{Z\beta}$.

D. ad Scat. Sig. egy kávéskalánra valót há-
rom négy kalan kútvízben kell be venni akkor,
mikor a' gyomrát valami égeti.

867. **K.** Miféle szerekkkel kell segíteni akkor,
ha a' szülésnek óráiban ájulások vagy nagy bódá-
gyatságok látszanak a' szülésasszony körül?

F. Akkor végy 15—20 tsepp fájdalmat enyhítő értzes tseppeket, egy kis darabka fehér tűzkorra, és azt tartassad 'a olvasztassad el egyszer is mászszor is az ollyatén személynek a' szájában. Vagy: végy jó erős bor etzetet, és egy kis rongyra öntvén, szagoltassad a' beteggel. Ezen kívűl tgyan azzal az etzettel, a' kálándékjait is megmozogathatod. Vagy: egyszer is mászszor is adgyál jó, de zsíratlan, marbahús leveskét szörpögetni az ollyatén személynek.

Jedzer: Hogy arra az esetre készen lehessen találni a' fájdalmat enyhítő értzestseppeket háznál, küldgyed a' pátikában ezen praescriptiot:

Rx. Liqueur. anod. m. Hof. $\mathfrak{Z}$ ij.

D: ad $\mathbb{X}$. Sig. Fájdalmat enyhítő értzestsepppek.

868. *K. Ha a' szülés közben görtsőségbe vagy rángatodásokba esne a' szülőarcszony, vagy ha a' fattyú fájdalmak nagy mértékbe volnának, akkor minő praescriptiót kellene elkészíttetni a' pátikában?*

F. E' következőzendőt:

Rx. Essent. castor. $\mathfrak{Z}$ ij.

Liqu. corn. cervi succin.

—, anod. m. Hoffm. aa. $\mathfrak{Z}$ j.

M. D. $\mathbb{X}$. Sig. 20—30 tseppeket egy kalán vízben, minden fertál óra alatt kell be adogálni mind addig még megszűnik a' baj.

Jedzés: 1.) Ezen praescribált szert is jó volna előre tartogatni a' háznál, hogy a' midőn szükséges volna, azonnal használni lehetne.

Jod.

Jedzés: 2.) Ha olytán baj csak kevés időre is meg nem szűnne; akkor azonnal az erét kellene megnyitani az olytán személynek.

869. *K. Ha a' szülésszöny a' szülés alatt, vagy 'utánna veszedelmes vérfolyásba esne, akkor mivel kellene értetni a' beteget?*

F. Akkor 20—30 tsepp fahaj tincturát kellene be adni a' betegnek egy kalán kútvízben, minden fertály órában addig még ezen baj megszűnne.

Jedzés: Illyetén forma szert is jó volna a' háznál készen tartogatni, tudniillik; hogy a' szükségnek az idején az időbe nyerni lehessen a' beteg körül, mellytül gyakorta igen sok függ. Arra való nézve e' következő praescriptiót lehetne a' patikában küldeni.

R. Tr. cinnamom. Zij.

D. ad XX. Sig. Fahaj tinctura, mellyet a' tanított mód szerint kell be adni.

870. *K. Hogyan kellene a' gyermek ágyasasszonynak jó marhahús levet elkészíteni?*

F. Ekképpen: Végy fél font levesnek való tsontos marha húst, töltsél reá, minekutánna a' holmi motskosságtúl meg mostad, lágy meleg tiszta vizet egy itzét, és tedd a' tűzhöz 8 órákkor, had forjon lassan lassan majd szinte négy óráig, azonban a' forrásnak az elején, a' fellül uszó motskos habját szedegessed el által lyukasztott vas kalánnal szorgalmatoosan; és a' forrásnak a' vége felé fél órával előtte, vessél belé meg tisztított egy, két, három szál, és egy hüvelkni vastagságú petrezsétom gyökeret, egy kis tsomú, de meg öblített petrezsétom levelekkel együtt; azután meg

sózáván és el telvén az óra, szűrő által igen ritka tiszta ruhán vagy apró szitán, és adogassál a' gyermek ágyas aszonynak apródonként belőle innya annyi, a' mennyi néki tetszik.

Jedzés. Ha még jobb levest kívánsz készíteni, tehát duplázzad meg a' húst, és a' reá töltendő vizet, de fél itzével kevesebbet, a' többi hozzá valóval. Sőt még egy szépen meg tisztítatott vén tyúknak a' felét is hozzá lehet tenni.

871. K. *Hogyan kell a' marhahús levest a' benne valóval elkészíteni?*

F. Ekképpen: Végy a' 870-dik szám alatt meg készült marhahús lévből azon melegen egy és fél verdungra valót, vessél belé meg tisztított árpa kását. 1—1½ kalánra valót, hadd főjjön addig a' még jó még puhúl a' kása, és a' leves meg nyálasodik; azután vessél belé, ha van, egy két szál sáfrányt, hogy kellemetes színt kapjon, 's add fel a' gyermek ágyasnak.

Jedzés: Ha az árpa kása a' főzés által nagyon meg sűrűsödne, akkor azt, a' gyermek ágyas aszonynak a' tetszése szerint, könnyen lehetne meg ritkítani azon meg maradott másik tiszta marhahús lével.

Vagy:

Végy egy tojásból, és fejez mondlistából elkészült, de nagyon vékonyan meg metélt tésztaból annyit, a' mennyi szükséges, azon 870-dik szám alatt el készült, egy meszelnyi hús lévben való meg főzésre.

Vagy:

Pirítsál két három tallér nagyságú és vékony szeletekre metélt zsemlét, vagy fejer tzipót; azután a' 870-ik szám alatt készült marbahús lévből töltsél reá egy és fél verdungra valót, 's forrald fell addig, a' még azon pirított szeletetskék nagygyábúl szét oszlani kezdenek, 's ekkor adgyad fel a' gyermek ágyas aszszonynak a' levest.

Jedzés: 1.) Ha a' portziót kevesellené a' gyermek ágyas aszony, tehát ekkor lehetne egy meszel vagy több levesbül elkészíteni azon pirított kenyér levest.

Jedzés: 2.) Ha azon levest megjavítani 's meg erősíteni kívánnád, akkor a' forrásnak a' vége felé üssél belé egy tiszta friss tojást 's hadd forjon még egy kevés vártatig, de vigyázni kell hogy a' tojás még is higan maradjon.

872. K. Miképen kellene a' gyermek ágyas-aszszonynak a' számára, az aszalt gyümöltsöket elkészíteni?

- *F.* Ekképpen; Végy egy két marok aszalt tserenyét, megyet, vagy aszalt jó féle édes szilvát, és az egyiket vagy a' másikat mosd meg a' mottsogtúl lágy meleg vízben, és addig, még a' víz tiszta nem marad; azután végy fele bort, fele vizet, és töltsed azon meg aszalt gyümöltsre annyi mértékkel, hogy egy újnyival az aszalt gyümöltsöt fellül halladgya a' higság; vessél hozzá egy hüvelkni hosszáságú fahajat, az az czimetet, és hadd főjjön addig, még meg puhúl a' gyümölts, és a' higság le nem szál a' gyümöltsnek felső színe allá; ekkor azután, ha nagyon savanyúak vol-

nának a' gyümölcstnek szemei, lehetne annyi fejeér czúkrót is hozzá adni, a' mennyi csak szükséges volna a' kellemetes édességre. Melly is meg lévén, add fel a' gyermek ágyas aszszonyinak.

Jedzés: Hogy jó illatú is legyen a' főtt gyümölcst, tehát a' főzés közben tzitrom haját is adhatz hozzá.

873. K. Hogyan kell az örötelen gyermek ágyasaszszonyinak a' bor levest elkészíteni?

F. Ekképpen: Végy fel verdung tiszta vizet, és annyi jó fejért ó bort, ha vagyon, adgy hozzá egy hüvelknyi hosszúságú fahajat, és egy kevés apróra metélt tzitrom haját, azután forrald fel egy fertál oráig, és lassan töltsed habarás között egy másík edényben készen tartatott tojás sárgájára. Így készen lévén a' bor leves, meg czúkrozván, add fel az ollyatén gyenge gyermek ágyasnak.

874. K. Ha a' gyermek ágyasaszszonyinak forroságai volnának, hogyan lehetne kellemetes savanyúságú italt készíteni a' számára?

F. Ekképpen: Végy fél kávés kalánra való tzitrom sót, töltsél reá annyi tiszta és a' szobádban meghált kút vizet, a' mennyit a' szádnak az íze kellemetes savanyúságot mutat.

Jedzés: 1.) Hogy ollyatén só több vételre készen találtasson a' házadnál, küldgyed e' következendő praescriptiót a' patikába.

Rx. $\ominus$ essent. tart. Zijß .

D. ad XX . bene munitum. Sig. Czitrom só.

Jedzés: 2.) Ha azon italt még kellemetesebbé és Czitromos szagúvá kívánád tenni, tehát pirítsál egy szeletetske zsemlét és vessed a' vízbe;

azután végy egy darabka fejtűkrot, es dörzsöllyed a' tzitromnak fris hajához, hogy az olájját ktszedhessed, és azt vakard abba az italodba, a' mellyet a' fellyebb megírt módon savanyussá tettél.

875. K. *Hogyan lehetne bő és jó tejet okozni a' gyermek dgyasasszonyban?*

F. Arra a' végre küldgyed a' patikában e' következő praescriptiót.

R. Rad. foenit. ℥ß.

— Liquirit.

Hbae Chaeref.

— Anethi.

— Petroselini aa. ℥ij.

Sem. Anis. Stell.

— foenic. aa. ℥j.

C. M. D. ad Chartam Sig. Herbathénak való szer.

Jedzés: Ebből a' praescribált herbathéből akkor a' midőn szükséges végy annyit, a' mennyit három ujjoddal fel foghatsz, vested egy kis hörikébe, és töltsél reá egy verdungra való forró tiszta vizet, 's hadd egy szempillantatik fel forni, azután itassad az ollyatén személlyel regvelenként éhomra addig, míg hasznát látni fogja.

876. K. *Hát a' rossz mindmüségű tejet hogyan lehetne megjavítani orvosi szer által?*

F. Arra a' végre ismét e' következő praescriptiót kellene a' patikába küldeni:

R. Magnes. Salis amar. ℥ß.

Pulv. Sem. foeniculi.

— Sach. alb. aa. ℥j.

— flaved. cort, aurant $\mathfrak{Z}\beta$.

M. D. ad Scat. Sig. Tejet javító por.

Jedzés: Ebből a' praescribált porból napjában négyszer egy kalán vízben, mint egy fél kávéskalánra valót kellene be venni olytán az emellynek, a' kinek a' tejét kelleve meg javítani.

β .) A' kis gyermek részéről.

877. K. *Hogyan kell a' mostan született gyermekből a' fekete szurkot ki hajtatni?*

F. Ekképen: tudniillik, ha minden órában egy kávéskalánra való rhabarbara sirupot adogálsz a' kis tsötsömösnek mindgyárt a' meg születésétől kezdvén.

Jedzés: Hogy ezen Sirupot haszonnal adhasd, már a' terhességnek az ő vége felé jó volna ezen praescriptiót előre a' patikába küldeni, 's meg hozatni, ugymint:

Rx. Syrup. Cichor c. rheo. $\mathfrak{ZVI}$.

DXX. Sig. Rhabarbara Sirup.

878. K. *Miféle szert kell a' tsötsömösnek akkor adni, ha rágásai vagynak, és ha zöld, és túrósemésszettel megyen a' hasza?*

F. Arra a' végre e' következendő praescriptiót kell a' patikában küldeni, ugymint:

Rx. Syrupi cichor c. rheo. $\mathfrak{Zj}$.

Pulv. magnes. alb. Surup. j.

Aqu. foenic. $\mathfrak{Ziij}$.

M. D. $\mathfrak{XX}$. Sig. Az orvóságot mindenkor felrāván, és úgy egy két kávéskalánra valót kell minden órában, minden fél órában be adogálni a' kis

tsötsömösnek, még az emészetje meg nem sárgúl és még minden túró nélkül nem megyen.

Jedzés: Ezen praescribált szert is tartogatni jó volna előre a' háznál mind azoknak, a' kik a' patikátúl távúl esnek. Hogyan kell be venni már a' patikái jedzésben elé adtam.

879. K. *Hogyan kellene a' kisdédnek lágyasztó vagy székre hajtó klistért készíteni akkor mikor szükséges volna?*

F. Szinte úgy a' 862, és 863-ik szám alatt taníttatott, tsak azzal a' külömbséggel, hogy mind egyikébül egyszerre nem többet, hanem tsak egy verdungra valót kellene be adni a' kis tsetsemösnek, és hogy a' székre hajtó klistérben a' sót és szapant is kevesebb mértékkel kellene hozzá renni.

880. K. *Midőn a' kisdéd tsetzemős görtsösködésbe, vagy nyavalya törésbe esik, minémű szoréket kellene készen tartani, és hogyan velle bänni?*

F. Akkor feloszlított ördögszart, és ördögszart porban kellene készen tartani; és az elsőbül két három kávé kalánra valót a' 879-ik szám alatt említett klistérben vegyíteni, 's majd minden fél órában klistér által be adni a' gyermeknek vég hurkájában. A' porral pedig minden szüntelen kellene füstölgetni az ollyatén ártatlant. Azonban az órra allá is, és a' hálándékjait, a' szörmöldökök felett való részt, és köldök tájikat holmi erős Spiritusokkal, úgy Salmiak Spiritussal, és fájdalmat enyhítő értzes tseppekkel vegyest, néha, legföképen pedig a' nyavalyában, kenésekkel ébreszgetni kell a' kis ártatlannak éltető Spiritussait.

Jedzés: Ollyatén fontos nyavalyában szükség
ges volna, hogy minden szünet nélkül az ollyatén
házaknál, a' kiknél több gyermekek is találtat-
nak, készen tartatnának azok a' szerek, a' mel-
lyekről most említést tettem. A' kinek tanáts-
adásom tetszik, az é' következő praescriptió-
kat küldheti a' patikában:

1.) R. Assae foetid. ℥j.

Subig. c. s. quant. mucil. gg arab.

Collat. et express. trans linteum fact.

D. $\times$. Sig. Feloszlított ördögyszar.

2.) R. Ass. foetid. grosz. m. t. ℥ij.

D. Ad Scat. Sig. ördögyszar porban.

3.) R. Spirit $\ominus$ * caust.

Liqu. anod. m. Hof. aa. ℥j.

M. D. $\times$. bene obturat. Sig. Sálmiák Spiri-
tus, fájdalmat enyhítő tseppekkal.

V É G E.

A' tetemessebb hibáknak, melyek a' nyomtatásba bétsúsztak, javításai:

A' könyvczémjének második lapján, második rendében ezen szót *sane* olvasd sine.

Az Előző Beszédnek VI-ik lapján az 1-ső sorban ezen szót *figyelmetosséget* olvasd figyelmetes-séget.

Az Előző Beszédnek ugyan a' VI-ik lapján a' 12-ik sorban ezen szót *es* olvasd és.

Az Előző Beszédnek X-ik lapján a' 11-ik sorban, ezen szó után *ülvén* olvasd ezen szót is: azon.

Az Előző Beszédnek XI-ik lapján a' 11-ik sorban ezen szót *előemberek* olvasd előemberek.

Az Előző Beszédnek XII-ik lapján a' 17-ik sorban ezen szót *ollyat* olvasd ollyas.

A' Szakaszoknak tekintetében az első lapon, a' 20-ik sorban ezen számot 25 változtassad 21-re. — A' második lapon, a' 10-ik sorban ezen szót *Tanuló* olvasd Járló.

A' Hihát,	Levél,	és	Soron	olvasd.
K. 151.	26		4	151. K.
lágyszü-	37		21	szülő-
A' gyermekviz	39		3	magzatviz.
vooem	—		30	vocem.
Maurican	—		31	Mauriceau.
251. (számát)	47		20	251.
pogátsa	48		14	pogátsát.
270 (számát)	72		16	379.
de még is azt	73		17	még is

A' Hibát,	Levél,	és Soron	olvassd.
maid el érő	74	17	maid eléri.
Vérbe folyhasson	85	21	Vér befolyhasson,
főjlágnak	98	5	főjlágnak.
el	130	16	el.
elszakadásáról	134	13	elszakadásában,
Fasceae	135	1	Fasciae.

(alúl felfelé)

és mértékben	137	9	és bömértékben.
?	138	3	.
idejét	139	2	idején.

(alúl felfelé)

minémü terhesség	140	7	minémü a' terhesség,
145 ik levélben, a'		653	kérdés szám el vagy on
			gorva.

magzatta	146	2	magzattal.
----------	-----	---	------------

(alúl felfelé)

helyheztethetik	147	6	helyheztethet.
671	156	23	673.
tergyszülésben	157	3	terduszülésben,
Umbilicabilis	159	1	Umbilicalis.

(alúl felfelé)

bártyáshójjagban	162	11	bártyáshójjagban,
179	168	22	181.
kétsiny	170	5	kétsiny.

(alúl felfelé)

szülő	171	8	szülő.
meleg	—	19	meleg.
4.) Al	176	21	A'
hallasztyák	177	3	hallasztyúk.
szoptató	—	19	szoptató.
tenyereknek	178	4	tenyereknek.

(alúl felfelé)

A' Hibát,	Levél, és Soron	olvasd.
sót	179	10 sós.
kisdednek	180	13 kisdedben,
lángyos	181	1 lángyos.
		(alúl felfelé)
Obstructionarium 185		1 Obstructio narum,
		(alúl felfelé)
Intertrigo	187	1 Intertrigo.
		(alúl felfelé)
820	192	1 821
		(alúl felfelé)
Zapfogak	195	15 Zápfogak
Szúroktúl	196	8 Szúrok.
		(alúl felfelé)
ágyvelőben	197	5 ágyvelőben,
ágyvelő	—	10 ágyvelő.
gyermek	199	3 gyermek,
és vagy	202	7 vagy.
büntetősek	—	13 büntetések,
tudakosoknak	203	7 tudakosoknak.
meghatározták	203	14 meghatároztak,
tétetnek	205	5 tétetnek.
tzitrom fülvelet	206	15 tztitromfülevelet.
kemény	—	18 kömény.
862	—	21 862.
gyomrat	207	14 gyomrát.
szt	—	17 azt.
kereszt	—	22 gerezd.
kálándékjait	208	3 hálándékjait,
annyi	210	5 annyit.
nyálasodik	—	18 nyálkásodik,
fel	212	11 fél.
börikébe	213	21 börikébe.

Österreichische Nationalbibliothek

Digitized by Google

